T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AİLEDE ANNE BABA ÇOCUK İLETİŞİMİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

Hazırlayan

Akın ÜÇOK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Kırıkkale – 2014

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AİLEDE ANNE BABA ÇOCUK İLETİŞİMİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

Hazırlayan

Akın ÜÇOK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Kırıkkale – 2014

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Akın ÜÇOK tarafından hazırlanan "Ailede Anne-Baba-Çocuk İletişimi Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme" adlı tez çalışması jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir 17/07/2014.

Başkan

Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Üye

Doç. Dr. Sıtkı YILDIZ

Üye

Doç. Dr. Sema ÖNAL

ÖNSÖZ

Aile alanında uzmanlaşmaya beni yönlendiren, akademisyenliğiyle örnek aldığım tez danışmanım Prof. Dr. Dolunay ŞENOL'a; yoğun bir iş sürecinde kişisel gelişimimle ilgili olan bu çalışmada zaman konusunda yeterince cömert davranan Kara Harp Okulu Sosyoloji Bölüm Başkanı Doç.Dr. Mehmet ERKENEKLİ'ye; bu süreçte teknik olarak beni destekleyen mesai arkadaşlarım uzman psikolojik danışman Murat EROL ve Yasin GÖKER'e ; araştırma verilerini toplamamda bana yardımcı olan mesai arkadaşım Emrah TÜRK ve eşi Ayşe TÜRK'e; çalışmamda kullandığım ölçek konusunda bana yardımcı olan Yrd.Doç.Dr. Nalân ARABACI'ya; yaptığım çevirilerde yanlışlarımı düzelten Meral ÜÇOK TOP'a; bugünlere gelmemde üzerimde emeği olan annem ve babama; varlıklarıyla hayatıma anlam katan kardeşlerime ve nişanlıma teşekkür ederim.

ÖZET

AİLEDE ANNE-BABA-ÇOCUK İLETİŞİMİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

ÜÇOK, Akın

Yüksek Lisans, Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Haziran-2014, 113 Sayfa

Aile birçok toplum bilimci tarafından toplumun en temel taşı olarak tanımlanan bir kurumdur. Bu da demek oluyor ki bir ülkenin toplumsal gelişim ve değişiminde en kritik görev aileye düşmektedir. Bir ülkede aile bağları ne kadar güçlü ise o ülke de her alanda özellikle de toplumsal refah alanında o kadar güçlüdür. Ailenin bu kadar önemli bir kurum olmasının nedeni bir ülkenin geleceği olan çocukların bu kurumda temel eğitimlerini almalarıdır. Bireyin toplumsallaşmasının başladığı ilk yer ailedir. Toplumsallaşma ise ailede büyük oranda iletişim ile mümkündür. Yani çocuğun olumlu bir benlik algısı geliştirebilmesi ailede anne-baba ve çocuklar arasındaki düzgün ve yapıcı bir iletişim ile mümkün olabilmektedir.

İşte ailenin mutlu ve huzurlu olabilmesi için çok önemli olan iletişim kavramı; kaynaktan alıcıya mesajın bir kanal vasıtasıyla iletilmesi sürecidir. Bu süreç çift yönlü bir süreçtir. İletişimin kaliteli olması bu süreci oluşturan bütün faktörlerin kaliteli olmasına bağlıdır. Bu faktörlerden bir tanesinde meydana gelecek olumsuzluk ya da eksiklik iletişimin kalitesini olumsuz şekilde etkileyecektir. Örneğin alıcının duyu organlarında oluşacak bir problem kaynaktan gelen bir mesajın alıcıya iletilmesine engel olacaktır. Bu da İletişimsizlik kavramının oluşmasına neden olacaktır.

Araştırmamız, ailede anne-baba-çocuk arasındaki iletişim algısının "konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati" faktörleri çerçevesinde "yaş, cinsiyet, doğum sırası… vs" değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik yapılmıştır. Çalışma evrenini, Ankara'da yaşayan ve gönüllülük esası ile belirlenen

anne-babalar oluşturmuştur. Örneklem grubuna konuyla ilgili Arabacı (2011) tarafından hazırlanan anket uygulanmıştır. Anket verileri, çalışmanın teorik çerçevesi ışığında değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

SOCIOLOGICAL REVIEW ON PARENTS-CHILD CONTACT IN THE FAMILIY

ÜÇOK, Akın

Master's Degree, Department of Sociology

Thesis Advisor, Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

June-2014, 110 Pages

Family is an institution defined as the cornerstone of society by many social scientists. This means that the most critical task falls to the family in a country's social development and change. How strong family ties are in a country, that country is so strong that in all areas, especially in the field of social welfare. Family's why it is so important to an institution, a country's future children who are receiving basic education in these institutions.The family is the first place that the socialization of individuals begins. Socialization is substantially possible with communication in the family. So, the fact that the child can develop a positive self-perception is possible with a smooth and constructive communication between parents and children.

Here, communication concept that is very important for family to be happy and peaceful is a process of transmitting a message from source to receiver through a channel. This process is a process of bidirectional. The quality of contact is dependent on the quality of all the factors that make up this process. Negativity or deficiency that will ocur in one of these factors will adversely affect the quality of communication. For example, a problem that will occur in the sensory organs of the recipient prevent a message from the source to be forwarded to the recipient. This will cause the formation of the non-communication concept.

Our research was conducted to determine whether perception of communication between parents and child differ or not under the factors of "Speaking, listening, message, nonverbal communication and empathy" in terms of variables"Age, gender,

birth order ... etc". The study population consisted of parents living in Ankara and determined on a voluntary basis. A questionnaire that was relevant to the subject and prepared by Arabacı (2011) was applied to the sample group.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **İİ**
ÖZET ..... **V**
ABSTRACT ..... **Vİİ**
İÇİNDEKİLER ..... **İX**
TABLOLAR LISTESI ..... **Xİİ**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
AİLE OLGUSU

1.1. AILENIN TANIMI **3**
1.2. AILENIN ÖZELLIKLERI **4**
1.3. AILENIN İŞLEVLERI **8**
1.3.1 Biyolojik İşlev 9
1.3.1.1 .Cinsel Güdüyü Doyurma veya Cinsel Arzuların Tatmini ve Neslin Devamını Sağlam İşlevi 9
1.3.1.2 Koruyuculuk İşlevi 10
1.3.2 Psikolojik İşlev 11
1.3.2.1 Sıcak yuva Oluşturma ve Duygusal Doyum Sağlama İşlevi 11
1.3.2.2 Sevgi İşlevi 12
1.3.3 Toplumsal İşlev 13
1.3.3.1 Toplumsallaştırma işlevi 13
1.3.3.2 Güvenlik işlevi 16
1.3.3.3 Sosyal Statü Sağlama İşlevi 17
1.3.3.4 Toplumsal Denetim İşlevi 17
1.3.4. Eğitim İşlevi 19
1.3.5. Kültürel işlev 20
1.3.6. Ekonomik işlev 21
1.4 AİLENİN ÇEŞİTLERİ **22**
1.4.1. Geniş Aile 22
1.4.2. Çekirdek Aile 23

2.BÖLÜM
İLETİŞİM OLGUSU

2.1. İLETIŞIMIN TANIMI 25
2.2. İLETIŞIMIN UNSURLARI 26
2.2.1. Kaynak 26
2.2.2. Mesaj 27
2.2.3. Kodlama ve Kod Açma 29
2.2.4. Kanal 29
2.2.5. Alıcı 30
2.2.6. Geri Bildirim 31
2.3. İLETIŞIM ÇEŞITLERI 32
2.3.1. Sözlü İletişim 32
2.3.2. Sözsüz İletişim 34
2.3.3. Yazılı İletişim 35
2.4. İLETIŞIM ENGELLERI 36

3.BÖLÜM
AİLEDE ANNE BABA ÇOCUK İLETİŞİMİ

3.1. ANNE-BABA-ÇOCUK İLETIŞIMI 40
3.1.1. Anne-Çocuk İletişimi 40
3.1.2. Baba-Çocuk İletişimi 41
3.2 FARKLI AİLE TUTUMLARI 41
3.2.1. Aşırı Otoriter ve Reddedici Aile Tutumları 42
3.2.2. Aşırı Hoşgörülü Aile 43
3.2.3. Kabul Eden, Güven Veren, Demokratik Aile 44
3.2.4. Dengesiz ve Tutarsız Aile 45
3.2.5. Mükemmeliyetçi Aile 46
3.3. GÜNÜMÜZDE AILE İÇI İLETIŞIMIN ÖZELLIKLERI VE SORUNLARI 47

BÖLÜM IV

AİLEDE ANNE-BABA-ÇOCUK İLETİŞİMİNE İLİŞKİN ALAN ARAŞTIRMASININ VERİLERİNİN ANALİZİ

4.1. METODOLOJI 49
4.1.1. Araştırmanın Konusu 49
4.1.2. Araştırmanın Amacı 49
4.1.3. Araştırmanın Önemi 50
4.1.4. Sayıltılar 51
4.1.5. Sınırlılıklar 51
4.1.6. Tanımlar 51
4.1.7. Araştırma Evren ve Örneklemi 52
4.1.8. Veri Toplama Araçları 52
4.1.8.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF) 53
4.1.8.2. Anne Baba Çocuk İletişimi Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) 53
4.2. ARAŞTIRMA BULGULARI 54
4.2.1. Araştırma Grubunun Demografik Özellikleri 58
4.2.2. Çocukların Eğitim Seviyeleri 66
4.2.3. Aile Yapıları 71

SONUÇ 84

ÖNERILER 87

KAYNAKÇA 88

TABLOLAR LISTESI

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Anne-Babaların İstatistiksel Dağılımı **55**

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Anne-Babaların İstatistiksel Dağılımı **55**

Tablo 3: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Çocuğun Yaşına Göre T-Testi Analiz Sonuçları **60**

Tablo 4: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Babanın Yaşına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları **61**

Tablo 5: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Annenin Yaşına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları **64**

Tablo 6: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Çocuğun Okul Öncesi Eğitimine Devam Etme Durumlarına Göre T-Testi Analiz Sonuçları **67**

Tablo 7: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Çocukların Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Süresine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları **68**

Tablo 8: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Ailede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Kruskal Wallis H Testi Analiz Sonuçları **72**

Tablo 9: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Ailede Yaşayan Kişilerin Yakınlık Derecesine Göre Kruskal Wallis H Testi Analiz Sonuçları **75**

Tablo 10: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Aile Yapısına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları **78**

Tablo 11: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Çocuğun Doğum Sırasına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları **81**

GİRİŞ

Toplumların sağlıklı olmalarının toplumbilimcilerin büyük bir çoğunluğunun aile kurumu ile bağlantılı olduğu hem fikir oldukları bir konudur. Aile bireyi sosyalizasyon sürecine hazırlayan ve bunu toplumun diğer üyeleriyle iletişime girmesi için sunan bir kurumdur.

Türk Aile Yapısı İhtisas Komisyonu Raporu (1989) aileyi bireyin cinsel, psikolojik, kültürel ve ekonomik gereksinmelerini karşılama ve topluma uyum sağlama işlevleri ile tanımlar ve bu sorumluluğu aileye yükler (Gülerce, 1996:9).

Aile çocuğun topluma uyum sağlaması açısından bir köprü görevi üstlenmektedir. Aile içi ilişkiler ve iletişim diğer kişilerle olan ilişki ve iletişimin de belirleyicisi olmaktadır. Toplumun kurallarına ve hayata ayak uydurmadaki asli görev ailenindir.

Çocuğun diğer aile fertleriyle iletişimi sonraki yaşamını önemli ölçülerde etkilemektedir. Burada anne de baba da çok önemli roller üstlenmektedir. Anne, çocuğun kişilik yapısını şekillendirmekte, gelişmesine ve toplumsal bir birey olmasına yardımcı olmaktadır. Baba ise çocuğa güven duygusunu veren kişidir. Bunun yanında çocuğun toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmesinde de anne ve babanın ayrı bir yeri ve önemi vardır. Tüm bunlardan da anlaşıldığı üzere aile içi iletişim, sağlıklı bir toplum için üzerinde durulması gereken kritik bir konudur.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde değişkenlerin bizim yaptığımız çalışmada olduğu gibi demografik özellikler, doğum sırası vb. kaynaklanan faktörler üzerinde yoğunlaştığı dikkati çekmektedir.

Yapılan bu çalışma ile ailede anne-baba-çocuk arasındaki iletişimi hangi değişkenlerin etkilediğini belirlemeye yönelik betimsel bir araştırma ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, Ankara ili içerisinde yaşayan ve rastgele gönüllülük esası gereği bulunan toplam 287 anne-baba oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı, yaş,

cinsiyet, doğum sırası, aile yapısı gibi değişkenler açısından ailede anne-baba-çocuk iletişiminin farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koyarak durum tespitinin yapılması ve sağlıklı bir iletişim zemini oluşturmak için önlemlerin alınmasına yardımcı olmak, bu konuda yapılacak diğer çalışmalara yol göstermek ve ışık tutmaktır.

Araştırmanın teorik kısmında kaynak taraması yapılmış ve bu konuda daha önceden yapılan çalışmaların verileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın alan araştırması kısmında da oluşturulan anket, rasgele örneklem modeli ile Ankara ilinde uygulanmıştır. Anketimizde demografik sorular ve iletişim algısını ölçmeye yönelik likert tipi sorulardan faydalanılmıştır. Yapmış olduğumuz anket çalışmasının verileri ile ailelerde anne-baba-çocuk arasındaki iletişimin yaş, cinsiyet, doğum sırası, aile yapısı, çocuğun okul öncesi eğitime devam durumu ve süresi gibi değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde aile olgusuna ilişkin kavramsal çerçeve oluşturulmuş, bu bağlamda ilk olarak aile ile ilgili tanımlara yer verilmiş, ardından ailenin özellikleri, ailenin işlevleri ve ailenin çeşitleri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

İkinci bölümde iletişim olgusuna ilişkin kavramsal çerçeve oluşturulmuş, bu bağlamda ilk olarak iletişim ile ilgili tanımlara yer verilmiş, ardından iletişi unsurları, iletişim çeşitleri ve iletişim engelleri derinlemesine analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde aile ile iletişim kavramları sentezlenerek bir kavramsal çerçeve oluşturulmuş, bu bağlamda anne-baba-çocuk iletişimi, farklı aile tutumları ve günümüzde aile içi iletişimin özellikleri ve sorunları derinlemesine analiz edilmiştir.

Son bölümde araştırmanın konusu, amacı, önemi, yöntemi ve veri toplama arcına değinilmiş, ailede anne-baba-çocuk iletişimine ilişkin analizlere yer verilmiş, ortaya çıkan durum yorumlanmıştır. Sonuç bölümünde de elde edilen veriler yorumlanmış ve çıkan sonuca göre bir takım öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE OLGUSU

1.1. AILENIN TANIMI

Aile kan bağlılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir birimdir (Bulut,1990:22).Sistem perspektifine göre aile bir geçmişi paylaşan, duygusal bağı olan, bireysel aile üyelerinin ve ailenin bütününün ihtiyaçlarını karşılamak için stratejiler planlayan bireylerden oluşmuş kompleks bir yapı olarak tanımlanır (Sabatelli ve Bartle 1995:18).

Aile biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş (maddi) özdeksel ve (manevi) tinsel zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir (Sayın,1990:32).

Kişinin sosyal ilişkilere girdiği ilk çevre ailesidir. Aile, fertlerin sosyalleşmesinde ilk sosyal muhittir. Bunun yanında toplumun sosyo–kültürel değerlerini taşıyan bir yapıdır. Aile, cemiyetin kültürünü korumakta, yaşatmakta ve geleceğe intikal ettirmektedir (Türinay, 1990:2). Çocuğun temel sosyalizasyonunun ortaya çıktığı yer olarak aileyi, temel fikirlerin ve ev içi normların ilk defa kurallara bağlandığı çevre olarak değerlendirmek olasıdır. Çocuk yetişme sürecinde en yakın iletişim halinde olduğu ev halkı ve onlarla ilişki halinde bulunan akrabaları ile doğrudan ve dolaylı olarak etkileşim içindedir. Bu etkileşim süreci, onun düşünme, yorumlama, kendi kendinin bilincine varmasında etkili olmaktadır (Önür, 1990:7). Daha başından itibaren daha geniş toplumla bu şekilde bağlantılar kurulurken, aile temel toplumsal eylem biçimlerinin yaratıldığı, benimsetildiği temel birincil grup olarak fonksiyonunu sürdürmektedir.

Aile, toplumun en küçük ve en önemli bir birimidir. Toplumlar, fertlerden ve fertlerin oluşturduğu ailelerden oluşmaktadır. Toplumda aile çok önemli rol oynamaktadır. Toplumu oluşturan aileler her yönden ne kadar sağlıklı, mutlu ve gelir düzeyi yüksek ailelerden oluşursa toplum da, o derece sağlıklı ve mutlu olur (Ersel, 2004:5). Aileleri oluşturan fertlerin de bilinç düzeyi yüksek ve sağlıklı olması durumunda, sağlıklı aileleri meydana getirmektedir. Kişilerin, yaşamlarını sürdürebilmesi, gelişmesi, aile içinde ve ailenin sunmuş olduğu olanakları ile sınırlıdır. Beslenmeleri, barınmaları sağlıklı olmaları ve eğitim almaları ailenin sunduğu olanaklarla sınırlı olmaktadır. Aile ne kadar iyi olanaklara sahip olursa, çocuklarına sundukları olanaklar da o kadar iyi olacaktır.

Yukarıdaki tanımlara bakıldığında, aileye ilişkin geçmişten günümüze ne kadar çok tanım ve açıklama yapıldığı dikkati çekmektedir. Tüm bu tanım ve açıklamaları bir bütün olarak ele alacak olursak, ailenin tek bir tanımını yapmanın mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Ancak tüm bu bilgilerin ışığında aşağıdaki gibi bir aile tanımlaması yapmanın daha fazla kapsayıcı ve bilgi verici olduğunu söyleyebiliriz.

Genel anlamda aile, genel bir toplumsal kuruluş olmakla beraber onun zümre tipi olarak zaman zaman yer ve çeşitlilik göstermesi, mensup olduğu toplumun kültürünün çeşitliliğinden ve oluşturulan kuralların farklı oluşundan ileri gelmektedir. Bu da her şeyden önce ailenin şekillenmesinde esas olanın kültür ve bunların içerdiği hususiyet olduğunu göstermektedir.

1.2. AILENIN ÖZELLIKLERI

Aile kurumu, toplumsal yapının değişmesi nedeniyle, sürekli değişen toplumsal yapıya uyum sağlayacak biçimde değişmektedir. Bu nedenle, ailenin değişik tanımlamaları ve farklı aile biçimi sınıflamaları yapılmaktadır. Dolayısıyla, "aile"nin özelliklerinin de toplumdan topluma ve zamanla değiştiği söylenebilir. Ancak, "aile biçimi" nin ve aile kurumunun özelliklerinin toplumdan topluma değişiklikler göstermekle birlikte, ailenin temel (yaygın) birtakım özellikleri olduğu da belirtilmelidir (Ozankaya, 1991:281). Bunlar, "bir eşe sahip olma, evlilik şekli ya da eşlik ilişkilerini yürütebilecek herhangi bir kurumun varlığı, soy ilişkileri, ekonomik ihtiyaçların

karşılanması gibi özellikler olup, toplumların kültürel özelliklerine bağlı olarak değişik şekillerde ortaya çıktığı, farklılığın toplumsal ve ekonomik koşullardaki farklılığın doğal bir sonucu olduğu da belirtilmektedir.

Söz konusu özellikler, hemen her ailede görülmektedir. Ancak değişik biçimler de olabilir. Bu değişikliğin farklı ekonomik, sosyal yapıların, farklı kültürel - yapıların doğal bir sonucu olduğu belirtilmişti. Sözgelimi, eş seçimi, aile kurumunun oluşmasındaki temel bir Özelliktir. Ama eş seçiminde etkili olan faktörler, belirleyici ilişkiler, toplumların kültürel yapılarıyla ilişkili olarak toplumdan topluma ve zamandan zamana değişiklik gösterebilmektedir. Yine evlilik, ailedeki toplumsal ilişkileri belirleyen bir sözleşme olmakla birlikte, evlilik aşamaları bakımından ya da evliliğe karar verme sürecinde etkili olan faktörler bakımından farklılıklar söz konusu olabilmektedir.

Ailenin yukarıda yer verilen temel özelliklerinden başka, bir takım karakteristik özellikleri de vardır ki, aile bu karakteristik özellikleriyle diğer toplumsal kurumlardan ayrılmaktadır.

Gökçe (1990:12) ailenin kendine özgü özelliklerini şöyle özetlemektedir:

-Aile evrenseldir,

-Duygusal bir temele dayanır,

-Şekillendirme özelliğine sahiptir.

-Ailenin kapsamı sınırlıdır.

- Aile sosyal yapıda çekirdek özelliği taşır.

-Aile üyelerinin sorumlulukları vardır.

- Aile, sosyal kurallarla çevrilidir.

-Aile sürekli ve aynı zamanda geçici bir tabiata sahiptir.

Ailenin -özellikle çekirdek ailenin- evrensel olma özelliği, yerine getirdiği vazgeçilmez işlevlere ve bu işlevlerin başka toplumsal gruplar tarafından yerine getirilmesinin olanaksızlığına bağlanmaktadır (Bottomore, 1984:175). Aile, gerek çiftler gerekse anne, baba ve çocuklar arasındaki duygusal ilişkiler temeline dayandığı için, sevgi, koruma, paylaşma gibi duyguların önemli olması, bireylere duygusal doyum verebilmesi bakımından da önemli bir özelliğe ve fonksiyona sahiptir.

Aile, aynı zamanda, toplumsallaştırma işlevi ile de bireyin kişilik özelliklerinin oluşmasında, biçimlenmesinde önemli rolü olan kurum özelliğine sahiptir. Ailenin temel toplumsal kurumlardan olması, toplumun sürekliliği açısından vazgeçilmez bir kurum niteliğinde olması ve diğer toplumsal kurumlara "kaynak" olması nedeniyle, çekirdek özelliğinden de söz edilmektedir. Aile üyeleri, toplumsal kurallar çerçevesinde sorumluluklarını yerine getirmektedir, son olarak belirtilen özellik ise, ailenin çağlar boyunca insan topluluklarında görülmesi nedeniyle sürekli ama aynı zamanda geçici bir tabiata sahip olduğudur.

Toplumsal organizasyon içinde her birey iki aileye sahiptir. İlki doğumuyla girdiği ve yaşamının ilk evresini geçirdiği yönlendirme ailesidir. Bu aile içinde karı, koca ve çocuklar bir arada yaşamaktadır. Aile yapısı ve etkileşimleri bağlı olduğu toplumsal organizasyona göre değişmektedir (Devito, 2004:82). Üyeleri bir arada tutan birincil bağ, sürekli değişim içinde olup, aile organizasyonu ve ilişkilerinde zamanla bir kararsızlık ortaya çıkabilmektedir. Akrabalık grubu içinde yer alan aile yönlendirme ailesi kadar güçlü olmamaktadır.

Her ailenin kendine özgü özellikleri olmakla birlikte, tüm ailelerde bulunan genel nitelikler şu şekilde sıralanabilir (Rankın, 1969: 57):

• Aile, evrensel bir kurumdur. Aile bütün toplumsal yaşam biçimlerinde en çok evrensellik özelliği göstermektedir. Her toplumda ve toplumsal gelişmenin her döneminde var olagelmiştir.

• Aile, duygusal bir temele dayanmaktadır. Aile kökleri organik yapımızda var olan karmaşık duygularla temellendirmiştir. Bunlar soyu sürdürme isteği, annelik, babalık ve arkadaşlık, ana babalık duygularıdır

• Aile, şekillendirme özelliğine sahiptir. Çocuğun kişilik yapısı aile içinde gelişir. Birçok alışkanlık ailede gelişir, ailede kazanılır. Sosyalleşme olayı da ailede kazanılır.

• Ailenin kapsamı sınırlıdır. Aile biyolojik koşullar çerçevesinde sınırlı bir büyüklüğe sahiptir.

• Aile, toplumsal yapı içerisinde çekirdek özelliği taşımaktadır.

• Aile üyelerinin sorumlulukları vardır. Aile, üyelerinden diğer birliklerde görülmeyen sürekli ve çok sayıda isteklerde bulunur. Ailenin üyelerinden beklentileri vardır ve bu yaşam boyu sürer.

• Aile, toplumsal kurallarla çevrilidir. Aile toplumsal yasakların ve yasaların şekillendirdiği bir sosyal düzendir.

• (Dönmezer, 1999:28) "Ailenin hem sürekli hem de geçici bir özelliği vardır. Aile, kurum olarak süreklilik ve evrensellik özelliği göstermektedir. İki kişinin kurduğu bir birlik olarak ise, toplumdaki diğer örgütler içinde geçici ve değişken bir özellik taşımaktadır. Bu da ailenin sosyolojik olarak yerinin saptanmasını güçleştirmektedir" şeklinde ifade ediyor.

• Aile bireylerinin çeşitli statü pozisyonları ile bu pozisyonlara göre diğerlerinin beklentileri birbiriyle eşgüdüm içindedir. Örneğin babanın statüsü, karısının, oğlunun, kızın statüsüne göre belirlenirken, babanın kızından ya da diğerlerinden beklentileri çerçevesinde onlar da babalarından beklenti içine girmektedirler (Aldous, 1978:39).

Yukarıda ailenin spesifik ve genel olarak özellikleri üzerinde durulmuştur. Özelliklere baktığımızda bunların toplumdan topluma hatta aynı toplumda da bölgeden bölgeye farklılaştığını görmekteyiz. Bu farklılıklar ailenin özelliklerinin uygulanış biçimlerinde kendini göstermektedir. Her ailenin kendine özgü özelliklerinin yanında tüm ailelerde bulunan genel nitelikler üzerinde de durulmuştur.

Ailenin özelliklerinin yanında bir takımda işlevlerinin olduğu açıktır. Bundan sonraki bölümde de ailenin genel kabul görmüş bir takım işlevleri üzerinde durmaya çalışacağız.

1.3. AILENIN İŞLEVLERI

Ailenin toplumsal işlevlerini sosyologlar farklı şekilde ele almışlardır. Bazıları konuya bütüncül yaklaşıp, temel konularda birleşirken, bazılarının olaya faklı yaklaştığı görülmektedir. Bu yaklaşım farlılıkları ve benzerlikleri aşağıdaki şekilde özetlenmeye çalışılmıştır:

Turner, aileyi biyolojik ve sosyal yönden ele alarak değerlendirmiştir. Ona göre, "Aile biyolojik olarak evlenme ve çocuk sahibi olma, onları yetiştirme sosyalleştirmek suretiyle kendine has tabiatı ve tarzları bulunan bir sosyal gruptur" (Turner, 1965:355). Bazı araştırmacılar, sosyal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul ettikleri aileyi, "sosyal birlik, sosyal bir grup, bir sosyal örgüt, topluluk, sosyal bir kurum ve daha ileri giderek sosyal bir yapı olarak" değerlendirmişlerdir (Maclver and Pagey, 1969: 22-30).

Bir ülkede sosyal yapı, toplumsal kurallar, gelenek ve görenekler ve kültürel değerler dikkate alındığında her toplumun birbirinden farklı, topluma göre değişen özelliklerinin ve buna bağlı da işlevlerinin olacağı inkar edilemez bir gerçektir. Ailenin tarihi gelişimine baktığımızda çeşitli faktörlerden dolayı ailenin yapısında ve işlevlerinde değişiklikler olmuştur. Bu faktörlerin en önemlilerinden bir tanesi de sanayileşmedir. Günümüzde uzmanlaşmış kurumlarca karşılanan ihtiyaçlar, daha eski toplumlarda aile tarafından karşılanmaktaydı. Buradan sanayileşme ile birlikte ailenin işlevlerinde bir azalmanın olduğunu açıkça görebilmekteyiz.

Ailenin en önemli işlevlerinden birisi de anne vasıtası ile çocuğun yetiştirilmesiydi. Günümüzde kadının iş yaşamına aktif katılımıyla birlikte çocukların yetiştirilmesi görevini artık kreşler almış durumdadır. Burada da yine ailenin işlevinde bir azalma olduğunu açık bir şekilde görmekteyiz. Fakat bu son vermiş olduğumuz örneğin, son zamanlarda özellikle gelişmiş diye adlandırılan Avrupa ve Amerika'da toplumsal yapıda çöküntülere neden olduğu düşünülmektedir. Bunun için de batıda ailenin işlevselliğini artırmak amacıyla çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Şimdi ailenin işlevlerini detaylı bir şekilde ana başlıklar halinde analiz edeceğiz.

1.3.1 Biyolojik İşlev

Ailenin kuruluş sebepleri incelendiğinde, cinsel içgüdüler ve çocuk sahibi olma yani neslin devamının sağlanmasının önde gelen sebepler olduğu görülmektedir. Bireyin bu ihtiyaçlarını karşılarken toplumsal kurallara aykırı hareket etmemesini sağlayan kurum evlilik ve aile kurumudur. Evlenmeden çocuk sahibi olan kadın çoğu toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Bu inanç ve kültürel farlılıklardan dolayı toplumdan topluma değişmektedir.

Bu bölümde ailenin insan neslinin devamını sağlama ve buna bağlı olarak insanın hayatta kalabilmesi için gerekli olan koruyuculuk işlevleri üzerinde durulacaktır.

1.3.1.1 .Cinsel Güdüyü Doyurma veya Cinsel Arzuların Tatmini ve Neslin Devamını Sağlam İşlevi

Kadın ve erkeğin temel gereksinimlerinin karşılanması ve doyurulması evliliğin temelinde yatmaktadır. "Cinsellik güdüsü biyolojik bakımdan cinsin devamını sağlayan bir ilgi, sosyal bakımdan bir kişiyi diğer kişiye yönelten bir eğilimdir" (Baymur, 1978:68). Sosyal bakımdan bir kişiyi diğer kişiye yöneltmek demek aslında o kişiyi sosyalleştirmeye başlamak demektir. Bireyin sosyalleşmesinde ilk görev aileye düşmektedir. Kişinin ailesinden ayrı kendi çekirdek ailesini kurabilmesi ancak çocuk sahibi olarak mümkün olabilmektedir. Yani neslin devamı sağlanmalıdır. Bu da ancak ailenin biyolojik işlevi ile karşılanabilmektedir. Kültürden kültüre değişmekle birlikte cinselliğin toplum tarafından uygun görülmesi ancak evlilik ile mümkündür.

Evliliğin temel "biyolojik" işlevlerinden biri, "cinsel güdüyü doyurmak" eşlerin birbirlerinin isteklerini uyum içinde karşılamaları ile cinsel güdünün meşru yoldan doyuma ulaşmasıdır. Bunun sonucu olarak "çocuk yapmak, yetiştirmek ve kendi nesillerini üretmek" ihtiyacı da giderilmektedir (Özgüven, 2000: 19-20). Bu ihtiyacın insanlık tarihinin başlangıcı ile birlikte başladığı düşünülmektedir.

Bireylerin birbirlerine olan ihtiyaçları ailede kişiliklerin birbirini tamamlaması ile belli bir anlam kazanır. Ailenin neslin devamını sağlayan işlevi insanın yeryüzünde var olması ile başlamış, insanlık var oldukça da devam edecektir (Acar, 1990: 23). Aile, eşlerin cinsel gereksinimlerini meşru yoldan karşılayan, nüfusun artışını ve neslin devamını sağlayan biyolojik özelliği olan bir kurumdur. Diğer bir ifade ile aile, toplumun işlevsel bir öğesi olarak insanın üremesi ve çoğalmasına yani biyolojik işlevin yerine getirilmesine nikâh sözleşmesi ile sosyal ve yasal açıdan meşru bir zemin hazırlamaktadır.

Her toplumda düzen oluşturan, sosyal denetimi sağlayan değerler ve normlar vardır. Toplumda nikâhsız çiftlerin bir arada yaşaması kültürel değer ve normlarla uyuşmamaktadır. Aile, nikâh akdi ile cinsel ihtiyaçları karşılamakta, çiftlerin birlikteliğini meşrulaştırmaktadır (Bilgili, 1993:8). Meşruluk, bireylerin içinde yaşadıkları toplumun yasa, din, ahlak, değer ve normlarıyla uyumlu bir yaşam sürdürmesi ile sağlanır.

Aile, toplumda nüfusun kaynağını oluşturması, kuşakların sürekliliğini ve neslin devamını sağlaması açısından temel sosyal bir kurumdur. Ailenin biyolojik işlevi demografik açıdan önemlidir. Bu işlev, eşlerin cinsel ihtiyaçlarını karşıladığı gibi, kuşakların sürekliliğini de sağlamaktadır. Eşlerin erken yaşta evlenmesi, artan nüfusun eğitime olan ihtiyacı, erken evlenenlerin okuldan ayrılması, eğitimsiz ailelerin çok çocuk yapması gibi hususlar neslin devamı için önemlidir (Tezcan, 1985:157). Toplumda çiftlerin evlenme yaşları, çocuk yapmaları, çocuk, genç, orta ve yaşlı nüfusun dağılımı, erkek ve kadınların oranı, nüfustaki artış hızı gibi nitelikler ailenin, toplumun demografik yapısını belirleyen biyolojik işlevleri arasında yer alır.

1.3.1.2 Koruyuculuk İşlevi

Çocuk, doğduğunda korumasız, aciz her şeye muhtaç haldedir. Onun en temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayan, en aciz olduğu anda besleyip, büyüten, barınak sağlayan, giydiren, yetiştiren ailedir. Küçük bir çocuk için doğal, fiziksel ve sosyal

çevrenin şartları çok acımasızdır. Dış çevreden gelen maddi ve manevi her türlü zararlı etkilerden onu koruyan ona yaşanabilir bir çevre oluşturan ailedir. Aile neslin devamını sağlayarak kendi varlığını ve insanlığın varlığını korumaktadır (Gökçe,1990:49). Yukarıda diğer işlevlerde belirttiğimiz gibi koruyuculuk işlevinin de günümüze doğru geldikçe öneminde bir azalmanın olduğunu görmekteyiz. Daha eski tarihlerde aile, bireylere bakmanın tüm sorumluluğunu üzerine almıştı. Günümüzde bu işlevi Sosyal Güvenlik Kurumu gibi devletin uzman kurumlarının aldığını görmekteyiz. Sosyal güvenlikle ilgili yapılan çalışmaların buna örnek olarak verilebileceği değerlendirilmektedir.

(Tezcan, 1985:159) "Geleneksel toplumlarda çocuğun bakımı ve korunması küçük yaşta olduğu gibi büyüdükten sonra da aileye aittir. Ancak bugün bu görevin; sağlık, işsizlik, ihtiyarların bakımı ve tüm toplumsal güvenlik gibi önemli bir kısmını devlet üstlenmiştir. Bugün devlet, vatandaşın hizmetindedir onu birçok yönden korumaktadır" şeklinde ifade etmektedir.

1.3.2 Psikolojik İşlev

Burada, sıcak yuva oluşturma ve duygusal doyum sağlama, sevgi işlevleri ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır. Çünkü sağlıklı bir aile yapısı bireyde ruh sağlığına doğrudan etki eden bir faktördür**.**

1.3.2.1 Sıcak yuva Oluşturma ve Duygusal Doyum Sağlama İşlevi

Çocukların biyolojik bakımdan olduğu gibi, psikolojik bakımdan da korunması ve yetiştirilmesi, sevgi, saygı ve sığınma gibi psikolojik gereksinimlerinin doyurulması ailenin temel işlevlerindendir. Aile üyelerini duygusal bağlarla birbirine bağlar. Yukarda belirtildiği gibi, çocuk doğduğunda korumasız, aciz, bakıma muhtaç haldedir. Bu dönemde onun en temel fizyolojik ihtiyaçlarını aile karşılar. Bunun yanı sıra çocuğun, üzülme, ağlama, öfkelenme, sevinme, oynama, şımarma, nazlanma, sığınma, sevgi, saygı gibi psikolojik ihtiyaçları da vardır. Bu ihtiyaçları en iyi karşılayan ailede

anne şefkatidir. Aile, çocuğun bu psikolojik ihtiyaçları için sıcak bir yuva oluşturur ve onu insanlığa yararlı sosyal bir şahsiyet olarak hazırlar. Çocuğu acımasız doğal, fiziksel ve sosyal çevrenin etkilerinden koruyan ona yaşanabilir bir sevgi ortamı hazırlayan sıcak bir yuva oluşturan ailedir.

1.3.2.2 Sevgi İşlevi

Aile toplumda, sevgi ve güvenliğin doğal kaynağıdır Çocuk küçük yaştan itibaren sevgi ve şefkate muhtaçtır. Bu ihtiyacın karşılıksız en iyi doyurulduğu yer ailedir. Ailenin diğer işlevlerini toplumsal değişim etkilemiş ancak doğal olduğu için sevgi işlevi değişmemiştir (Tezcan, 1985:158). Psikolojik bir gereksinim olarak 'sevgi' evlilik ilişkileri içinde ancak doyuma ulaşır, taraflar kendilerini eşlerine adar, acı ve tatlı yaşantılarını paylaşır ve birlikte bulunmaktan büyük bir haz duyarlar (Özgüven, 2000: 20).

Aile bireyler arasında karşılıklı sevgi ortamı meydana getirir. Karı koca çocuklar bir vücudun parçaları gibi sevgi ile birbirlerine bağlanırlar. Aile üyelerinden birine en ufak bir zarar gelse aile üyelerinin hepsi bu acıyı iliklerine kadar yaşar. Çocuk karşılıklı oluşturulan bu sevgi bahçesinde bir çiçek gibi serpilip gelişir. Sevgi duymak, şefkat görmek, çocuğun ihtiyaçları arasında en önde gelenidir. Sevgi çocuğun en önemli manevi gıdasıdır. Anne-baba, çocuklarını bütün kalbiyle sever, bu sevgiyi, onları kucaklayıp bağrına basarak, öperek davranışlarıyla da gösterir. Özellikle anne şefkati aile sıcaklığının kıvılcımını oluşturur.

Sevgi ile çocuk sağlıklı bir kişilik geliştirir. Sevgi duymamış kişi karşısındakine de sevgi gösteremez. Bu yüzden özellikle boşanma sonucu ortada kalan çocuklar aileler ve toplum için önemli sorun oluşturmaktadır (Tezcan, 1985:158). Sevgi, çocuğun sadece beslenme, barınma, giyim gibi fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması değildir. Sevgi; bu gibi maddi ihtiyaçları gidermenin daha ötesinde manevi ve duygusal bir doyum sağlamadır. Sevgi; çocuğun, gözünün içine bakmak, tebessüm etmek, dinlemek, birlikte olmak, paylaşmak, dokunmak, onunla oyun oynamak, şakalaşmak, ilgilenmektir (Yılmaz, 2002: 24 -28). Sevgi hoş görüdür. Fakat boş vermek, işi oluruna bırakmak ve vurdumduymazlık değildir. Çocuk boş ver yapsın mantığı ile yetişirse;

sosyal ilişkilerde bencil, sınır tanımayan, sabırsız, anlayışsız bir kişi olur (Yılmaz, 2002: 28). Sevgisizlik bir araç olarak kullanılamaz. Yapılan hatalar çocuğu sevgiden mahrum etmeyi gerektirmez. Hiç bir anne baba da çocuğunu sevgisizlikle cezalandırmak istemez (Binbaşıoğlu, 1978: 223; Yılmaz, 2002: 33-35).

Ancak her şeyin ifratı gibi tefriti de zararlıdır. İlaç, ölçülü içilirse şifa verir, çok fazla kaçırılırsa zehirler. Çocuğu aşırı sevgiye boğmamalıdır (Binbaşıoğlu, 1978:223). Aşırı sevgi ile yetişen çocuk bağımlı, edilgen, her türlü sorununu anne babasına bırakan kendi ayağının üstüne duramayan güvensiz çocuktur (Yılmaz, 2002: 28 -31). İşte ebeveyn sevgide bu dengeyi gerçekleştirerek aileyi sıcak bir yuvaya ve sevgi yumağına dönüştürür.

Toplumsal süreç içinde sosyal değişme ile ailenin birçok işlevi değişmektedir. Ancak ailenin doğal ve kalıcı olan sevgi işlevi fonksiyonunu devam ettirmekte ailenin değerini de giderek arttırmaktadır.

1.3.3 Toplumsal İşlev

(Acar, 1990:22-23) "Toplumun temelini aile oluşturmaktadır. Dolayısıyla toplumsal yapıdaki en temel işlevleri de aile üstlenmiştir. Birey toplum içinde bir statü ve role sahip olmasına rağmen gerçek kişiliğini ancak diğer bireylerle sosyal ilişkiler kurarak oluşturur. Bireye bu ortamı en iyi aile sağlar" şeklinde ifade etmiştir. Bireyin diğer bireylerle ilişkiler kurabilmesi ancak kişinin toplumsallaşmasıyla mümkündür. Bundan sonraki bölümde bu işlev üzerinde detaylı olarak durulacaktır.

1.3.3.1 Toplumsallaştırma işlevi

İnsan, bireysel nitelik bakımından biyolojik varlık olarak dünyaya gelmekte, içinde yaşadığı toplumun değer ve normlarını benimseyip, öğrenerek, hayat süreci içinde bir sosyal varlık haline dönüşmektedir.

Çocukta kişiliğin gelişmesi ailede başlar. Toplumsal değer ve normlar ailede öğrenilir (Tezcan, 1985:159). Aile, bilinçli veya bilinçsiz ilk beş yılda cinsel rolleri, tuvalet eğitimi, küçükleri sevme, büyüklere saygı duyma gibi birçok temel hayat bilgisini çocuğa öğretir. Bu dönem, çocuğun ilk toplumsallaşma dönemidir. Toplumsallaştırma çocuğu doğrudan etkileyen bir süreçtir.

Aile var olduğu ilk gününden bu güne çocuğun sosyal normları ilk öğrendiği ve sosyalleştiği vazgeçilmez bir toplumsal kurumdur. Bazı kurumlar ailenin işlevlerini yerine getirmeye çalışmışlar fakat hiçbir zaman hiçbir kurum ailenin yerini alamamıştır. Sanayi öncesi toplumda çocuk anne ile babanın gelecek güvencesi görülmüştür.

Endüstriyel toplumlarda eğitim ve sağlık kurumları ailenin bazı görevlerini devralmasıyla diğer kurumlar gibi ailenin de görevleri azalmış fakat bu işlevler uzmanlaşarak derinleşmiş ve gelişmiştir (Bilgili, 1993: 8-9; Köksal,2008:9-10). "Sosyalleşme süreci bir sosyal olgu olarak ferdin doğuştan itibaren toplum üyeliğini kazanmasında geçirdiği safhaların tümüne verilen addır" (Erkal, 1987: 61). "Sosyalleşmede yüz yüze olduğundan dolayı en büyük görev anneye düşmektedir. Bunun yanında baba, kardeş, akraba ve ailenin yakınları bu görevde yardımcı olacak olan fertlerdir. Çocuğun sosyalleşmesinde ilk yıllardan itibaren aile etkili olurken, eğitim ve öğretim yaptığı okul ile sosyal ilişkilerde bulunduğu çevre de etkili olmaktadır" (Parsonakt: Acar, 1990: 24).

Çocuğun kişiliğinin gelişmesi ailede başlar. Yani insan kişiliğini ailesinde kazanır. Aile kişiliği geliştirici, şekillendirici, terbiye edici rolü ile temel bir alt kurum olarak üst grupları destekleyen besleyen bir "güç merkezi"dir (Nirun, 1994:93-95). Toplumsallaşma uzun bir süreçtir. İnsan, doğuştan itibaren yaşam boyu bilgi, beceri öğrenip, davranış, tutum ve alışkanlıklar kazanarak topluma uyumlu ve yararlı bir varlık haline gelmekte, ortak değerler edinip, toplumun beklentilerine cevap vererek "sosyal benini" veya sosyal-kültürel şahsiyetini" kazanarak toplumla bütünleşmektedir. (Ergün, 1987: 35).

Böylece bireyler arasında çatışma azalmakta, uyum gerçekleşmekte ve toplumsal yaşamın sürekliliği sağlanmaktadır (Erden, 1998: 81). Her toplumun kendi yapısına özgü, beslenme, barınma ve giyim, tarzı vardır. Bunlar kültürün bir parçasıdır.

Birey toplumsal yaşam süreci içinde bu kültürel değerleri öğrenerek toplumsallaşır (Erden, 1998: 81-83). Toplumsallaşma, toplumsal etkileşim ve "topluma hazırlanmadır" (Tezcan, 1997: 34). Başka bir ifade tarzı ise "bireyin bir sosyal gruba katılması olgusudur" (Ergün, 1987: 35). Çocuğun birincil toplumsallaştığı yer ailedir. İkincil toplumsallaşma da okulda, akran grubunda, meslek hayatında ve kitle iletişim araçları ile çevrede gerçekleşmektedir (Ergün, 1987: 39).

Toplumsallaşma, bireyi topluma kazandırma ve topluma uyum sürecidir. Bu da gerçek anlamda ancak eğitimle gerçekleşmektedir (Çelikkaya, 1996: 53). Toplumsallaşma çocuğun eğitimi demektir. Geleneksel toplumlarda eğitimi aile sağlamakta idi. Çağdaş toplumlarda kültürel birikim arttığı, iş bölümü ve uzmanlaşma ortaya çıktığı için aile yetersiz kalmakta bireyin eğitimini okullar tamamlamaktadır (Erden, 1998: 81-83).

Toplumsallaşma kavramını ilk kullanan düşünür Durkheim'dır. O, okullarda eğitim yolu ile gerçekleşen toplumsallaşmaya metotlu ve toplum içinde kendiliğinden gerçekleşen toplumsallaşmaya, metotsuz toplumsallaşma demektedir (Ergün, 1987: 35). Toplumsallaşma, toplumun değer ve normlarının aile, akran grubu ve okul yoluyla aktarılarak çocuğun istenilen şekilde yetiştirilmesidir. Ayrıca çocuk ya da ergenin anti-sosyal davranışlarının ailece denetlenmesi de onun toplumsallaşmasını içerir (Musgrave, 1979:39). Toplumsallaşmayı; (Erdoğmuş, 1976: 102) “bireyin içinde yaşadığı toplumun değer ve normlarını öğrenerek, kendisine düşen rolleri yerine getirecek bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazanıp topluma hazırlanma ve toplumun işlevsel bir üyesi olma sürecidir” şeklinde ifade etmiştir.

Kısaca çocuğun, sosyal benini veya sosyal-kültürel şahsiyetini kazandığı, toplumdaki diğer bireylerle etkileşim içine girerek, topluma hazırlandığı, bireyin bir sosyal gruba katıldığı, topluma kazandırılarak uyum sağladığı, toplumun değer ve normlarını öğrenerek, kendisine düşen rolleri yerine getirecek bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazanıp toplumsallaştığı birincil grup ailedir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi kişi diğer bireylerle ilişki kurduğunda yani toplumsallaştığında doğal olarak iç ve dış tehlikelerden korunma ihtiyacı da ortaya

çıkacaktır. Bu da ailenin güvenlik işlevi yoluyla sağlanmaktadır. Aşağıda da bu konu yani ailenin güvenlik işlevi üzerinde durulacaktır.

1.3.3.2 Güvenlik işlevi

Evlilikte eşler 'sosyal' gereksinim olarak birlikte güven içinde yaşama, dayanışma içinde olduklarını hissetme, geleceğe güvenle bakabilme, toplumda bir yer edinebilme, birbirlerinden onur ve kıvanç duyabilme gibi 'bireyin destek, korunma ve yaşam gereksinimlerini de doyurma' olanağı bulurlar (Özgüven, 2000: 20).Aile bireyin sevildiği, sayıldığı, beğenildiği, sosyal güvenliğinin sağlandığı yerdir. Bunun yanında para kazandığı, geçimini sağladığı, beslendiği, barındığı ekonomik güvenliğinin temin edildiği bir yuvadır (Baymur, 1978: 67).

Çocuğu eğitmenin yolu ona önce güven ortamı sağlamadan geçer. Kendini güven içinde hissetme nasıl eğiticinin sevgisini kazanmakla gerçekleşiyorsa, güven içinde bulunan da başkalarını sevme davranışında bulunur (Binbaşıoğlu, 1978: 223). Aile birbirine karşılıklı sevgi ve güven duyan bireylerin oluşturduğu en etkin gruptur. Bundan dolayı aile, çocuğu eğitmek için çok önemli ve güvenli bir limandır.

Ailenin güvenlik işlevinden bahsetmemiz için özellikle baba-çocuk ilişkisi üzerinde durmamız yerinde olacaktır çünkü çocuğa güven duygusunu veren ve kazandıran babadır. Stolz, anne ve babalarla yaptığı görüşmelerin sonunda babaların daha çok çocuğun eğitimi, ahlaki değerleri ve fiziksel güvenliği ile ilgilendiğini belirtmiştir.

Parsons ve Balesise, babanın disiplini sağlayan, geleceği planlayan, aile dışındaki dünya ile etkileşimde bulunan, kişiler arası ilişkileri düzenleyen bir kişi olarak çocuğa model olduğunu belirtmişlerdir.(Akt.Çağdaş,2003: 36-38 ; Önder, 2003: 24). Gerek Stolz'un gerekse Parsons ve Balesise'nin açıklamalarından da anlaşılıyor ki ailenin baba-çocuk iletişimi yoluyla sağlanan güvenlik denen önemli bir işlevi bulunmaktadır.

Toplumsallaşmayla birlikte güvenlik ihtiyacı ortaya çıkan ve aile tarafından bu ihtiyacı da karşılanan birey toplumda bir yerlere gelebilmesi için sosyal statüye de sahip olması gerekmektedir. Bu da ailenin sosyal statü sağlama işlevi yoluyla karşılanmaktadır. Aşağıda da bu konu üzerinde durulacaktır.

1.3.3.3 Sosyal Statü Sağlama İşlevi

Toplumda her birey değerli başarılı üstün bir kişi olmak ister. Eksiklik ve küçüklük duygusu her bireyi rahatsız eder. Bu tür bireylerin toplumda kendini gerçekleştirme şansları daha azdır (Baymur, 1978: 67). Aile bireye doğuştan bir statü sağladığı gibi hayat yarışı içinde de üyelerine statü ve saygınlık kazandırır. Ailenin sosyal ve kültürel yapısı, ekonomik ve eğitim durumu, üyesi olan bireyin statüsünü etkiler.

Ailenin sosyal statü sağlama işlevi de teknolojinin ilerlemesi ve toplumların gelişmişlik düzeylerinin artmasıyla birlikte değişim göstermektedir. Eski toplumlarda bu işleve baktığımız zaman ailenin birey üzerinde sosyal statü sağlaması konusunda çok etkili olduğunu görüyoruz. Bunun yanında günümüz bilgi çağı toplumuna baktığımızda bu etkililikte bir azalma olduğu açıktır. Bunun en önemli sebebi Daniel Bell'e göre teknolojideki müthiş ilerlemeyle birlikte bilginin önem kazanması ve toplumun bireycilleşmesidir. Günümüzde bireyin sosyal statü olarak yükselmesi için kendini geliştirmesi gerekmektedir. Ailenin etkisi ilkel çağ ve toplumlara nazaran azalmıştır.

1.3.3.4 Toplumsal Denetim İşlevi

Eğitim, nesiller arası kültür aktarımı ve toplumsallaşma ile toplumun yapısını korur, devamlılığını sağlar. Toplumda varlığın, birliğin, dengenin ve uyumun sürdürülmesinde toplumsal denetim, etkin rol oynar, kişisel farklılıkları iletişimde benzer kılar, ortak yaşamı kolaylaştırır. Değerler, bireylerin amaç, tercih, tutum ve davranışlarını belirleyen ölçütlerdir. Milli, dini, ahlaki, değerler bireyi etkiler.

Değerler normlar yoluyla etkinlik kazanır, normların yaptırım gücü vardır. Sözgelimi yolda yürüyemeyen bir yaşlıya yardım eden takdir edilir, aynı yaşlıya kaba davranan saygısızlık eden ayıplanır. Bir ihtiyaç sahibine yardım eden cömert bir insan takdir edilir. Hırsızlık yapan cezalandırılır. Bu suretle değerler ve normlar yaptırım kullanarak toplumun düzenini ve intizamını sağlarlar. İşte buna toplumsal denetim denir (Erden, 2007: 43-44). Toplumsal denetimin araçları; değerler, normlar, kurallar ve yasalardır. Bu denetim araçları ile olumlu ve olumsuz yaptırım öğelerini üç başlık altında gruplandırmak mümkündür (Erden, 2007:43):

1) Yazılı hukuk, toplumdaki eylemleri meşru kılarak veya yasaklayarak yaptırımını sürdürür. 2) Din, sevap veya günah ile icraatını sürdürür. 3)Ahlak, takdir etme veya ayıplama ile varlığını hissettirir. Bu normların içinde toplumun denetimini sağlamada yaptırım gücü en etkili olan yazılı hukuk kurallarıdır (Kır,2010:156-157).

Birey, değer ve normları, içinde yaşadığı toplumda, günlük yaşamdan, aileden, akran gruplarından, informal yollarla alır, pekiştirme veya cezalandırılma ile öğrenir ve hayatında uygular. Aile, değer ve normların ilk öğrenildiği yerdir. Aile bir sosyal kurum olarak, toplumsal denetim sağlamada informal yaptırımlar kullanır, bireyin davranışlarını; informal kurallar ile denetim altında tutar. Aile, üyelerinin başarılarını takdir ve teşekkür ederek, maddi ve manevi pekiştireçlerle ödüllendirir. Hatalarını da informal cezalar vererek azaltmaya çalışır.

Ailede denetim ve düzenin sağlanmasında anne ve baba çok iyi model ve örnek olmak zorundadır. Ailede ve toplumda toplumsal denetim ve kontrolün sağlanması ve çocukların toplumsal denetim kurallarını benimseyip yaşamlarında uygulaması böylece ilk önce ailede gerçekleşir (Erden, 2007: 43-44). Çocukların toplumsal denetim kurallarını aile vasıtasıyla öğrenmeleri de ancak eğitim yoluyla mümkündür. Çünkü eğitim bilginin, kültürün nesilden nesile aktarılmasını sağlayan bir kurumdur. Bu sebeple bundan sonraki bölümde de ailenin eğitim işlevi üzerinde durulacaktır.

1.3.4 Eğitim İşlevi

Aile toplumun temel yapı taşı, toplumun en küçük sosyal birimi ve kurumudur. Çocuk, biyolojik varlık olarak dünyaya gelir, ilk defa ailede eğitilerek ve sosyalleşerek yalnızlıktan ve ruhi boşluktan kurtulup topluma kazandırılır. (Gökçe, 1990:218) "Çocuğun eğitiminden aile sorumludur. Her türlü eğitim ailede başlar ve eğitimin temeli ailede atılır. Çocuk ailede aldığı eğitimle hayata hazırlanır ve mesleğe yönlendirilir" şeklinde ifade etmiştir.

Avcılık ve toplayıcılıkla geçinen ilkel toplumlarda çocuğun eğitim görevini aile üstlenmiştir. Sanayileşme ile birlikte meslekte uzmanlaşma ihtiyacı nedeniyle aile eğitim görevini karşılayamaz oldu. Sistemli eğitim kurumları ihtiyaç olarak belirdi. Böylece ailenin eğitim görevinin büyük bir kısmını devlet üzerine aldı, çocuğun örgün eğitimini eğitim kurumları üstlendi. Okula giriş yaşı düştü, çıkış yaşı ise yükseldi (Ottaway, 1962: 159). 6-7 yaşından itibaren okullara devam zorunlu oldu. Fakat yinede ailenin eğitimde aldığı temel görev devam etmektedir. Çocuğun eğitimini aile ile eğitim kurumları işbirliği içinde sürdürmektedir (Erden, 2007: 41-42).

Toplumsal değişme sonucu ailede değişmiş, işlevleri de farklılaşmıştır. Toplumdaki teknolojik, ekonomik, kültürel, sosyal, siyasal ve düşünsel değişmeler bu yapının temeli olan aileyi de etkilemiştir. Bazı temel işlevlerini sürdürmekle beraber ailenin işlevleri toplumsal değişimden önemli ölçüde etkilenmiş bazı görevlerini yeni kurumlara devretmiştir(Acar, 1990: 2328; Köksal,2008:9-10). Özellikle sanayileşme ile birlikte ailenin eğitim görevleri daralmış, eğitim görevlerinin önemli bir kısmını yukarda belirtildiği gibi diğer örgün eğitim kurumları üstlenmiştir.

Ancak yeni tip aile eskiye oranla eğitim konusunda daha ilgili ve bilgilidir. Öğretmenle yakın işbirliği ile anne babalar kendilerine düşen eğitim görevini daha etkin biçimde yerine getirebilmektedir (Tezcan, 1985:160). Günümüzde ailenin eğitim işlevinde önemli bir farklılaşma olmuştur ancak her dönemde olduğu gibi, eğitimin temeli yinede ailede atılmaktadır. Okul ve çevre ailenin verdiği temel eğitim üzerine bilgilerini bina etmektedir. Çocuk yemeyi, içmeyi, oturmayı, kalkmayı, toplumu

düzenleyen temel değerleri, normları ve bütün insani nitelikleri ilk defa ailede öğrenir. Doğal olarak bu alınan eğitimin kalitesi anne babanın yetişmesine ve bilinçli olmasına bağlıdır. Çocuk eğitiminde, ailenin kültür düzeyi, sosyo-ekonomik durumu önemli bir etkendir.

1.3.5 Kültürel işlev

Sosyolojik açıdan kültür; bir toplumun yaşam biçimi, maddi ve manevi değerlerinin bütünü, hayat deneyimlerinin bir birikimidir. Kültür, toplumun bir üyesi olan insanın, öğrendiği bilgi, beceri, sanat, teknoloji, gelenek, görenek ve alışkanlıkların karmaşık bir bütünüdür (Erden, 1998: 83; Kır; 2010:142). Kültürü, her kuşak önceki kuşağın bıraktığı yerden devralır. İnsan kendine özgü olan bilgi, deneyim ve dili ile yani konuşma ve yazma becerisiyle kültür birikimini yeni nesle aktarır. Böylece kültür aktarımının en önemli araçları, bilgi, deneyim ve dil olmaktadır (Tezcan, 1997:52; Kır, 2010: 142).

Aile, üyelerine dini inançları kazandırır, onlara dini, ahlaki bilgileri öğretir, dini bir kurum olarak ibadetlerin uygulamasını organize eder (Gökçe, 1990: 218). Çocuğa din eğitiminin önemli bir kısmı aile kurumunda verilir. Dinsel törenler, dualar ailede öğrenilir ve diğer dinsel uygulamalar yine genellikle aile içinde yerine getirilir. Dinde çocuk anne ve babaya bir emanettir. Aile, ona itikat, ibadet, ahlak ve muamelat gibi dini bilgileri kazandırmak, hayat için zaruri olan temel bilgileri öğretmekle sorumludur (Canan; 2009:142-145). İslam'a göre genel hatlarıyla eğitimin gayesi; bireye kendini tanıtmak, fıtratını korumak, çocuğu yaratılış amacına uygun yetiştirmek, insanları doğru istikamette tutarak, iyi insan yetiştirmek, bireydeki gizli kabiliyetleri ortaya çıkarıp geliştirerek topluma kazandırmaktır (Bayraktar, 1984: 9-10; Kır.2010:151-152).

Eğitim işlevi yoluyla birey aile tarafından ya da aile fertleri tarafından tüketim bilinci ve ekonomiklik gibi kavramları da öğrenir. Bunları öğrenen birey topluma ekonomik olarak fayda sağlar. Dolaylı olarak aile toplum için ekonomik bir işleve de sahiptir. Bu işlevi sonraki bölümde detaylı olarak incelenecektir.

1.3.6 Ekonomik işlev

Ekonominin temel öğeleri; üretim, değişim, dağıtım ve tüketimdir. Burada ailenin ekonomik işlevini belirlerken üretim ve tüketim üzerinde durmak gerekmektedir. Üretimin öğeleri de doğa, sermaye, girişim ve emektir. Tüketimde bireyin tavrı tasarruf ve israf şeklinde ortaya çıkmaktadır. Birey üretim ve tüketimin gerektirdiği ön bilgi ve beceriyi ailede kazanmaktadır (Kır, 2010:145).

Ekonomisi avcılık, toplayıcılık üzerine dayalı toplumlarda ekonomi insan gücüne dayanmakta, insan yaşamını sürdürmek, geçimini sağlamak için gerekli bilgi, beceri ve deneyimi ailede kazanmakta idi (Erden,1998: 88). Geleneksel toplumlarda aile, anne baba, çocuklar, büyük anne ve büyük babayı da içine alan geniş aile tipindedir. Evin hizmetçileri uşakları da aileye katılmaktadır.

Ekonomik yapı içinde "ev ekonomisinin" önemli bir yeri vardır. Aile hem üretim, hem de tüketim birimi olarak bir hayat ortaklığı kurumudur (Ergün, 1987: 40). Aile ekonomik gereksinimlerini kendiüretir, ihtiyaçlarını gidermek için de kendi tüketir. Yani aile hem üretim hem de tüketim kurumudur, üyelerin ihtiyaçları aile içinde karşılanır.

Sanayi öncesi toplumun belirgin örneği olan tarım toplumunda üyelerin ihtiyaçları aile içinde karşılandığı için, aile reisi ile birlikte ailenin diğer üyeleri de üretime katkıda bulunur. Aile üyelerinin çokluğu bu yönü ile üretime olumlu katkı sağlar. Herkes işin bir ucundan tutar, çocuklar bile iş paylaşır. Ancak gelir aile reisinde toplanır harcama ve paylaşım tek elden sağlanır. Zanaatla uğraşan kent ve kasaba ailelerinde de benzer durum görülmekle birlikte özellikle ailenin erkek üyeleri üretime katkı sağlamakta kadınlar çalışmamaktadır. Erkek çocuk yamaklıktan, çıraklıktan, kalfalıktan geçerek ustalığa kadar evin reisinin yanında eğitilmektedir. Aile bireyin mesleğini belirlemede temel rol oynamaktadır (Tezcan, 1985:158).

Aile sanayi öncesi toplumlarda üretici birim iken sanayi toplumunda tüketim birimi olmuş kadın iş hayatına katılmıştır. Sanayi çağı, ailenin geçimi için, erkek ve kadının işbirliğini zorunlu kılmıştır (Bilgili, 1993:9). Sanayi toplumunda aile

üretmekten çok bir tüketim kurumuna dönüşmüştür. Ailenin sanayi öncesi toplumdaki ekonomik işlevi azalmıştır. Üretimi aile dışındaki kurumlar üzerine almıştır. Sözgelimi bugün yiyecek ve içecekler aile dışında üretilmektedir.

Sanayi toplumunda kadın ailenin artan gereksinimlerini karşılamaya katkıda bulunabilmek için dışarıda bir işte çalışmak ihtiyacı duymaktadır. Böylece kadın gittikçe bireycilleşen toplumda ekonomik bağımsızlığını da kazanabilmektedir (Tezcan, 1990: 271-272). Bugün çağdaş toplumlarda aile tüketim kurumuna dönüşmüştür. Ailenin yaşam standartları değişmiştir.

Aile çağdaş yaşam biçimini yakalayabilme, tüketim toplumu olmanın gereklerini yerine getirebilme ve faturasını ödeyebilme çabası içindedir. Aile bu yaşam biçimini sürdürürken tüketimin gerekleri olan israf ve tasarruf dengesini kurmak durumundadır. Bunun için de özellikle geleneksel toplumda kasaba ve kent ailesinde çalışmayan kadın, sanayi ve bilgi toplumunda zorunlu olarak çalışma gereksinimi duymaktadır.

1.4 AİLENİN ÇEŞİTLERİ

En ilkel toplumlardan en modern topluluklara kadar her birinde aile adı verilen bazen otorite, çevre, akrabalık ve mülkiyet ilişkilerine bazen de hane halkı kompozisyonuna bağlı olarak şekillenen bir sosyal biçimle karşılaşılmaktadır. Bu da karşımıza farklı kategorilerde farklı farklı aile türleri çıkarmaktadır.

1.4.1 Geniş Aile

Büyük anne, büyük baba otoritesi altında, özellikle erkek çocukların ve eşlerinin ve onların çocuklarının, yani üç neslin aynı çatı altında yaşadığı ve örneklerinin giderek azaldığı aile şeklidir. Bu aile içinde mütalaa edebileceğimiz bir aile şekli de, geniş ailenin temel özelliği olan baba otoritesinin oğula geçmiş halidir. Burada aile içindeki ilişkiler diğerinden biraz farklıdır (Asagem, 1997:23). Otorite evli olan erkek çocuğa geçmiştir. Burada aile başkanı, karısı ve çocukları, başkanın anne babası veya bunlardan birisi ve bekar kardeşler yer alır.

Aile geniş olunca akrabalık ilişkileri de, geniş ve yoğun olmaktadır. Aile içerisinde ekonomik, kültürel, dini yönden bireyler birbirine yardım etmektedir. Denilebilir ki, geniş aile üyelerine güvence sağlar. Eşler hastalanınca veya çalışmak mecburiyeti içerisinde kalınca çocukların bakımı veya onların eğitilmesi gibi konular, hiç sorun oluşturmaz.

1.4.2 Çekirdek Aile

Anne baba ve bekâr çocuklardan oluşan aile şeklidir. Günümüz sanayi toplumunda en yaygın olan aile tipi budur. Göçler yoluyla başka yere yerleşen veya aynı köy, kasaba ve şehirde kalındığı halde babanın, evli oğullarının doğrudan sorumluluğunu yüklenmemesi gibi sebeplerle, bu aile tipi yaygınlık kazanmıştır.

Aile tipi üzerindeki tartışmalar çoğunlukla, Parsons'un sanayileşmiş, bürokratik toplumlarda fonksiyonel aile tipinin "izole" olmuş çekirdek aile olduğu görüşü üzerinde odaklanmıştır. Parsons'a göre, artan coğrafî hareketlilik ve dikey toplumsal hareketliliğin baskıları aileyi çekirdekleştirmeye götürmektedir. Bu aileye daha çok sanayileşmiş veya sanayileşme yolunda olan toplumlarda rastlanmaktadır. Sanayileşme ve kentleşme ile aile tipi arasında tartışmaya açık bir ilişki kurulmaktadır (Kut, 1988:49).

Çekirdek ailede eşler, başkalarının karışması, buyurması olmadan ilişkilerini düzenleyebilirler. Kaynana, kayınpeder, görümce, eltilerle bir arada oturmak mecburiyeti olmayınca, eşler arasına girmeler ve sürtüşmeler en aza indirgenmiştir. Büyüklerle iç içe yaşanmadığı için, eşler ve çocuklar birbirine çok daha sıcak ve yakın davranabilmektedir. Çekirdek ailede yuva havası vardır. Sevgi gösterisi ve içten davranmak için en uygun ortamdır. Ailelerini ilgilendiren konularda birbiriyle görüş alışverişinde bulunabilir, tartışabilir ve kendilerince en uygun kararı alabilirler. Çünkü, geniş ailede, ev içerisinde büyükler varken, eşler birbiriyle rahat bir şekilde konuşamıyor ve kendilerince bir karara varamıyorlardı.

Çekirdek ailede, her şeyden önemlisi çocuklarını diledikleri gibi yetiştirebilirler. Çocuklarıyla onları yetiştirmek adına iletişime girmek bir tarafa, onlara en ufak bir

sıcak davranışı gösteremeyen aileler vardır. Bu olumlu yönlerine karşılık çekirdek aile, üstesinden gelemeyeceği sorunlarla da karşı karşıya kalabilmektedir(Yörükoğlu, 2000: 49). Eşlerin ikisi de çalışıyorsa, çocuk bakımı büyük bir sorun oluşturur. Eşlerden birisi hastalanınca evin düzeni bozulur. Geniş ailedeki dayanışma ve destekten yoksundur çekirdek aile. Çocuk bakımında ve ev işlerinde danışılacak, yardıma koşacak kimseleri yoktur.

Modernleşme sürecinde aile, geleneksel toplum içindeki işlevlerinden bir bölümünü başka kurumlara devrederek çekirdekleşmektedir. Daha özgül bir anlatımla tarımsal toplumdan endüstriyel topluma geçişte meydana gelen değişmeler, ailede de bir takım değişikliklerin olmasına neden olmuştur ve geniş aile işlerliğini kaybederek yerini modern toplumu daha iyi sağlayabilecek olan çekirdek aileye bırakmaktadır.(Özkan, 2005:83) Bazı kuramcılar bir sonraki aşamada, yani teknolojinin ve modernleşmenin daha sonraki evrelerinde çekirdek ailenin de işlevsel olmaktan çıkıp evlilik ve akrabalık ilişkilerinin daha da zayıfladığı bir ortamda evli çiftin bulunmadığı parçalanmış aileye geçişin hızlanacağını öne sürmüşlerdir.

2. BÖLÜM

İLETİŞİM OLGUSU

2.1. İLETIŞIMIN TANIMI

İletişim birçok tanımı yapılan geniş kapsamlı bir kavramdır. İletişim kelime manası olarak Latince 'de ortak anlamına gelen "communis" ve ortak kılma anlamına gelen "communicare" sözcüklerinden gelen İngilizce "communication" kavramının karşılığıdır. Geniş manada ise insanlar arasında anlamları ortak kılma sürecidir (Güçlü, 2007:193). İletişim çok farklı biçimlerde tanımlanmasına rağmen yapılan tanımlar arasında büyük ayrılıklar söz konusu değildir. İletişim konusunda yapılan tanımlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

İletişim, insanlık tarihinin başlangıcından bugüne kadar, bugünden de sonsuza kadar insanları birbirine bağlayan ve onların sosyal bir grup halinde denge ve uyum içinde anlaşmalarını sağlayan bir etkileşimler bütünüdür(Mısırlı, 2010:1). Topluluk içinde yaşayan ve kendi dışındaki canlılarla ilişki içinde bulunan tüm varlıkların bir iletişim sistemine gereksinimleri vardır. İnsanlar, doğaları gereği ve sosyal gruplar halinde yaşama özellikleri nedeniyle tüm canlılar içinde iletişim olgusundan en etkin biçimde yararlanan canlı türüdür.

İletişim, insanlar arasında sözel ve sözel olmayan bilgi alışverişi süreçleridir. İletişim kişiler arasında düşünce ve duygu alışverişini dile getiren bir terim olarak kullanılmıştır. İletişim, canlı cansız bütün varlıklar arasında sürdürülen bilgi alışverişi süreci olup aynı zamanda bu sürecin nasıl gerçekleştiğini, sebep ve sonuçlarının neler olduğunu anlatan bir bilim dalıdır. Bu anlamıyla iletişim, insanın bilgi edinerek ve bu bilgiye göre tutum ve davranışlarıyla tepki vermesidir (Büyükalan,2004:187).

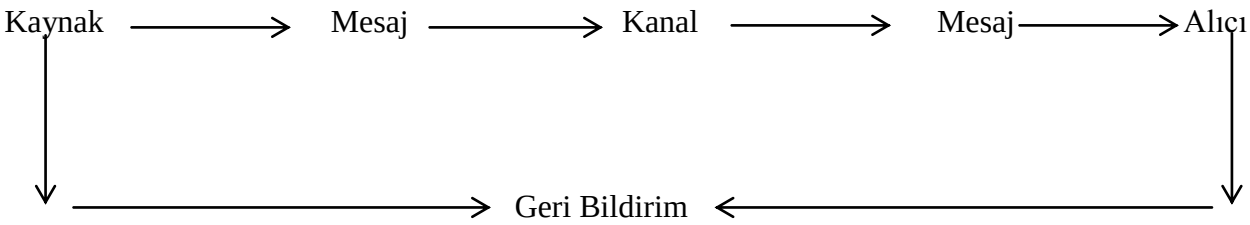
Mısırlı(2010:1) “İletişim, kişilerin bir etki oluşturmak veya davranışa neden olmak amacıyla, mesajın kaynaktan hedefe bir kanal vasıtasıyla bilinçli bir şekilde aktarılmasıdır. İletişim esas olarak simgeler aracılığı ile bir kişiden veya gruptan diğerine bilginin, fikirlerin, tutumların veya duyguların iletimidir” şeklinde ifade ediyor.

İletişim, insanların birbirlerinden anlam alma ve birbirlerini cevaplama çabalarını kapsayan bir etkileşim sürecidir (Güney, A.g.e:353). İletişimin olumlu ve kaliteli olabilmesi iletişimi oluşturan unsurlar ve bunların kaliteli olmasına bağlıdır. Bir sonraki bölümde iletişimin unsurları üzerinde detaylı olarak durulacaktır.

2.2. İLETIŞIMIN UNSURLARI

İletişimin unsurları;

“Kaynak, mesaj, kodlama ve kod açma, kanal, alıcı ve geri bildirim” dir. (Güçlü,2007:194).

2.2.1. Kaynak

Kaynak; Bir iletişim sürecinde, hedeflediği kişi ya da grupta davranış değişikliği oluşturmak üzere iletişim sürecini başlatan kişidir (Ergin ve Birol,2005:43). İletişim sürecinin var olması için gerekli olan iki kişiden birisi göndericidir. İletişim sürecinin başarısı büyük bir ölçüde göndericiye bağlıdır. İletişim süreci ilk önce göndericinin zihninde düşündükleriyle başlar (Koçel,2003:529). Gönderici kendisine ulaşan bilgi ve

verilere göre mesaj olarak iletecek bir fikir oluşturur, bu fikri formüle eder, mesaj formülasyonu ve belirli bir iletişim kanalında mesajı alıcıya gönderir.

Hoşgörür (2003:71) "İletişim sürecinin başarısı, önemli ölçüde kaynağın bilgi, yetenek ve özelliklerine bağlıdır" şeklinde ifade ediyor. Farklı anlamlarda kullanılmasına karşın ağırlıklı olarak insanların birbirleriyle konuşması anlamına gelen iletişim tanımı Türk Dil Kurumu sözlüğünde şu şekilde yapılıyor:

1) Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon.

2) Telefon, telgraf, televizyon, radyo gibi araçlardan yararlanarak yürütülen bilgi alışverişi, bildirişim, haberleşme, komünikasyon olarak tanımlanabilir. (Ayhan,2007:24)

İletişimle ilgili yapılan çeşitli tanımların, tarihsel süreç içinde, politik, ekonomik, kültürel, teknolojik ve toplumsal gelişmenin etkileriyle geçmişte yapılan bazı iletişim tanımları ile bugün yapılan tanımlar arasında birçok farklılıklar olduğu belirtilmektedir (Orta,2009:8). İletişimin özellikle kişiler arası iletişimin psikolojik bir etkileşime dayalı olması durumu ve yüz yüze gerçekleşmesi koşulu bu bağlamda yapılan tanımlarda ortak noktaları oluşturduğu belirtilmektedir.

Literatürü incelediğimiz zaman, iletişimin ne olduğu konusunda farklı tanımların bulunduğunu görürüz. Bu tanımları birleştiren uzlaştırıcı bir tanım şöyle olabilir: "İletişim, katılanların, bilgi/sembol üreterek birbirlerine ilettikleri ve bu iletileri anlamaya, yorumlamaya çalıştıkları bir süreçtir." (Gürgen,1997:9).

2.2.2. Mesaj

Mesaj "alıcı için bir uyaran olarak işlev gören bir sinyal ya da sinyaller birleşimidir" (Tutar,2002:24). Mesajın açık ve herkes tarafından anlaşılır bir şekilde olması gerekir. İletişim sürecinde içerik olan mesaj, ne kadar açık ve anlaşılır olursa,

alıcı o içeriğe daha kolay bir şekilde anlam yükleyebilecektir. Bu durumun da iletişimin kalitesini yükselteceği değerlendirilmektedir.

Mısırlı (2010:5) "Bir iletişim sürecinde mesaj; kaynak ve alıcı için aynı anlamı taşıyan, sembollerle ifade edilen, duygu, düşünce ve tutumlardır" şeklinde ifade ediyor. Buradan da yine içerik olan mesajın kaynak için de alıcı için de aynı anlamı taşıması ve bunun da sembollerle ifade edilebilir olması gerektiğini görüyoruz. Mesaj kaynak için farklı alıcı için farklı anlamlar içerdiğinde karşımıza bir iletişim kazasının çıkması kaçınılmaz olacaktır. Günümüz bilgi ve iletişim çağında iletişim kazaları bazen trafik kazalarından daha ağır hasarlar bırakabilmektedir.

Kaynağın kodlamış olduğu düşünce, duygu ya da bilgi olarak tanımlanan mesaj, sözel, görsel ya da görsel işitsel simgelerden oluşmuş somut bir üründür(Gürgen, 1997: 16). Buradan mesajın sözel, görsel ya da görsel işitsel olabileceğini anlamaktayız. Bulunulan durum ve iletişime girilen kişi ya da grubun bir takım özelliklerine göre mesajın sözel, görsel ya da işitsel olmasına karar verilebilmektedir. Eğer iletişime girilen kişinin görsel zeka seviyesi daha yüksek ise mesajın görsel olmasının alıcının mesajı daha kolay algılayabilmesini sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Fişne(2009: 46) "İnsanların karşılıklı konuşurken birbirlerine söyledikleri sözler mesaja örnek olarak verilebilir. Mesajın mutlaka sözlü olması gerekmez. Yüz ifadeleri, el kol hareketleri, oturuş ve duruş birer mesajdır. Mesaj kaynak birimdeki içeriğin, bir seçim sürecinden geçirilmiş ifadesidir. Kaynak birimdeki içerik, duygusal ya da düşünsel olabilir. Seçme sürecinin olmadığı otomatik tepkiler mesaj değildir" şeklinde ifadede bulunuyor.

Mesaj kaynaktan alıcıya yazıyla, sözle ya da işaretlerle iletilebilir. Mesaj alıcıya ait ne kadar çok duyu organına ulaşırsa, iletişim o derece başarılı olur (Mısırlı, 2010:5; Baltaş, 2004:29).Bu sebeple, görme, işitme, dokunma ve hatta koku ile ilgili faktörlerin iletişimde yer alması mesajın gücünü arttırır. Böylece mesajı alacak kişideki bütün alıcılara ulaşma ve onları besleme imkânı oluşur. Bundan dolayıdır ki duyu organlarında problem olan kişilerle iletişime geçmek herhangi bir engeli bulunmayan kişilerle iletişime geçmekten daha zordur. Örneğin kulağının birinde işitme kaybı olan kişi kaynağın kendisine ilettiği mesajı tam olarak algılayamayabilir. Bir kişinin

algılayamadığı bir mesajı anlamlandırabilmesinin çok zor olacağı değerlendirilmektedir. Bu da bir iletişim engeline neden olmaktadır. Mesaj kendisine iletilenin bunu algılayabilmesi doğru kodlama ve kod açma ile ancak mümkündür. Bu konuyu da aşağıda daha detaylı olarak ele alacağız.

2.2.3. Kodlama ve Kod Açma

Kod, bir kültür ya da alt kültürün üyelerinin paylaştığı bir anlam sistemidir. Bilginin, düşüncenin, duygunun iletmeye uygun, mesaj haline getirilmesine kodlama denir. (http://megep.meb.gov.tr). Mesajın yorumlanarak anlamlı bir şekilde algılanması sürecine Kod-açma denir. Verici alıcının kendisi gibi aynı anlamları vereceği sembolleri ve hareketleri kullanmalıdır. Örneğin, bazı ülkelerde başı öne eğmek "hayır" anlamına sağa sola sallamak "evet" anlamına gelir. Bu ülkelerin birinde yaşayan insanların ülkemize turist olarak gelmeleri halinde yanlış anlaşılmaların oluşması kaçınılmazdır. Alıcının mesajı yorumlayıp anlamlı bilgilere dönüştürme süreci kod çözmeyi oluşturur. Bu süreç alıcının geçmiş tecrübelerinden, sembol ve hareketlere verdiği kişisel yorumlardan, beklentilerden ve anlam birliğinden etkilenir. (http://megep.meb.gov.tr)

2.2.4. Kanal

"Kanal, göndericiden yola çıkan mesajın hedefe ulaşmasını sağlayan ileticidir"(Dökmen, 2002:321). Kanal, iletişim sürecinde kaynağın amaçları doğrultusunda alıcıya gönderdiği mesajları taşıyan yöntem ve tekniklerdir (Çalışkan, 2010:14). İletişimde yöntem yolunu kaybetmiş bireye yol ve yön gösteren bir pusula gibidir. Hedefe gidilen yolda uygun yöntem ve tekniğin seçilmesi kişiyi amacına en hızlı ve doğru şekilde ulaştıracaktır. Buradan da anlaşıldığı üzere iletişimde mesajın hangi yolla gönderildiği yani kanalın seçimi çok büyük bir önem arz etmektedir.

Kanal, alıcı ile kaynak arasında oluşan bağdır. İnsanların beş duyu organı, beyine giden haberleşme kanallarıdır. Bunlardan görme ve işitme diğerlerinin üstünde

bir öneme sahiptir(Eren; 2010: 359; Mısırlı, 2010:4). İletişimin gerçekleşebilmesi ve etkili olabilmesinde kanal seçiminin önemi büyüktür. Bir iletişim kanalı seçmeden önce iletişimde ulaşılmak istenen amaçlar, alıcının özellikleri, zaman ve mekân sınırları ya da olanakları dikkate alınmalıdır. Mesajların aktarıldığı kanalların açık olması ve herhangi bir gürültünün olmaması da önemli noktalardır.

Bir diğer önemli olan nokta ise, yüz yüze iletişimin etkililiğini arttıran görsel ve işitsel kanalların birlikte kullanılmasıdır. Mesaj iletiminde kanal sayısı ne kadar fazla olursa, iletişim etkinliği o ölçüde artar (Tutar ve Yılmaz, 2010: 36). Daha önce mesaj unsurunda da belirttiğimiz gibi ne kadar çok duyu organına hitap edilirse iletişim de o ölçüde daha kaliteli olacaktır.

2.2.5. Alıcı

Bir iletişim sürecinde alıcı, kaynaktan gelen mesajları alıp yorumlayan ve bunlara sözlü, sözsüz tepkide bulunan birey ya da gruplardır(Mısırlı, 2010:4). Kodlanmış mesajı alan ve kodunu açan kişi alıcıdır. İletişim sürecinde, kaynağın gönderdiği mesaja hedef olan kişi, grup ya da kitleye alıcı denir. Alıcı, mesajı taşıyan sembolleri algılayıp anlam vererek, iletişimi sonlandırır ya da kendisi bir mesaj göndererek gönderici konumuna geçer (Tutar ve Yılmaz, 2010: 37).

Alıcı, kaynağın bir amacı gerçekleştirmek için mesaj gönderdiği kişidir (Başaran, 1996: 68; Ergin, 1998:195). İletişim sürecinde istenen tepkiyi vermesi beklenenler süreçte alıcı rolünü üstlenenlerdir. Her iletişim olgusunda göndericinin (kaynağın) iletinin (mesajın) hedefi olarak seçtiği bir "alıcı" taraf vardır. Alıcı tek bir birey olabileceği gibi, küme, topluluk ya da kurum ve kuruluşlar olabilir. Alıcı ya da hedef olmadan iletişimden söz etmek olanaksızdır(Aziz, 2010: 27). Çünkü kaynağın gönderdiği mesajın hedefe bilgi aktarımı, hedefte tutum ve davranış değişikliği yapması gibi bir amacı vardır.

İletişim sürecinin etkinliği alıcı ile göndericinin aynı sembollere aynı anlamı vermeleri ile sağlanabilir. Bunun için alıcının, her şeyden önce, iyi bir dinleyici olması gerekmektedir. Alıcının mesajı alabilmesi için mesajı önyargısız olarak değerlendirmesi

gerekir (Erdoğan,2010: 83; Koçel, 2003:529). Bir alıcının, belli bir sayıda ve düzeyde ileti alabilme yeterliliği vardır. Alıcının, bu yeterliliğini zorlayacak sayıda ve nitelikte ileti yağmuru altında tutulduğunda, bocaladığı, bunaldığı görülür.

İletişimde alıcının alım gücü, iletme gücü, bilgi edinme gücü aşıldığında kusurlu olmaya ve iletişimi karıştırmaya başladığı görülür(Başaran, 1996: 68). Alıcının anlayacağı bir mesaj gönderilmek isteniyorsa onun geçmiş yaşantısı, eğitim düzeyi, dile hâkimiyeti, yeteneği, tutumu bilinerek bunlarla tutarlı mesajlar gönderilmelidir (Bilen, 2004: 43).

2.2.6. Geri Bildirim

Mısırlı (2010:6)' ya göre "Kaynak, alıcısına gönderdiği mesajların alınıp alınmadığını, alındıysa anlaşılıp anlaşılmadığını, ya da ne denli anlaşıldığını geribildirimlerle anlayabilir. Geribildirim iletişim sürecinin son aşamasıdır. Mesajın alıcı tarafından yorumlanma şekli geribildirim sayesinde anlaşılır" şeklinde ifade edilmiştir.

Geribildirim, iletişimde bulunan kişinin diğerleri ile olan ilişkisini düzenler. Geribildirim, özellikle kişilerarası iletişimde son derece önemlidir (Aziz, 2010: 28). Hatta o kadar ki, iletişimin sürüp sürmeyeceği, hangi içerikte ne kadar süreceği gibi iletişim olgusundaki özellikler "geribildirim" ile belirlenir. Geribildirim, mesajın alınıp alınmadığını ve doğru biçimde yorumlanıp yorumlanmadığının öğrenilmesini sağlar. Böylece kaynak alıcının tepkilerine göre haberleşme mekanizmasında ve mesajın içeriğinde değişiklik yapabilecektir(Eren, 2010: 359).

Geri bildirim aracılığıyla kaynak, iletişimin etkin olup olmadığı konusunda bilgi edinir. Geri bildirim ile iletişim süreci tersine döner ve bu sefer hedef kaynak, kaynak hedef durumuna geçer. Yüz yüze iletişimde hemen geri bildirim alırız ki, buna Gecikmesiz Geri Bildirim denir. Kitle iletişiminde ise iletişim sürecinde geri besleme almak belirli bir zaman sonra olduğu için buna da Gecikmeli Geri Bildirim denir. (http://megep.meb.gov.tr)

Geriye bilgi akışı yani feedback‟i olmayan bir iletişim “tek yönlü iletişim” dir; feedback sayesinde bir iletişim “çift yönlü iletişim” olur. Burada önemli olan, göndericinin mesajına karşılık alıcının bir karşılık vermesidir. Nu karşılık sözlü, yazılı veya sözsüz – yazısız iletişim (beden dili) şeklinde olabilir. (Koçel, 2003: 529) Bütün iletişimlerde verici kişinin en çok ilgilendiği konu, geri bildirimdir. Mesajın alıcıda yarattığı etki ve alıcının iletişime katılarak aldığı yer ancak geri bildirimlerle açıklık kazanır.(Baltaş,2004: 32). Tüm bu açıkladığımız iletişim unsurları her iletişim çeşidinde farklı farklı önem kazanmaktadır. Bu yüzden iletişim çeşitleri üzerinde durulması çok önemli olacaktır.

2.3. İLETIŞIM ÇEŞITLERI

İletişim olgusu; sözlü, yazılı ve teknik formatlardan birine veya hepsine uygun bir şablonla gerçekleşebilir. İnsanlar duygularını, bilgilerini ve görgülerini bu üç iletişim biçiminden birini kullanarak ifade edebilirler (Çağlar-Kılıç,2008: 19).

2.3.1. Sözlü İletişim

Sözlü iletişim, duygu ve düşüncelerin sözlerle aktarıldığı en eski ve en etkili iletişim türüdür. Sözlü iletişim, iletişimde bulunan tarafların birbirlerini anlayacakları dil ile yapılır (Aziz, 2010: 44). Dil ise sembollerle aktarılır. Sözleri aktaran sembollerin/dilin ortak semboller; verici ile alıcının kullandıkları dilin ortak bir dil olması gerekir.

Sözlü iletişim, konuşma dili olarak da adlandırılır. Dil bir simgeleştirme sürecidir ve simgesel kodlarımızın temellerini oluşturur. Konuşma bireysel, dil ise toplumsal ve kültürel bir olgudur. Belli bir dönemde ve toplumdaki bireysel ve toplumsal değerler, yaşantılar dil aracılığıyla yeni kuşaklara aktarılır (Gürgen, 1997: 83).

Sözlü iletişimler “dil ve dil ötesi” olmak üzere iki alt sınıfa ayrılmaktadır. Kişiler arası karşılıklı konuşma “dille iletişim” olarak kabul edilirken, dil ötesi iletişim

sesin niteliği ile ilgilidir. Dille iletişimde kişilerin "ne söyledikleri", dil ötesi iletişimde ise "nasıl söyledikleri" önemlidir. Araştırmalar insanların birbirlerine "ne" söylediklerinden çok "nasıl" söylediklerine dikkat ettiklerini göstermektedir. Sesin kullanım biçimi, karşı kişiye farklı anlamlar iletmektedir. Yapılan bir araştırmada kızgın bir kişinin hızlı ve tiz sesle konuştuğu, üzüntülü bir kişinin yavaş konuştuğunu, saldırgan bir kişinin ise yüksek sesle konuştuğu ortaya konmuştur (Özgüven, 2010: 24; Tayfun, 2010:107) .

Sözlü iletişimde başarılı olmanın yolu, iyi bir konuşmacı olmanın yanı sırasözlü iletişim tekniklerini bilmeyi de gerektirmektedir. İyi bir konuşmacının doğruluk, bilgili olma ve yetenekli olma gibi üç temel özelliğe sahip olması gerekmektedir. Konuşmacı ne kadar zeki, eğitimli ve deneyimli olursa olsun, dinleyici onun uygulamalarında doğruluk ve samimiyet aramaktadır. Eğer konuşmacı içten davranır, söylediklerine büyük bir inançla sarılırsa ve bunu karşısındakilere hissettirebilirse olumlu tepki alır.

Bilgili olma hususunda ise konuşmacı, konuşma konusuna ilişkin bilgi ve insan davranışlarına ilişkin bilgi olmak üzere iki türlü bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Tabii ki konuya hâkim olmak ve insan davranışları hakkında bilgi sahibi olmanın yanı sıra konuşmacı, bu bilgileri kullanma becerisine de sahip olmak zorundadır. Yani, etkili konuşmacıların bilgilerinin yanında bu bilgileri söyleme becerilerine de sahip olmaları gerekmektedir. (Yelken,1991:128-130) Genel olarak en etkili iletişim biçimi sözlü olanıdır.

Bunun nedeni alıcının yalnızca duymakla kalmayıp, göndericinin duygu ve niyetini açıklayan el ve yüz hareketlerini de görebilmesidir. Üstelik anlaşılmayan yerleri sorarak kısa süre içinde geri bildirim elde edilebilir (Terzi,2005;294). Son olarak da, konuşmacının konuyu kendisine değil, onu dinleyecek gruba yönelik düzenleme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Buna ek olarak da, dil ve üslupta açık ve anlaşılır olmak, konuşurken ses tonunda değişiklik yapmak, yüz ifadeleri ve jestlere başvurmak konuşmacının daha başarılı olmasına katkıda bulunmaktadır. Unutulmamalıdır ki, bir insanın söyleyiş tarzı, söylediği şeyden çok daha anlamlıdır.(Yelken,1991:128-130). Tüm bunların yanında belki bundan daha da önemlisi insanların beden dillerini kullanmaları karşımıza çıkmaktadır.

2.3.2. Sözsüz İletişim

İletişim kanalları içerisinde sözcüklerin oluşturduğu kanal anlamları taşıma kapasitesi belki de en az olan kanaldır. Genelde insanlar tüm bedenleriyle iletişim kurarlar. Çünkü bedene özgü anlam daha güvenilirdir, bedenin sessiz diline ters düşen sözcükler pek az dikkate alınır (Güçlü,2007: 201). İyi bir dinleyici, iletişi kurduğu kişinin, yalnız söylediklerini değil, yüz, el, kol ve bedeniyle yaptıklarını da "duyar"; çünkü yüz ifadeleri, el ve kol hareketler, bedenin duruş tarzı, sesin tonu gibi sözsüz mesajlar kullanılarak da iletişim kurulur (Terzi,2005: 296).

Sözsüz iletişim birçok yönleriyle en ilkel toplumsal davranış olarak tanımlanan "beden dili" ile yapılır. İletişimde, iletilen bilginin büyük bölümü sözcüklerden daha çok, söylenmeyenlerden, mimiklerden, bakıştan ve kişinin davranışlarından çıkarılmaktadır (Özgüven, 2010: 24). Kişisel tepkiler ve duygular, sözcüklerden çok bakışlardan ve davranışlardan anlaşılmaktadır. Kaynak kişinin görünüşü, duruşu, yüzündeki ifade ve mimikler, bakışı, kaşlarda ve ağızda görülen normalden farklı değişiklikler, karşı tarafa hedef kişi ya da kitleye kızgınlık, hoşnutluk, şaşkınlık, kuşku türünde geri bildirim verirler.

Kaşıkçı(2004: 18) "Beden dilini anlamak ve geliştirmek için çaba göstermeliyiz. Çünkü kendimizi ifade etmeyi kolaylaştırır, karşımızdaki insanı daha kolay anlamamızı sağlar, konuşmaya bütünlük katar, kendimizin ve ilişkide olduğumuz insanların iç dünyalarını anlamada önemli ipuçları verir" şeklinde ifade ediyor.

Dille iletişimde kişilerin "ne söyledikleri" önemli iken dil ötesi iletişimde "nasıl söyledikleri" yani sesin tonu, hızı, şiddeti önemlidir. Sözsüz iletişimde yüzümüzü ve bedenimizi gönderici olarak kullanırız(Dökmen,2004: 27-28). İnsanlar bu anlamlar yoluyla birbirlerine birtakım anlamlar iletirler. Örneğin başı "evet-hayır" anlamında sallamak, kaşları kaldırarak "hayır", dudakları büzerek "belki" demek bunlardan bazılarıdır.

Karşı karşıya gelerek kurulan kişiler arası iletişimlerde, hem sözlü hem de sözsüz mesajlar aynı anda kullanılır. Bu konuşmalarda, mesaj alışverişinin ancak küçük

bir bölümünü sözlü mesajlar oluşturur. Yüz ifadeleri, el kol hareketleri, bedenin konumları ve sesin yükselip alçalmasıyla gönderilen sözsüz mesajlar iletişimde kullanılan mesajların daha büyük bir bölümünü kapsar (Cüceloğlu,1997: 33).

Alıcı, göndericinin mesajını doğru anlayabilmek için göndericinin yalnız söylediklerini değil, yüzü, eli, kolu ve bedeniyle yaptıklarını da anlaması gereklidir, çünkü yüz ifadeleri, el ve kol hareketleri, bedenin duruş tarzı, sesin tonu gibi sözsüz iletiler karşılıklı iletişimde büyük önem arz eder(Cüceloğlu, 2011: 33). Karşı karşıya gelerek kurulan kişiler arası iletişimlerde, hem sözlü, hem de sözsüz iletiler aynı anda kullanılır. Yapılan bu tür iletişimlerde ileti alış verişinin ancak küçük bir bölümü sözlü iletilerden oluşur, sözsüz mesajlar ise iletişimde daha büyük bir yer kapsar.

Bazı araştırmacılar mesajda duygusal etkinin yaratılmasında sözlü iletişimin %7, sözsüz iletişimin ise %93 etkili olduğunu belirtmektedirler(Geddes, 1995:akt. Güçlü, 2007: 202). Beden, ses ve sözcüklerin iletişimi ne kadar etkilediği yönünde yapılan araştırmada ise, bedenin %60, sesin %30, sözcüklerin %10 oranında etkili olduğu sonucuna varılmıştır. (Baltaş ve Baltaş, 2000: 31).

2.3.3. Yazılı İletişim

Yazı yazma, insan ilişkilerini geliştirmek kadar önemlidir. “Söz uçar yazı kalır” , “Devletin dili yazılıdır” gibi kamu bürokrasisinde kullanılan deyişler yazılı iletişimin önemine vurgu yapmaktadır (Terzi,2005: 293). Yazılı iletişim, insanın zaman ve mekândaki ilişki sınırlılıklarını genişletmede en etkin ilk iletişim biçimidir. Ekonomik gereklerle ortaya çıkan, bazı toplumsal, kültürel ilişki ve kurumlar üzerinde etkili olmuştur. Buna karşılık bu kurumlar da yazının evrim ve yayılma süreçlerinin yönünü ve hızını belirlemişlerdir. Avrupa'da 15 yüzyılda matbaanın icadı ve yoğun kullanımı, yazılı iletinin hızla çoğalmasına, bilgi ve düşüncelerin yayılmasına neden olmuştur (Zıllıoğlu,1996: 25).

Yazılı iletişim mektuplar, raporlar, afişler gibi çeşitli iletişim araçlarıyla gerçekleşmektedir. Yazılı iletişimin zaman alıcı olması, geri bildirim imkânı olmaması gibi bazı dezavantajları vardır. Ancak bilginin kayda geçirilerek kanıt niteliği taşıması

sözlü iletişime göre bir avantajdır. Sözlü iletişimde bir süre sonra unutma ihtimali söz konusu iken yazılı iletişim kalıcı olma özelliği taşımaktadır (Balçık,2002: 175).

Organizasyonel yapılarda en sık başvurulan iletişim biçimi yazılı iletişimdir. Yazılı iletişim yazılı iletişim araçlarından yararlanılarak gerçekleştirilir. Resmi yazı, iş mektupları, başvuru formları, dilekçeler, faaliyet raporları, genelgeler, sözleşme metinleri, işletme gazetesi, broşür ve el kitapları, afiş-ilan tahtası-bültenler önemli yazılı iletişim araçlarıdır. Bu iletişim araçları birbirinde görsel ve içerik anlamında farklı olsalar da işlevsel anlamda aynı amaca hizmet ederler (Çağlar-Kılıç,2008: 22).

Sonuç olarak yazılı iletişimin, insanların zaman ve mekândaki ilişki sınırlılıklarını aşmaya yarayan en etkili iletişim biçimlerinden biri olduğu ve göndericinin, alıcının mesajı tekrar okumasına izin vermesi ve belgelerin saklanabilir olması özellikleri ile iletişimde önemli bir yer teşkil ettiği söylenebilir.

2.4. İLETIŞIM ENGELLERI

"Bir mesajın verilmesini ya da alınmasını olumsuz şekilde etkileyen bütün faktörlere iletişim engeli denir" (Ergin,1998: 223). İletişimin etkinliği kaynağın niyeti ile alıcının anlayışının aynı olmasına bağlıdır. Gerçeklerle ilgili mesajlar soyut mesajlara oranla daha kolay iletilir, fakat mesaj göndermede etkili bir yol seçilmemişse yanlış yorumlar ortaya çıkabilir. (Pala,2006: 93).

Kişiler arası iletişimde dinleyicinin ya da karşı tarafın verdiği bazı tepkilerin iletişime zarar verdiği ve iletişimin gidişini olumsuz yönde etkilediği savunulmaktadır. Her zaman olmamakla birlikte bu genelde doğru bir ifadedir. Kişilerarası iletişim kurarken belli bir sorun durumunda karşıdaki kişinin ihtiyacı ve bizden beklentisi göz ardı edilemez. Öte yandan bir sorun ile karşılaşıldığında öncelikle sorulması gereken şey "sorun kimin?" sorusudur (Fişne,2009: 48-49).

İletişim engellerini Pala (2006: 94) ikiye ayırır:

a. Seçici Algı: Birey duymak istediğini duyar gerisini göz ardı eder. Beyne gelen birçok mesajdan yalnızca birisine, bizim için önemli olanına yoğunlaşır, her zaman aktif dinleyici olamayız. Aktif dinlemede alıcı kaynağın ne hissettiğini ve mesajın ne anlama geldiğini anlamak için uğraşır. İyi bir dinlemeci:

- Konuşmacıyı rahatlatır.

- Dinlemek istediğini hissettirir.

- Empati kurar.

- Sabırlı olur, konuşmacının sözünü kesmez.

- Sinirlerine hâkim olur, kızgınlığın iletişimi engellediğini bilir.

- Tartışmaz.

b. Duygusal Hava: İletişime engel olabilir. Kızgınlık, güvensizlik, düşmanlık gibi duygular gerçek duygularımızı abartmamıza veya gizlememize neden olur, gönderilen ve alınan mesajın değiştirilmesi ile sonuçlanabilir.

İletişim gerçekleşirken, amaçların belirsizliği, uyumsuzluğu, hedef ve alıcının farklı oluşları, mesajın içeriğinin bozulması, mesaj ilkeleri ile ilgili temel ilkelerin göz ardı edilmesi, yetersiz dinleme, savunucu iletişim ve empati eksikliği gibi bazı faktörler de iletişim sorunu oluşturabilir (Zıllıoğlu,2003: 291-292). "İletişim engelleri dokuz baslık altında toplanmaktadır. Bu baslıklar, iletişimin yapıcı engelleri, iletişimin bozucu engelleri, iletişimin kişisel engelleri, iletişimin kanal engelleri, iletişimin psikolojik engelleri, iletişimin teknik engelleri, fiziksel uzaklık, zaman baskısı ve kesintilerdir. Bu iletişim engellerine kısaca değinelim ilk olarak iletişimin yapıcı engellerini, bireysel,

toplumsal veya örgütsel iletişimde çeşitli yanlışların yapılmasını engelleyen engeller olarak nitelendirebiliriz. Toplumsal kurallar, resmi protokol kuralları ve yazılı iletişimdeki yazışma kuralları da iletişimin yapıcı engelleridir" (Tutar ve Yılmaz, 2003).

Daha sonra iletişimin bozucu engellerini tanımlayacak olursak, iletişimin etkin olarak kurulmasını önleyen engellerdir. Tutarsızlık, güvensizlik, isteksizlik, yetersiz dinleme, aşırı bilgi yükleme, semantik faktörler, statü, yas ve cinsiyet uyuşmazlıkları, gürültü ve diğer çevresel faktörler iletişimin bozucu engelleri arasında sayılabilir. İletişimin kişisel engellerini ise, gönderici ve alıcının mesajı kodlarken, gönderirken veya kod açarken gerekli dikkati göstermemelerinden kaynaklanan engellerdir.

Bunlarla birlikte alıcının tecrübesi ve psikolojisi, göndericinin anlatım biçimi ve psikolojisi de psikolojik engeller arasında yer alır. İletişim kurarken zaman baskısı çoğu kez iletişim engellerine neden olur (Tutar,2003: 79). Bir mesajın vericisi ve alıcı arasına giren her şey engel olarak adlandırılır ve kesinti mesajın bütünüyle alınmasını engellemese bile mutlaka onu çarpıtır (Tutar ve Yılmaz,2003: 97).

3. BÖLÜM

AİLEDE ANNE BABA ÇOCUK İLETİŞİMİ

Aile içi iletişim denildiğinde, genelde eşlerin birbirleriyle olan iletişimi, varsa çocuklarla olan iletişimi ve diğer aile bireyleriyle iletişimi anlaşılır (Aydın,2005: 71). Başka bir tarifte, aile fertlerinin karşılıklı olarak birbirlerini anlaması, konumlarını takdir etmesi, empati yaparak uygun zamanda uygun davranışı sergilemesidir (Avcı Erdemli,2006: 9). Toplumların sağlıklı olmalarının aile kurumu ile bağlantılı olduğu toplumbilimcilerin büyük bir çoğunlukla hem fikir oldukları bir konu. Aile, Yeni insan üretip sosyal hayata hazırlayan ve bunu toplumun diğer üyeleriyle etkileşime girmesi için sunan bir yapıdır.

Türk Aile Yapısı ihtisas Komisyonu Raporu (1989) aileyi bireylerin cinsel, psikolojik, kültürel ve ekonomik gereksinmelerini karşılama ve topluma uyum ve katılmalarım sağlama işlevleri ile tanımlar ve sorumlu görür (Gülerce,1996: 9). Bireyler dünyaya geldiklerinde karşılaştıkları ilk sosyal kurum toplumun yapı taşı olan ailedir. Aile kurumunu ayakta tutan, aile fertleri arasındaki sağlıklı iletişim, sevgi ve saygı, ortak hedefler ve bu hedeflere ulaşmak için gösterilen çabalardır.

İnsanlar arasındaki farklı ilişkiler söz konusu olduğunda özellikle aileyi diğer ilişki durumlarından ayıran en belirgin fark, aile üyeleri arasında her şeyden önce sevginin egemen olmasıdır. Herhangi bir aile oluşurken, kadın ve erkeğin en temel beklentileri, bu ortamda karşılıklı olarak sevgiyi bulmak, bir anlamda evlenmeden önce yaşadıkları sevgiyi ailenin güvenli sınırları içinde koruyabilmektir (Önder,2003: 24).

3.1. ANNE-BABA-ÇOCUK İLETIŞIMI

Aile, insanların hayata geldiklerinde kendilerini içinde buldukları il sosyal kurumdur. Aileyi ayakta tutan, aile bireyleri arasındaki sağlıklı iletişim, sevgi ve saygı, ortak amaçlar ve bu amaçlara ulaşmak için gösterilen çabalardır.

Aile Üyeleri arasında her şeyden önce sevginin egemen olması aileyi diğer ilişki durumlarından ayıran en dikkat çekici farktır. Herhangi bir aile oluşurken, kadın ve erkeğin en temel beklentileri, bu ortamda karşılıklı olarak sevgiyi bulmak, bir anlamda evlenmeden önce yaşadıkları aşkı ve sevgiyi ailenin güvenli sınırları içerisinde koruyabilmektir (Önder,2003: 24).

Kişilik gelişiminde aile ve aile içerisindeki iletişim çok önemlidir. Çocuğa değer veren, onu karşılık beklemeden seven, aile içi ilişkilerinde bir saygı çerçevesinde olan ailelerden yetişen çocukların, çok sağlıklı bir kişilik geliştirdikleri görülmüştür (Kırkıncıoğlu, 1999: 26). Burada yanlış algılamaları önlemek açısından bahsedilen aile tipinin anne-baba ve çocuklardan oluşan modern çekirdek aile olduğunu söylememizde yarar vardır.

3.1.1. Anne-Çocuk İletişimi

Çocuğu dünyaya getiren kişi anne olduğundan dolayı çocuğun ilk iletişim kurduğu insan annesidir. Çocukla anne arasındaki iletişim, henüz çocuk doğmadan yani anne karnında iken başlar. Çocuk annenin duygusal durumunda, sevinçli, üzgün, öfkeli olmasından olumlu ya da olumsuz olarak etkilenir. Kadının bebeğe isteyerek veya planlamadan ya da anne olabilecek olgunluğa erişmeden sahip olması, anne ile çocuk arasındaki iletişimin olumlu ya da olumsuz, sağlıklı ya da sağlıksız olmasına sebep olan en önemli noktadır. Doğal olarak isteyerek, planlı bir şekilde dünyaya getirilen bir çocuk ile annesi arasında çok sağlam bir bağ olacaktır.

Çocuk içinde yaşanılan dünyanın yorumlanmasında ve toplumun temsil edilmesinde ilk örnek annesidir. Çocuğa annesi tarafından gösterilen ilişki biçimi çocuğun çevresindeki eşya ve olaylarla kurduğu ilişki biçimini şekillendirir. Çocuk bazı şeylerin anlamını keşfetmeyi annesinin gözetimi ve denetimiyle yapar. Annesinin davranışlarını gözlemleyerek nasıl yaşanacağını öğrenir. Çocuk dünyayı annesi ona nasıl açıklıyorsa öyle görür ve algılar (Dönmezer, 1999: 30-31).

3.1.2. Baba-Çocuk İletişimi

Çocuğun dünyaya gelişinde en az anne kadar baba da etkilidir. Bundan dolayı annenin sorumlu olduğu şeylerden en az anne kadar baba da sorumludur.

Doğum sonrası çocukla duygusal ilişki kurabilmesi için babanın da beslenme ve oyun etkinliklerine aktif olarak katılması gerekmektedir. Babanın bu etkinliklere aktif olarak katılmasının çocukların zeka gelişimini olumlu yönde etkilediği psikologlarca söylenmektedir (Elmacıoğlu, 1998: 68).

Baba özellikle de erkek çocukların gözünde bir modeldir. Erkek çocuk babayla özdeşim kurar. Erkek çocuğun olumlu bir cinsel kimlik oluşturması için babasıyla özdeşim kurması çok önemlidir. Kız çocukları ise karşı cinsi babalarını izleyerek tanırlar (Ekşi, 1990: 35). Türk toplumunda eskiye nazaran günümüzde baba rolünde zamanla değişme olduğu görülmektedir. Günümüz Türk toplumunda baba ve çocuklar daha sıcak ilişkiler kurabilmektedir.

3.2 FARKLI AİLE TUTUMLARI

Günümüzde toplumdan topluma, kültürden kültüre değişmekle birlikte genel kabul gören ve çocuğun ileriki gelişim dönemlerini de olumlu ya da olumsuz etkileyen farklı aile tutumları vardır. Bu bölümde bu genel kabul gören aile tutumları üzerinde detaylı olarak durulacaktır.

3.2.1 Aşırı Otoriter ve Reddedici Aile Tutumları

Bu ailede, çocuğun bedensel ve ruhsal gereksinmelerini karşılamayacak kadar olumsuz duygular beslenilir. Çocuğa şefkat, sevgi, sıcaklık verilmez, her yaptığı eleştirilir. Çocuğun iyi yönleri değil olumsuz yönleri ortaya çıkarılır. Otoriter ve reddedici aile tutumunda evde söz hakkı, özgürlük ve otorite anne babanındır. Çocuğun yaptığı her şey göze batar ve çocuk sürekli ceza alır. Yaptıkları olumlu olsa da, ceza almak korkusu ile bunları söyleyemez.

Aile tutumu otoriter olan çocukların duygu ve düşünceleri ancak anne babasının onayını aldığı zaman değerli hale gelebilmektedir (Cüceloğlu, 2006: 83). Anne baba çocuğun duygu ve düşüncelerini onaylamıyor ise o düşünceler değersizdir. Bu aynı zamanda çocuğun öz güven kazanmasıyla da paralel olan bir konudur. Çocuk ne zaman kendi duygu ve düşüncelerinin değerli olduğunu hissederse o zaman kendine olan güveni artacaktır. Aksi takdirde hayatının ileriki dönemlerinde çocuk özgüven problemleriyle karşı karşıya kalacaktır. Bunun da çocuğun hem aile hayatını hem de iş yaşamını olumsuz şekilde etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Bu çocuklar kötü muameleye maruz kalmaktan korktukları için anne ve babaya karşı edilgen, uysal ve erdemli olmaktadır. Fakat içten içe anne babaya karşı düşmanlık duyguları geliştirirler. Kendisi dışındaki insanlarla yeterli iletişimi kuramadıkları için saldırganlığı kendisine yönlendirebilirler (Yavuzer, 2005:72). Yeniliklere açık değildirler, yeni şeyler üretmeleri zordur. Sürekli kusurları aranan çocuk streslidir ve stresliyken hata yapma olasılığı artar. Hata yapan kişileri affetmeyi bilmezler, hoşgörülü olamazlar. Kendilerine ve çevrelerindeki kişilere güvenmedikleri için kendilerine iyi davrananlara şüphe ile bakarlar ve toplumdan giderek uzaklaşırlar. Yardım duygusundan uzak, sinirli, inatçı, hırçın, uyumsuz olabilirler. Kurallara uymayan veya otoriteye boyun eğen, kendi duygu ve düşüncelerini ifade edemeyen bir kişilik geliştirebilirler.

Otoriter tutuma sahip ailelerde pekiştirecin yerini ceza tutmaktadır. Bu cezanın çocuğun işlediği suçla orantılı olması gerekirken bu dahi dikkate alınmaz. Çocuktan hayatının her alanında ve her konuda kendi düşünceleriyle değil anne babasının

düşünceleriyle kararlar alması istenir (Yörükoğlu, 2004:199). Çocuk üstüne bir giysi alırken bile anne babasının onayını almalıdır. Yani çocuk annesinin aldığını giymeli ve hatta annesinin seçtiği arkadaşlarla arkadaşlık etmelidir. Bu durumda çocuğun attığı her adımda her seçiminde korku ve kaygıyla hareket etmesine neden olacaktır. Bu korku ve kaygının nedeni çocuğun anne babasının kendisini eleştireceğinden çekinmesidir.

3.2.2 Aşırı Hoşgörülü Aile

Bu aile de ise, anne baba tatmin olmamış ihtiyaçlarının ve gençlik dönemlerinin peşindedirler. Çocukların fiziki ve ruhsal ihtiyaçlarını giderme yönüne gitmezler ve lakayt oldukları için çocuğun sesini kesmek adına onların her isteğini yerine getirirler. Böylece çocukların beklentileri aşırı bir şekilde gelişir. Belirsiz hedef ve beklentiler içindedirler. Bu yüzden çocuklarının yetişmesinde felsefe veya özel bir bakış açısı metodunu takip etmezler.

Çocuklarının davranışlarını kontrol altına almaz, kendi yaşayış tarzlarını seçmeleri için onları tamamen özgür bırakırlar. Çocuklarından hiçbir özel beklentileri yoktur. Kendilerine ve başkalarına zahmete vesile olsa dahi, çocuklarının davranışlarına özel bir önem göstermez ve lakayt davranırlar. Çocukları onlara itaat etmediğinde rahatsız olmazlar ve bu itaatsizlik normalmiş gibi davranırlar. Çocuklarından iyi bir davranış gördüklerinde ödüllendirmeyi, kötü bir davranış gördüklerinde ise cezalandırmayı ihmal ederler. (Kastedilen ceza, ödülden mahrum bırakmaktır; fiziksel cezalandırma değildir.)

Aşırı hoşgörüye sahip ailelerde disiplin yok denecek kadar azdır. Yani çocuğun birçok olumsuz davranışı aşırı bir hoşgörüyle karşılanır (Yörükoğlu, 2000:200). Yanlış davranış öğrenilen bir durumdur. Çocuğun yaptığı her davranışın aşırı bir hoşgörüyle karşılanması yanlış davranışın yani çocuğun yaptığının yanlış olduğunu öğrenmesini engeller. Bu tür bir tutum çocuğun "ne yaparsam yapayım zaten bana kızmıyorlar" şeklinde bir algı oluşturmasına neden olacaktır. Esasında anne babalar bu davranışlarının temelini çağdaş eğitim anlayışına dayandırırlar. Ancak bu anne babalar hoşgörü ile boş vermeyi birbirine karıştırırlar.

Bu tutumla da çocukların şımarık, her istediğini elde edebileceğini zanneden bir kişi olarak yetişmelerine neden olurlar. Bu şekilde yetişen çocuk ilerde başka sosyal ortamlara girdiği zaman çevresindeki diğer kişilerden de her istediğini yapmalarını ve onaylamalarını bekleyecektir. Fakat bunun zıttı bir durumla karşılaştıklarında gereksiz bir stres ve kaygıya kapılacaklardır. Bu durum da bu kişilerin mutsuz olmalarına neden olacaktır. Yani aşırı hoşgörülü bir tutuma sahip anne babalar farkında olmadan çocuklarının mutsuz olmalarına neden olacaklardır.

Pasif ve kayıtsız ebeveyn, çocuğun davranışları karşısında ilgisiz, kayıtsız davranan ana-babadır. Çocuğun varlığı ile yokluğu belli değildir. Bazen de ana-babalar çocukla yüz göz olmamak gerekir düşüncesiyle çocuklarıyla yakın ilişki kurmaktan kaçınır. Bu davranışların temelinde yatan nedenler; çalışma hayatının yoğun temposu nedeniyle ana-babalarda oluşan aşırı yorgunluk ve çocuklara ayrılacak zamanın sınırlı olması ya da ayrılan zamanın etkili kullanılmaması, çocuğun bakımını ana-baba dışında bakıcının, büyükanne, büyük babanın üstlenmesi vb. nedenlerdir.

(Yavuzer, 2005:102-103) "İhmal edilmiş bir birey olarak bu çocuklar anne-babalarının ilgisini çekmek için çoğu zaman kötü davranışlar sergilerler. Çünkü uslu duran, problem çıkartmayan çocukla kimse ilgilenmez. Çocuğun ceza alması bile kısa bir müddet için var olduğunu hissettirir. Bu nedenle aldığı ceza onun için bir tür ödüldür" şeklinde ifade etmiştir.

3.2.3 Kabul Eden, Güven Veren, Demokratik Aile

Bu aile en ideal ailedir. Aile bireyleri canlı ve sevgi doludurlar. Ebeveyn tutumları içinde en ideal olanıdır. Anne-babanın çocuğu kabulü, sevgi ve sevecenlikle ele alması, çocukla ilgilenmesi şeklinde davranışa yansımaktadır. Kabul eden anne-baba çocuğun ilgilerini göz önünde tutarak onun yeteneklerini geliştirecek ortamı çocuk için hazırlar. Kabul gören çocuk genellikle sosyalleşmiş, işbirliğine hazır, arkadaş canlısı, duygusal ve sosyal açıdan dengeli ve mutlu bir bireydir.

Aile her şeyden önce çok iyi bir rehberdir. Çocuğa yol gösterilir ama alacağı kararlar konusunda serbest bırakılır. Alternatif sunulur. Seçim çocuğa aittir. Çocuk seçiminin sorumluluğunu alır. Böyle bir ailede evde-toplumda kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırları bellidir. Çocuk neyi nerede yapacağını veya yapmayacağını bilir. Ev ve toplum kuralları çocuğa anlatılır. Her şeyden önce anne-baba iyi bir modeldir. Çocuklarında görmek istemedikleri davranışları kendileri de yapmazlar. Çocuk sınırlar içinde özgürdür.

(Yavuzer, 2005:128) "Demokratik ve güven verici bir ortamda yetişen çocuk, kendine ve çevresine saygılı, sınırlarını bilen, yaratıcı, aktif, girişken, sağlıklı ilişkiler kurabilen, saygılı, sorumluluk sahibi, hoşgörülü, uyumlu bir birey olarak yetişir" şeklide belirtmiştir.

Bu tutuma sahip aile ortamında yetişen bireylerin hayatlarının ilerleyen dönemlerinde topluma daha çabuk uyum sağlayan bireyler oldukları yadsınamaz bir gerçektir. Çevresindeki diğer bireylerin farklı tutum ve davranışlarına karşı daha hoşgörülü yaklaşabileceklerdir. Gerek iş yaşantısında gerekse aile yaşantılarında bir konu hakkında bir karar alınacaksa diğer bireylerin ne düşündükleri o kişi için değerli ve dinlemeye değer olacaktır. Çünkü bu tarz bireyler ailelerinden uygulamalı olarak demokratik değerlerin ve demokratik yaşamın ilkelerinin ne olduğunu öğrenmişlerdir. Özetle; denilebilir ki, her yüz aileden çok az sayıdakilerin ne yapması gerektiğini bildiği bir gerçektir.

3.2.4 Dengesiz ve Tutarsız Aile

Bu ailelerde çocuğun yaptığı bir davranış bazen çok sert bir tepki alabilirken, bazen de çok olumlu karşılanabilmektedir. Tutarsız anne babanın iki çocuğuna karşı farklı tutumu ya da anne babanın kendi eğitim tarzlarındaki farklı tutumları çocukları olumsuz yönde etkileyebilir.

Bir davranışın kimi zaman ödüllendirilmesi kimi zaman da cezalandırılması, çocukta cezanın anlamı ve suçun niteliği hakkında kuşkular uyanmasına neden olur. Ne zaman, nerede, ne yapacağını bilemezler. Kendi görüş ve düşüncelerini aktaramazlar.

Çocuk kendini kanıtlamak ve dikkatleri üzerine çekmek için, ürkek, yumuşak huylu, söz dinleyen ya da kendi benliğini ve bağımsızlığını göstermek için kavgacı, sinirli bir çocuk olabilir. Zamanla çevrelerindeki insanlara güvenmeyen, her şeyden şüphelenen, kararsız bir kişilik yapısı geliştirebilirler (Yavuzer, 2005:139).

Tutarsızlığın çok fazla tanımı yapılabilmektedir. Daha doğrusu çok farklı şekillerde kendini gösterebilmektedir. Ayrı ayrı annenin ya da babanın, bir gününün bir gününe uymaması biçiminde olabileceği gibi, anne ve babanın birbirine çok aykırı ceza eğitim anlayışlarının çatışmasından da doğabilir (Yörükoğlu, 2004:201). Bu tarz durumlarda çocuk yaptığı davranışın doğru mu yanlış mı olduğunu öğrenemez. Çünkü davranış anneye göre farklı babaya göre farklı değerlendirilebilmektedir ya da anne bir gün farklı bir şekilde değerlendirdiği bir davranışı ertesi gün farklı bir şekilde değerlendirebilmektedir.

3.2.5 Mükemmeliyetçi Aile

Mükemmeliyetçi tutumda anne baba her şeyin en iyisini çocuğundan bekler. Kendi gerçekleştiremediği yaşantıları çocuğunun gerçekleştirmesini ister ve çocuk olduğu gibi kabul edilmez. Aile, bedensel ve zihinsel yönden beklentileri karşılaması için çocuğu kapasitesinin çok üstünde eğitimlere tabii tutar. Çocuktan aşırı titizlik ve temizlik beklenir. Mükemmeliyetçi ailelerde kurallar ve kalıplar belirlenir ve çocuğun bunlara mutlaka uyması beklenir. Çocuğa bütün çocukça davranışlar yasaklanır. Arkadaş seçimi de aileye aittir.

Mükemmeliyetçi anne baba tutumuyla yetişen çocukların fikirleri genelde çok katıdır. Bir şey veya kimse ya çok olumlu ya da çok olumsuzdur. Çocuk kendi doğal içgüdüleri ve ağır kurallar arasında sıkışıp kalmıştır ve sürekli bir iç çatışma içindedir. Sevgi ve nefret karışımı duyguları aynı anda yaşar (Dönmezer, 1999:32). Her işte en iyi ve en üstün olmak ister. Fakat istediği seviyeyi yakalamayınca hayal kırıklığına uğrar ve çalışmayı tamamıyla bırakabilir. Aşağılık duygusu gelişir. Bu da tıpkı aşırı hoşgörülü aile tutumu kadar tehlikeli bir tutumdur. Çünkü bu da ilerde çocuğun mutsuz bir hayat sürmesine neden olabilir. Bu tarz ailede yetişen çocuklar hayatlarında her alanda an iyisi olmak isterler. Bir insanın hayatta her şeyde en iyi olması imkânsıza yakın bir

durumdur. Ama çocuk bu bilinçle yetişmeyen bir şeyler en küçük bir başarısızlık karşısında bile çok büyük hayal kırıklıkları yaşayabilmektedirler. Bu da o kişinin mutsuz olması için bir nedendir.

3.3. GÜNÜMÜZDE AILE İÇI İLETIŞIMIN ÖZELLIKLERI VE SORUNLARI

Ozankaya aileyi şöyle tanımlamıştır: "İçinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde gerçekleştiği, cinsel ilişkilerinin belli biçimde düzenlendiği, eşler ve anne-babalarla çocuklar ve diğer yakınlar arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurumdur." (Hançerlioğlu, 2001:25).

İletişim, tüm canlılar özellikle de insanlar arasında yüzyıllardan beri süre gelen temel bir olgudur. İnsanlar zaman içinde daha etkili iletişim araçları, yöntemleri, becerileri geliştirmektedirler. Bireyin gelişiminde ve eğitiminde birçok görevi ve işlevi olan aile, iletişim bakımından da çok önemli bir kurumdur. Çünkü çocukların iyi bir gelişme gösterebilmeleri için anne-baba çocuklar arasında etkili bir iletişim kurulması gerekmektedir. Etkili bir iletişim, aile üyelerinin karşılıklı olarak birbirlerini düşüncelerini ve duygularını anlamalarını sağlar, işbirliği, yardımlaşma ve paylaşma davranışlarına yol açar; çocukların gelişmesi için uygun bir ortam oluşmasına neden olur. İyi bir iletişimin gerçekleştiği aile ortamında çocuklar daha özerk ve bağımsız bir kişilik geliştirirler.

Düşünme, düşünce ve duygularını açıklama özgürlüğü ve alışkanlığı kazanırlar. Buna karşılık etkili bir iletişimin oluşturulamadığı, iletişim engellerin yer aldığı bir ortamda çocukların gelişim engellenir. Çocuklar özgürce düşünemeyen, düşünce ve duygularını açıkça dile getiremeyen bağımlı bir birey olurlar. İleride çeşitli sorunlarla karşılaşırlar. Bu nedenle aile bireyleri arasında, özellikle anne-baba ile çocuklar arasında etkili bir iletişimin kurulması çok önemlidir.

Toplumu oluşturan en küçük sosyal kurum aile olduğuna göre sağlıklı toplumların oluşması açısından çocuğun eğitimiyle ilgili olarak ailenin izlediği yol çok önemlidir. Her aile, bir okuldur (Yavuzer, 2005:158). Anne babalar ise o okulun hem öğrencisi hem de öğretmenidir. Ailenin çocuk eğitimine ilişkin anlayışı, içerisinde yaşadığı toplumun kültürüne ve normlarına göre değişmektedir. Ailenin eğitsel ortamı, öğrencinin okulda öğrendiklerini ya pekiştirici yada köreltici bir özelliğe sahiptir. Çocuğun ailede öğrendikleriyle okulda öğrendikleri birbirini destekleyici nitelikte olmalıdır. Böyle bir paralellik sonucunda öğrencinin okulda öğrendikleri pekişebilir. Aksi durumda öğrenilenler körelebilir.

Aile içi iletişimin gelişebilmesi için önce ebeveynin aralarındaki iletişimin sağlıklı olması gerekir. Yuvanın huzur ve güvenliği, çocuğun gelişimi ve ruhsal sağlığı için gereklidir. Anne-baba ihtiyaçları hakkında birbirleriyle ne kadar samimi, net, açık şekilde iletişim kurarlarsa çocuklar da bu oranda ihtiyaçlarını sağlıklı ifade edebileceklerdir.

BÖLÜM IV

AİLEDE ANNE-BABA-ÇOCUK İLETİŞİMİNE İLİŞKİN ALAN ARAŞTIRMASININ VERİLERİNİN ANALİZİ

4.1. METODOLOJI

4.1.1. Araştırmanın Konusu

Bu tezde, "ailede anne-baba-çocuk arasındaki ilişki ve etkileşimi" çocuğun yaşı, annenin yaşı, babanın yaşı, doğum sırası, aile yapısı, çocuğun okul öncesi eğitime devam durumu, çocuğun okul öncesi eğitime devam süresi, cinsiyet, ailenin yanında yaşayan kişi sayısı ve ailenin yanında yaşayan kişilerin yakınlık derecesi değişkenlerine bağlı olarak incelenmiştir.

4.1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı ailede anne-baba-çocuk iletişimini çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Bu genel amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Çocuğun yaş düzeyine göre anne-babaların iletişim algıları farklılaşmakta mıdır?

2. Çocuğun cinsiyetine göre anne-babaların iletişim algıları farklılaşmakta mıdır?

3. Ailede yaşayan kişi sayısına göre anne-babaların iletişim algıları farklılaşmakta mıdır?

4. Ailede yaşayan kişinin yakınlık derecesine göre anne-babaların iletişim algıları farklılaşmakta mıdır?

5. Çocuğun okul öncesi eğitim durumuna göre anne-babaların iletişim algıları farklılaşmakta mıdır?

6. Çocuğun okul öncesi eğitim süresine göre anne-babaların iletişim algıları farklılaşmakta mıdır?

7. Babanın yaşına göre anne-babaların iletişim algıları farklılaşmakta mıdır?

8. Annenin yaşına göre anne-babaların iletişim algıları farklılaşmakta mıdır?

9. Aile yapısına göre anne-babaların iletişim algıları farklılaşmakta mıdır?

10. Çocuğun doğum sırasına göre anne-babaların iletişim algıları farklılaşmakta mıdır?

4.1.3. Araştırmanın Önemi

Literatür incelendiğinde, birçok toplum bilimci tarafından toplumun temel taşı olarak görülen ailenin ve ailelerin çocukları ile olan iletişimin toplumsal gelişim açısından önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle, aile ve ailede anne-baba-çocuk arasındaki iletişim biçimlerinin ve düzeylerinin bilinmesi; aile iletişiminin olumlu yönde değiştirilebilmesi ve geliştirilebilmesi için büyük önem arz etmektedir.

Yapılan literatür taraması sonucunda ülkemizde aile sosyolojisi ve sosyal psikoloji içerisinde yapılan araştırmalarda aile içi iletişimin nicel olarak ayrıntıya girilmeden incelendiği bulgusuna ulaşılmıştır. Hâlbuki ülkemizin geleceği olan çocuklarımızın yetiştirilmesi açısından çok önemli olan aile ve aile bireyleri arasındaki iletişim ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gereken bir konudur.

Bu araştırmada elde edilen bulgulardan elde edilecek sonuçlar ile yapılan önerilerin ülkemizde bu alana önemli katkılar sağlayacağı ve benzer konularda çalışacak olan araştırmacılara yol gösterici olacağı değerlendirilmektedir.

4.1.4.Sayıltılar

1. Araştırmaya katılan örneklem grubunun ilgili özellik bakımından tüm evreni yansıttığı varsayılmaktadır.

2. Araştırmaya katılan örneklem grubunun ölçek maddelerini içten ve yansız bir biçimde doldurdukları varsayılmaktadır.

4.1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma verileri, Ankara ilinde yaşayan ailelerdeki anne-babalardan gönüllülük esasına dayalı olarak toplanmıştır.

2. Araştırmada örneklem grubunun *iletişim algıları* "Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı" (ABÇİDA) ile ölçülmüştür (Arabacı, 2011). Bu nedenle örneklem grubunun iletişim algıları söz konusu ölçeğin ölçtüğü özelliklerle sınırlı olacaktır.

4.1.6. Tanımlar

Araştırmanın odak noktası olan kavramları kısaca tanımlamak yararlı olacaktır.

Aile: Aile kan bağlılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir birimdir.

İletişim: İletişim, insanlık tarihinin başlangıcından bugüne kadar, bugünden de sonsuza kadar insanları birbirine bağlayan ve onların sosyal bir grup halinde denge ve uyum içinde anlaşmalarını sağlayan bir etkileşimler bütünüdür (Mısırlı, 2010: 1).

Aile içi iletişim: Aileyi oluşturan bireyler arasındaki ilişki ve etkileşim sürecidir.

4.1.7. Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırma evrenini, 2014 yılı içerisinde Türkiye' de yaşayan ve en az bir çocuğu bulunan anne-babalar oluşturmaktadır. Araştırma evreninin tamamına ulaşılması zaman açısından ve ekonomik açıdan mümkün olmadığından örneklem alma yoluna gidilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara ili sınırları içerisinde ikamet eden anne-babalar oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu, kolaylıkla bulunabilen örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Kolaylıkla bulunabilen örnekleme yöntemi, yakın çevrede bulunan ve ulaşılması kolay elde mevcut ve araştırmaya katılmak isteyen (gönüllü) bireyler üzerinde yapılan örneklemedir (Erkuş, 2011:106). Araştırma verileri, "okul sınıf ve branş öğretmenleri aracılığıyla ulaşılabilen öğrencilerin anne-babalarından" 2013 Ekim ayı içerisinde toplanmıştır. Veriler 300 anne-babadan toplanmış fakat 13 anne-baba ankette eksik ve hatalı cevaplama yaptıkları gerekçesiyle çalışma grubuna dâhil edilmemiştir.

4.1.8. Veri Toplama Araçları

Araştırma değişkenlerine ilişkin verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ve "Anne Baba Çocuk İletişimi Değerlendirme Anketi (ABÇİDA)" kullanılmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir.

4.1.8.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Kişisel bilgi formunda anne babalara: "çocuğunuzun cinsiyeti?", "çocuğunuzun yaşı?", "kendi yaşınız?", "aile yapınız?", "ailede yaşayan kişi sayısı?", "ailede yaşayan kişinin yakınlık derecesi?", "çocuğunuzun okul öncesi eğitime devam edip etmeme durumu?", "çocuğunuzun okul öncesi eğitime devam etme süresi?", "ailede babanın yaşı?", "ailede annenin yaşı?", "çocuğun doğum sırası?", "annenin yaşı?", "babanın yaşı?" maddeleri sorulmuştur.

4.1.8.2. Anne Baba Çocuk İletişimi Değerlendirme Aracı (ABÇİDA)

Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı Arabacı (2011) tarafından geliştirilmiştir. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA), en az bir çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerine yönelik davranışlarını değerlendirmektedir. Orijinali 86 madde olan ölçek geçerlik güvenirlik çalışması yapıldıktan 37 maddeye indirilmiştir.

Ölçek, konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte, konuşma alt boyutunda sekiz madde, dinleme alt boyutunda altı madde, mesaj alt boyutunda sekiz madde, sözsüz iletişim alt boyutunda altı madde ve empati alt boyutunda dokuz madde bulunmaktadır. Ölçek, beşli Likert tipi derecelendirmeye dayalıdır.

Cevaplar "her zaman", "sık sık", "ara sıra", "nadiren" ve "hiçbir zaman" seçeneklerinden oluşmaktadır. Dinleme alt boyutunda, 6. madde, mesaj alt boyutunda 1., 3., 4., 6., 7. ve 8. maddeler ve sözsüz iletişim alt boyutunda 1. madde, olumsuz ifade edildiği için ters kodlanmaktadır. Orijinal çalışmada, ölçeğin Cronbach-alfa iç tutarlılık katsayısıα=.85; bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach-alfa iç tutarlılık katsayısı α=.84 olarak bulunmuştur.

4.2. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma grubundan toplanan veriler SPSS 18.00 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bağımsız değişkenlere göre iletişim algılarının incelenmesi t-Testi, Kruskal Wallis H ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanarak tespit edilmiştir. Varyansların homojenliği Levene F testi ile incelenmiş ve homojenlik koşulunun tüm gruplarda karşılandığı görülmüştür. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla Scheffe testi kullanılmıştır. Araştırmada hata payı üst sınırı .05 olarak alınmıştır.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Anne-babaların İstatistiksel Dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
1.Cinsiyet	Kız	171	59,6
	Erkek	116	40,4
2.Yaş	6 ve 11 Yaş	241	84,0
	12 ve 18 Yaş	46	16,0
3.Ailenin Yanında Yaşayan Kişi Sayısı	Bir kişi	64	22,3
	İki kişi	26	9,1
	Üç kişi	8	2,8
	Dört kişi	11	3,8
	Beş kişi	11	3,8
4.Aile Yanında Yaşayan Kişilerin Yakınlık Derecesi	Büyükanne	66	55,0
	Büyükbaba	8	6,7
	Amca	12	10,0
	Diğer	34	28,3
5.Çocuğun Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Durumu	Devam Ediyor	41	14,3
	Devam Etmiyor	246	85,7
6.Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Süresi	Bir Yıl	136	48,7
	İki Yıl	47	16,8
	Üç Yıl ve Üzeri	96	34,4
7.Babanın Yaşı	24-29 Yaş	36	12,5
	30-35 Yaş	72	25,1
	36-41 Yaş	86	30,0
	42 ve Üzeri Yaş	93	32,4
8. Annenin Yaşı	24-29 Yaş	63	22,0
	30-35 Yaş	98	34,1
	36-41 Yaş	82	28,6
	42 ve Üzeri Yaş	44	15,3
9. Aile Yapısı	Çekirdek	127	44,3
	Geniş	118	41,1
	Parçalanmış	42	14,6
10.Doğum Sırası	Birinci Çocuk	121	42,2
	İkinci Çocuk	79	27,5
	Üçüncü Çocuk	44	15,3
	Dördüncü ve Üzeri	43	15,0
Toplam		287	100

Araştırmaya katılan anne-babaların dağılımı ile ilgili tablo 1 e baktığımızda cinsiyet dağılımı açısından örneklem grubunu oluşturanların 171'i kız 116'sı erkek; çocuğun yaşı açısından 241' i 6-11 yaş 46' sı 12-18 yaş grubu; ailenin yanında yaşayan kişi sayısı açısından 64'ü bir kişi, 26' sı iki kişi, 8'i üç kişi, 11' i dört kişi, 11' i beş kişi; aile yanında yaşayan kişilerin yakınlık derecesi açısından 66'sı büyükanne, 8'i büyükbaba, 12'si amca, 34'ü diğer yakınlar; çocuğun okul öncesi eğitime devam etme

durumu açısından 41’ i devam ediyor, 246’ sı devam etmiyor; okul öncesi eğitime devam etme süresi açısından 136’ sı bir yıl, 47’ si iki yıl, 96’ sı üç ve üzeri yıl; babanın yaşı açısından 36’ sı 24-29 yaş, 72’ si 30-35 yaş, 86’ sı 36-41 yaş, 93’ ü 42 ve üzeri yaş; annenin yaşı açısından 63’ ü 24-29 yaş, 98’ i 30-35 yaş, 82’ si 36-41 yaş, 44’ ü 42 ve üzeri yaş; aile yapısı açısından 127’ si çekirdek aile, 118’ i geniş aile, 42’ si parçalanmış aile; doğum sırası açısından 121’ i birinci çocuk, 79’ u ikinci çocuk, 44’ ü üçüncü çocuk, 43’ ü dördüncü ve üzeri çocuk olmak üzere toplam 287 anne-babadan oluşan bir örneklem grubu seçilmiştir.

Araştırma grubumuzdakilerin aile yapılarına bakıldığında %44.3ünün çekirdek aile, % 41.1’inin geniş aile, %14.6’sının da parçalanmış ailelerden oluştuğu görülmektedir. Bilindiği gibi kırsal kesimde aile yapısının genellikle geniş olduğu ancak kente doğru gidildikçe çekirdek aile yapısının daha fazla olduğu bilinmektedir. Bu durum genellikle yerleşim yerinin özelliğinden ve şartlarından kaynaklanmaktadır. Ancak çalışmanın örneklemi olarak Ankara ili seçilmiş olmasına ve Ankara da büyükşehir olmasına rağmen, örneklem grubumuzdaki çekirdek ve geniş aile oranlarının birbirine oldukça yakın olarak bulunması son derece düşündürücü.

Araştırma grubumuzdakilerin %14.6’sının parçalanmış aileler olmasını dikkat çekici olarak değerlendiriyoruz. Çünkü son yıllarda dünyada olduğu gibi ülkemizde de boşanma oranlarının arttığı ve bu durumun aile içi ilişki ağını etkilediği bilinmektedir. Uzmanların özellikle üzerinde durduğu gerçeğe göre anne babanın hatta ailenin diğer bireylerinin bir arada olduğu aileler ile tek ebeveynli ailelerin ilişki ağları birbirinin aynı özellikler göstermemektedir.

Teorik kısımda da belirtmiş olduğumuz gibi parçalanmış ailelerde ilişki ağı sağlıklı bir şekilde sürdürülememektedir. İnsanların öğrendiklerini uyguladıkları gerçeğinden hareket edildiğinde, eksik olan aile bireyinin rolünü öğrenemeyen, taklit rolünü sağlıklı bir şekilde gerçekleştiremeyen nesillerin yetiştirilmesi söz konusu olmaktadır. Bu da gelecek nesillerin ve toplumların sağlıklı yetiştirilememesi adına son derece önem arz eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma grubumuzdakilerin ailenin yanında yaşayan kişi sayılarına bakılırsa %22,3’ ünün yanlarında bir kişinin yaşadığı, %9,1’ inin iki kişi yaşadığı, dört ve beş

kişi yaşayanların %3,8 ile eşit oranda olduğu görülmektedir. Günümüz toplumlarında artık geleneksel geniş ailelerinin yerini modern çekirdek ailelerinin aldığı görülmektedir. Fakat bu durum kente doğru gidildikçe kendini daha çok belli etmektedir. Yaptığımız araştırmanın örnekleminin, Ankara' nın Altındağ gibi sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olduğu bir yer olması ailenin yanında yaşayan kişi sayısının çoğunlukla bir kişi olmasına neden olduğu değerlendirilmektedir. Yani tam olarak modern çekirdek aile yapısına geçilemedi ise de kırsal yerleşim yerlerindeki gibi ailenin yanında dört kişi, beş kişi yaşamamaktadır.

Araştırma grubumuzda ailenin yanında yaşayan kişilerin yakınlık derecelerine bakıldığında %55 ile büyükannenin büyük çoğunluğu oluşturduğunu görmekteyiz. Türk toplum yapısı incelendiğinde erkeklerin eşleri öldüklerinde çocuklarının yanına yerleşme konusunda çok çekimser oldukları hatta bu duruma olumsuz yaklaştıkları görülmektedir. Kendilerinin, çocuğu da olsa başkalarının yanında rahat edemeyeceklerini söylemelerinin nedeni olduğu değerlendirilmektedir. Kadınlarda ise bu durumun kabullenilmesi daha kolaydır. Yaptığımız araştırmanın verilerine baktığımızda bunu açık olarak görebilmekteyiz.

Araştırma grubumuzda çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme durumlarına bakılırsa %85,7 sinin okul öncesi eğitime devam etmediği, %14,3' ünün devam ettiği görülmektedir. Okul öncesi eğitim günümüzde eğitim sisteminde zorunlu hale gelmesine rağmen özellikle kırsal yerleşim yerlerinde bu konuda çok büyük problemler yaşanmaktadır. Örneklem grubumuzun Ankara ilinden oluşmasına rağmen sosyo-ekonomik düzey olarak daha çok kırsal kesimin coğrafi özelliklerini ve aile yapısını yansıtmasından dolayı çocukların büyük çoğunluğunun okul öncesi eğitime devam etmediği değerlendirilmektedir. Ankara' nın bazı bölgelerine gidilip bakıldığı zaman okul öncesinden ziyade ilköğretime gitme durumlarının bile çok iyi seviyelerde olmadığı görülmektedir.

Araştırma grubumuzda çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme sürelerine bakılırsa %48,7' sinin ancak okul öncesi eğitime bir yıl devam ettikleri görülmektedir. Yine bu durumun da örneklemin, Ankara ilinin daha çok kırsal özellik gösteren bölgelerinde seçilmesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Sosyo-ekonomik olarak düşük seviyede olan yerlerde aileler çocuklarını okul öncesi eğitime çoğunlukla

göndermiyorlar ya da gönderseler bile en fazla çocuklar okula bir yıl devam edebiliyorlar. Burada esas dikkat çekici noktanın çocukları okul öncesine üç yıl ve üzeri devam edenlerin oranının, iki yıl devam edenlere göre daha fazla olmasıdır. Bu durumun da, örneklem grubunu oluşturan anne-babaların bir kısmının o bölgede bulunan kamu kurumlarında çalışan memurların oluşturmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Araştırma grubumuzdaki anne-baban yaş durumlarına bakılırsa günümüz kadın ve erkek evlenme yaş ortalamalarını yansıttığı görülmektedir. Aynı zamanda da babanın yaşının annenin yaşından büyük olduğu gerçeği de karşımıza çıkmaktadır. Türk toplum yapısı incelendiği zaman evliliklerde erkeğin yaşının kadının yaşından büyük olmasının toplum tarafından daha uygun bulunduğu görülmektedir. Bunun gerekçesi olarak ta kadının erkekten daha çabuk yaşlandığı düşüncesi gösterilmektedir.

4.2.1. Araştırma Grubunun Demografik Özellikleri

Bu bölümde araştırma grubunun anne baba çocuk iletişim algılarını incelemek için yapılan analizlerin sonuçlarına yer verilmiştir. Anne baba çocuk iletişim algılarının çocuğun cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan t-testi analiz sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Çocuğun Cinsiyetine Göre t-Testi Analiz Sonuçları

Anne Baba Çocuk İletişimi	Cinsiyet	N	Ort.	SS	Sd	t	p
Konuşma Faktörü	1.Kız	171	14,31	5,03	285	-2,53	,012
	2.Erkek	116	15,89	5,38			
Dinleme Faktörü	1.Kız	171	9,00	3,23	285	-1,54	,125
	2.Erkek	116	9,63	3,66			
Mesaj Faktörü	1.Kız	171	17,53	5,75	285	-,718	,473
	2.Erkek	116	18,03	5,74			
Sözsüz İletişim Faktörü	1.Kız	171	10,99	3,38	285	-1,84	,066
	2.Erkek	116	11,82	4,25			
Empati Faktörü	1.Kız	171	18,21	4,81	285	-1,48	,138
	2.Erkek	116	19,11	5,25			

Araştırmaya katılan anne-babaların, "dinleme" [$t_{(285)}$.125, p>0,05], "mesaj" [$t_{(285)}$.473, p>0,05], "sözsüz iletişim" [$t_{(285)}$.066, p>0,05] ve "empati" [$t_{(285)}$.138, p>0,05] alt faktörlerinde iletişim algılarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı; "konuşma" [$t_{(285)}$.012, p<0,05] faktöründe iletişim algılarının cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı gözlenmektedir. Bu sonuç, kız ve erkek çocuğa sahip anne-babaların "dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati" faktörlerinde farklı iletişim algılarına sahip olmadıkları; "konuşma" faktöründe farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmamızda anne baba çocuk iletişim algılarının çocuğun cinsiyetine göre t-testi analiz sonuçlarına bakılırsa konuşma alt faktöründe erkeklerin ailenin diğer bireyleriyle daha iyi iletişime geçtikleri söylenebilir. Bu durumda ailenin iletişim seviyesi ile ilgili olarak; ailenin geliri ve aile içinde kişinin çalışıp çalışmadığı gibi değişkenler, aile üyelerinin birbirleriyle olan iletişimini ve ilişkisini etkilemektedir. Özellikle Türk toplum yapısında aile reisi ya da ailenin geçim kaynağı olarak erkeğin algılanması, iletişimde erkeğin diğer aile bireyleriyle iletişimde daha iyi olmasını sağlayan neden olduğu değerlendirilmektedir.

Anne baba çocuk iletişim algılarının çocuğun yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan t-testi analiz sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Çocuğun Yaşına Göre t-Testi Analiz Sonuçları

Anne Baba Çocuk İletişimi	Yaş	N	Ort.	SS	Sd	t	p
Konuşma Faktörü	6 ve 11 Yaş		15,18	5,32	285	1,69	,091
	12 ve 18 Yaş		13,76	4,54			
Dinleme Faktörü	6 ve 11 Yaş		9,24	3,51	285	-,140	,889
	12 ve 18 Yaş		9,32	2,87			
Mesaj Faktörü	6 ve 11 Yaş		17,75	5,38	285	0,83	,934
	12 ve 18 Yaş		17,67	7,40			
Sözsüz İletişim Faktörü	6 ve 11 Yaş		11,19	3,83	285	-1,44	,150
	12 ve 18 Yaş		12,06	3,35			
Empati Faktörü	6 ve 11 Yaş		18,42	4,98	285	-1,16	,243
	12 ve 18 Yaş		19,36	5,11			

Araştırmaya katılan anne-babaların, "konuşma" [$t_{(285)}$0.91, p>0,05], "dinleme" [$t_{(285)}$.889, p>0,05], "mesaj" [$t_{(285)}$.934, p>0,05], "sözsüz iletişim" [$t_{(285)}$.150, p>0,05] ve "empati" [$t_{(285)}$.243, p>0,05] alt faktörlerinde iletişim algılarının yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmektedir. Bu sonuç, "6-11" yaş ve "12-18" yaş gruplarında çocuğu olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Anne baba çocuk iletişim algılarının babanın yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANAVO) sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Babanın Yaşına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Anne Baba Çocuk İletişimi	Babanın Yaşı	N	Ort.	SS	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Konuşma Faktörü	1.24-29 Yaş	36	12,72	1,92	3	2,79	,040	II=IV>III>I
	2. 30-35 Yaş	72	15,59	5,27				
	3. 36-41 Yaş	86	14,90	5,14				
	4. 42 ve Üzeri	93	15,36	5,92				
Dinleme Faktörü	1.24-29 Yaş	36	7,13	1,33	3	10,36	,000	II>III>IV>I
	2. 30-35 Yaş	72	10,70	3,70				
	3. 36-41 Yaş	86	9,39	3,23				
	4. 42 ve Üzeri	93	8,83	3,44				
Mesaj Faktörü	1.24-29 Yaş	36	11,38	4,35	3	24,53	,000	II=III>IV>I
	2. 30-35 Yaş	72	19,86	6,34				
	3. 36-41 Yaş	86	19,08	4,75				
	4. 42 ve Üzeri	93	17,31	4,72				
Sözsüz İletişim Faktörü	1.24-29 Yaş	36	8,05	1,37	3	13,65	,000	II>IV=III>I
	2. 30-35 Yaş	72	12,63	3,32				
	3. 36-41 Yaş	86	11,34	3,63				
	4. 42 ve Üzeri	93	11,56	4,14				
Empati Faktörü	1.24-29 Yaş	36	15,19	,40	3	13,81	,000	II>III>IV>I
	2. 30-35 Yaş	72	21,02	4,66				
	3. 36-41 Yaş	86	18,86	5,24				
	4. 42 ve Üzeri	93	17,73	5,07				

Araştırmaya katılan anne-babaların,iletişim algılarının "konuşma" alt faktöründe babanın yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=2,79, p<0,05]. Bu sonuç, yaşları farklı olan babaların farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına 30-35 yaş grubundaki babaların, en düşük iletişim algısına ise 24-29 yaş grubundaki babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların,iletişim algılarının "dinleme" alt faktöründe babanın yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=10,36, p<0,05]. Bu sonuç, yaşları farklı olan babaların farklı iletişim algılarına

sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına 30-35 yaş grubundaki babaların, en düşük iletişim algısına ise 36-41 yaş grubundaki babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "mesaj" alt faktöründe babanın yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3,283)}$=24,53, p<0,05]. Bu sonuç, yaşları farklı olan babaların farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına 30-35 yaş grubundaki babaların, en düşük iletişim algısına ise 36-41 yaş grubundaki babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "sözsüz iletişim" alt faktöründe babanın yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3,283)}$=13,65, p<0,05]. Bu sonuç, yaşları farklı olan babaların farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına 30-35 yaş grubundaki babaların, en düşük iletişim algısına ise 36-41 yaş grubundaki babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "empati" alt faktöründe babanın yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3,283)}$=13,81, p<0,05]. Bu sonuç, yaşları farklı olan babaların farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına 30-35 yaş grubundaki babaların, en düşük iletişim algısına ise 36-41 yaş grubundaki babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmamızda anne baba çocuk iletişim algılarının babanın yaşına göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına bakılırsa, 93 kişinin 42 ve üzeri, 86 kişinin 36-41, 72 kişinin 30-35 ve 36 kişinin 24-29 yaş grubunda oldukları söylenebilir. Araştırmalar incelendiğinde Türkiye'de evlilik yaş ortalamasının erkeklerde 29- 30 yaş olduğu

söylenebilir. Bir babanın en az okul öncesi eğitime devam eden çocuğunun olması demek, bu kişinin 35-40 yaş aralıklarında olduğunu göstermektedir.

Bizim örneklem grubumuzda çoğu babanın 36-41 ve 42 ve üzeri yaş grubunda toplanmalarının nedenlerinin bu durum olduğu değerlendirilmektedir. Araştırmamızda alt faktörlerin iletişime olan etkileri incelendiğinde daha çok babanın 30-35 yaş grubunda olmasının iletişimi olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Yani 30-35 yaş grubundaki bir babanın aile içerisindeki diğer bireylerle sağlıklı bir şekilde konuşabildiği, onları sabırla dinleyebildiği, karşısındakine mesajı çok iyi bir şekilde yani onun anlayabileceği bir şekilde iletebildiği ve geri dönüşümünü alabildiği, beden dilini çok iyi kullanabildiği ve kendini diğer aile bireylerinin yerine rahatlıkla koyabildiği yani empati yapabildiği değerlendirilmektedir.

Anne baba çocuk iletişim algılarının annenin yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANAVO) sonuçları Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Annenin Yaşına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Anne Baba Çocuk İletişimi	Annenin Yaşı	N	Ort.	SS	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Konuşma Faktörü	1.24-29 Yaş	63	14,57	3,73	3	1,61	,186	-
	2. 30-35 Yaş	98	15,04	5,05				
	3. 36-41 Yaş	82	14,36	5,58				
	4. 42 ve Üzeri	44	16,40	6,48				
Dinleme Faktörü	1.24-29 Yaş	63	8,68	2,80	3	5,01	,002	II>III>I>IV
	2. 30-35 Yaş	98	10,20	3,60				
	3. 36-41 Yaş	82	9,20	3,67				
	4. 42 ve Üzeri	44	8,09	2,79				
Mesaj Faktörü	1.24-29 Yaş	63	15,69	6,73	3	6,95	,000	II>III>I>IV
	2. 30-35 Yaş	98	18,81	5,83				
	3. 36-41 Yaş	82	18,98	4,83				
	4. 42 ve Üzeri	44	15,93	4,25				
Sözsüz İletişim Faktörü	1.24-29 Yaş	63	9,66	3,01	3	9,87	,000	II>IV>III>I
	2. 30-35 Yaş	98	12,63	3,85				
	3. 36-41 Yaş	82	10,73	3,72				
	4. 42 ve Üzeri	44	11,93	3,60				
Empati Faktörü	1.24-29 Yaş	63	17,34	3,99	3	8,07	,000	II>III>I>IV
	2. 30-35 Yaş	98	20,52	4,74				
	3. 36-41 Yaş	82	17,73	5,35				
	4. 42 ve Üzeri	44	17,59	5,10				

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "konuşma" alt faktöründe annenin yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=1,61, p>0,05]. Bu sonuç, yaşları farklı olan annelerin farklı iletişim algılarına sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre,en yüksek iletişim algısına 42 ve üzeri yaş grubundaki annelerin, en düşük iletişim algısına ise 36-41 yaş grubundaki annelerin sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "dinleme" faktöründe annenin yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=5,01, p<0,05]. Bu sonuç, yaşları farklı olan annelerin farklı iletişim algılarına

sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre,en yüksek iletişim algısına 30-35 yaş grubundaki annelerin, en düşük iletişim algısına ise 42 ve üzeri yaş grubundaki annelerin sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların,iletişim algılarının "mesaj" alt faktöründe annenin yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=6,95, p<0,05]. Bu sonuç, yaşları farklı olan annelerin farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre,en yüksek iletişim algısına 30-35 yaş grubundaki annelerin, en düşük iletişim algısına ise 42 ve üzeri yaş grubundaki annelerin sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "sözsüz iletişim" alt faktöründe annenin yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=9,87, p<0,05]. Bu sonuç, yaşları farklı olan annelerin farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre,en yüksek iletişim algısına 30-35 yaş grubundaki annelerin, en düşük iletişim algısına ise 24-29 yaş grubundaki annelerin sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "empati" alt faktöründe annenin yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=8,07, p<0,05]. Bu sonuç, yaşları farklı olan annelerin farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre,en yüksek iletişim algısına 30-35 yaş grubundaki annelerin, en düşük iletişim algısına ise 42 ve üzeri yaş grubundaki annelerin sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmamızda anne baba çocuk iletişim algılarının annenin yaşına göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına bakılırsa, 98 annenin 30-35 yaş, 82 annenin 36-41 yaş, 63 annenin 24-29 yaş ve 44 annenin 42 ve üzeri yaş grubunda oldukları söylenebilir. Araştırmalar incelendiğinde Türkiye'de evlilik yaş ortalamasının kadınlarda 26,5 olduğu söylenebilir. Bir annenin en az okul öncesi eğitime devam eden çocuğunun

olması demek, bu annenin 30-35 yaş aralıklarında olduğunu göstermektedir. Bizim örneklem grubumuzda çoğu annenin 30-35 yaş grubunda olmasının nedeninin bu durum olduğu değerlendirilmektedir.

Burada dikkat çeken durumun 24-29 yaş grubunda olup okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin sayısının oldukça yüksek olmasıdır. Türkiye genelinde evlilik yaş ortalaması artmasına rağmen kırsal yerleşim yerlerinde hala kadınlar çok erken yaşlarda evlendirilebilmektedirler. Bizim örneklem grubumuzun Ankara'nın daha çok kırsal yerleşim yeri özellikleri gösteren bölgelerinden oluşmasının bu durumun nedeni olabileceği değerlendirilmektedir.

Araştırmamızda alt faktörlerin iletişime olan etkileri incelendiğinde daha çok annenin 30-35 yaş grubunda olmasının iletişimi olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Yani 30-35 yaş grubundaki bir annenin aile içerisindeki diğer bireyleri sabırlı bir şekilde dinleyebildiği, karşısındakine mesajı çok açık bir şekilde iletebildiği ve geri dönüşümünü alabildiği, beden dilini çok iyi kullanabildiği ve kendini diğer aile bireylerinin yerine rahatlıkla koyabildiği yani empati yapabildiği değerlendirilmektedir.

4.2.2. Çocukların Eğitim Seviyeleri

Anne baba çocuk iletişim algılarının çocuğun okul öncesi eğitimine devam etme durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan t-Testi analiz sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Çocuğun Okul Öncesi Eğitimine Devam etme Durumlarına Göre t-Testi Analiz Sonuçları

Anne Baba Çocuk İletişimi	Okul Öncesi Eğitim	N	Ort.	SS	Sd	t	P
Konuşma Faktörü	1.Devam Ediyor	41	18,14	5,76	285	4,35	,000
	2.Devam Etmiyor	246	14,42	4,94			
Dinleme Faktörü	1.Devam Ediyor	41	8,19	2,26	285	-2,17	,031
	2.Devam Etmiyor	246	9,43	3,54			
Mesaj Faktörü	1.Devam Ediyor	41	19,90	7,20	285	2,63	,009
	2.Devam Etmiyor	246	17,37	5,39			
Sözsüz İletişim Faktörü	1.Devam Ediyor	41	13,29	3,09	285	3,67	,000
	2.Devam Etmiyor	246	11,00	3,78			
Empati Faktörü	1.Devam Ediyor	41	20,04	3,98	285	2,04	,042
	2.Devam Etmiyor	246	18,33	5,12			

Araştırmaya katılan anne-babaların, "konuşma" [$t_{(285)}$.000, p<0,05], "dinleme" [$t_{(285)}$.031, p<0,05], "mesaj" [$t_{(285)}$.009, p<0,05] "sözsüz iletişim" [$t_{(285)}$.000, p<0,05] ve "empati" [$t_{(285)}$.042, p<0,05] alt faktörlerinde iletişim algılarının okul öncesi eğitime devam etme durumları değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. Bu sonuç, okul öncesi eğitime devam eden ve etmeyen çocuğa sahip anne-babaların "dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati" faktörlerinde farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmamızda anne baba çocuk iletişim algılarının çocuğun okul öncesi eğitimine devam etme durumlarına göre t-testi analiz sonuçlarına bakılırsa 246 kişinin okul öncesi eğitime devam etmediği, sadece 46 kişinin okul öncesi eğitime devam ettiği görülecektir. Günümüz toplumlarının eğitim sistemleri incelendiğinde eğitimin artık çok küçük yaşlardan itibaren başladığı söylenebilir. Günümüzde de bizim toplumumuzda artık okul öncesi eğitim zorunlu eğitim kapsamında değerlendirilmektedir. Fakat bu durum daha çok sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan batı bölgelerimizde uygulanabilmektedir.

Kırsal bölgelere bakıldığında okul öncesi eğitime verilen önemin çok yetersiz olduğunu söyleyebiliriz. Bizim örneklem grubumuz Ankara ilinde yaşayan aileler

olmasına rağmen araştırmaya katılan anne babalar daha çok sosyo-ekonomik olarak düşük seviyede olan ilçelerde olmasından dolayı okul öncesi eğitime devam etme durumunun daha çok kırsal kesim özelliklerini yansıttığı söylenebilir.

Araştırmamızda çocuğun okul öncesi eğitime devam edip etmemesinin anne baba çocuk iletişimini konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati alt faktörlerinde nasıl etkilediğine bakılırsa, konuşma, mesaj, sözsüz iletişim ve empati alt faktörlerinde çocuğun okul öncesi eğitime devam etmesinin aile içi iletişimi olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Yani çocuğu okul öncesi eğitime devam eden ailelerde ile içi problemlerle karşılaşıldığında, bu ailelerin bu problemi daha çok konuşarak yani birbirleriyle iletişim kurarak çözebildikleri söylenebilir.

Anne baba çocuk iletişim algılarının çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Çocukların Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Süresine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Anne Baba Çocuk İletişimi	Devam Etme Süresi	N	Ort.	SS	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Konuşma Faktörü	Bir Yıl	136	15,14	5,29	2	,193	,825	-
	İki Yıl	47	14,93	5,73				
	Üç Yıl ve Üzeri	96	14,70	5,10				
Dinleme Faktörü	Bir Yıl	136	9,25	3,44	2	2,16	,117	-
	İki Yıl	47	8,42	2,72				
	Üç Yıl ve Üzeri	96	9,68	3,64				
Mesaj Faktörü	Bir Yıl	136	17,00	5,61	2	13,16	,000	III>I>II
	İki Yıl	47	14,87	6,02				
	Üç Yıl ve Üzeri	96	19,61	4,94				
Sözsüz İletişim Faktörü	Bir Yıl	136	11,58	3,32	2	,999	,370	-
	İki Yıl	47	11,31	5,30				
	Üç Yıl ve Üzeri	96	10,86	3,56				
Empati Faktörü	Bir Yıl	136	19,04	4,57	2	1,45	,236	-
	İki Yıl	47	18,95	5,88				
	Üç Yıl ve Üzeri	96	17,93	5,27				

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "mesaj" alt faktöründe çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir [$F_{(2,\ 276)}$=,193, p<0,05]. Bu sonuç, çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresi farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek yaşam doyumuna üç yıl ve üzeri okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne-babalarının, en düşük yaşam doyumuna ise iki yıl okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne-babalarının sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "Konuşma" alt faktöründe çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmektedir [$F_{(2,\ 276)}$=,193, p>0,05]. Bu sonuç, çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresi farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek yaşam doyumuna bir yıl okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne-babalarının, en düşük yaşam doyumuna ise üç yıl ve üzeri okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne-babalarının sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "dinleme" alt faktöründe çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmektedir [$F_{(2,\ 276)}$=2,16, p>0,05]. Bu sonuç, çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresi farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek yaşam doyumuna üç yıl ve üzeri okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne-babalarının, en düşük yaşam doyumuna ise iki yıl okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne-babalarının sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "sözsüz iletişim" alt faktöründe çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmektedir [$F_{(2,\ 276)}$=,999, p>0,05]. Bu sonuç, çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresi farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına

sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek yaşam doyumuna bir yıl okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne-babalarının, en düşük yaşam doyumuna ise üç yıl ve üzeri okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne-babalarının sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "empati" alt faktöründe çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmektedir [$F_{(2,\ 276)}$=1,45, p>0,05]. Bu sonuç, çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresi farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek yaşam doyumuna bir yıl okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne-babalarının, en düşük yaşam doyumuna ise üç yıl ve üzeri okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne-babalarının sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmamızda anne baba çocuk iletişim algılarının çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresine göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına bakılırsa 136 çocuğun bir yıl okul öncesi eğitime devam ettiği görülecektir. Ülkemizde son yıllarda eğitim sisteminde yapılan değişikliklerden bir tanesi de okul öncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamına alınmasıdır. Fakat bu durum daha çok büyükşehirlerde ve kentlerde uygulanabilmektedir.

Kırsal kesimlerde çocukların okul öncesine gitme durumları çok az seviyelerdedir. Bizim örneklem grubumuzun Ankara ilinin kırsal yerleşim yeri özellikleri gösteren bölgeleri olması, çocukların okul öncesi eğitime gitseler bile ancak bir yıl okul öncesi eğitime devam edebildiklerinin nedeni olduğu değerlendirilmektedir. Yani hem kent hem de kırsal bölge özelliklerini beraber bulundurmaktadır.

Araştırmamızda alt faktörlerin iletişimin kalitesine etkisine baktığımızda mesaj faktörü hariç diğer alt faktörlerde anlamlı bir farkın olmadığını görüyoruz. Mesaj alt faktöründe ise üç yıl ve üzeri okul öncesi eğitime devam eden çocukların diğer aile bireylerine mesajı açık ve anlaşılır bir şekilde iletebildikleri söylenebilir. Araştırmalara baktığımızda okul öncesi eğitim, çocuklarda birçok olumlu özelliğin gelişmesine

katkıda bulunduğunu görüyoruz. Bu olumlu özelliklerden bir tanesi de iletişim becerisidir. Okul öncesi eğitime daha fazla devam eden yani daha erken başlayan çocukların iletişim kurmada daha iyi oldukları değerlendirilmektedir.

4.2.3. Aile Yapıları

Anne baba çocuk iletişim algılarının çocuğun doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis H Testi analiz sonuçları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Ailede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Kruskal Wallis H Testi Analiz Sonuçları

Anne Baba Çocuk İletişimi	Yaşayan kişi sayısı	N	Sıra Ortalama	Sd	x^2	p	Anlamlı Fark
Konuşma Faktörü	1.Bir işi	64	71,55	4	20.77	.000	I>IV> V>III>II
	2.İki Kişi	26	35,58				
	3.Üç Kişi	8	51,19				
	4.Dört Kişi	11	63,59				
	5.Beş Kişi	11	58,77				
Dinleme Faktörü	1.Bir işi	64	63,88	4	22.78	.000	IV>V> I>III>II
	2.İki Kişi	26	37,08				
	3.Üç Kişi	8	51,56				
	4.Dört Kişi	11	86,86				
	5.Beş Kişi	11	76,32				
Mesaj Faktörü	1.Bir işi	64	60,20	4	33.45	.000	IV>V> III=I>II
	2.İki Kişi	26	34,33				
	3.Üç Kişi	8	60,75				
	4.Dört Kişi	11	94,55				
	5.Beş Kişi	11	89,91				
Sözsüz İletişim Faktörü	1.Bir işi	64	75,70	4	43.93	.000	IV>I> V>III>II
	2.İki Kişi	26	28,44				
	3.Üç Kişi	8	34,06				
	4.Dört Kişi	11	79,23				
	5.Beş Kişi	11	48,36				
Empati Faktörü	1.Bir işi	64	69,54	4	24.01	.000	IV>I> III=V>II
	2.İki Kişi	26	34,12				
	3.Üç Kişi	8	55,63				
	4.Dört Kişi	11	80,86				
	5.Beş Kişi	11	53,45				

"Konuşma" alt faktöründe araştırmaya katılan anne-babaların iletişim algılarının ailede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür [x^2(sd=4, n=120) = 20.77, $p<0.05$]. Diğer bir ifadeyle, "konuşma" faktöründe anne-babaların iletişim algıları ailede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre değişmektedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, "konuşma" faktöründe en yüksek puana aile yanında bir kişi yaşayanların ve en düşük puana iki kişi yaşayanların sahip olduğu görülmüştür. İletişim algısına ait puanların aile yanında yaşayan kişi sayısı yükseldikçe düştüğü görülmüştür.

Bu bulgulardan çekirdek aile yanında yaşayan birey sayısı arttıkça aile içi iletişimin konuşma faktöründe olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Çekirdek ailenin yanında yaşayan kişi sayısı azaldıkça çekirdek aile bireylerinin birbirleriyle daha çok iletişim kurdukları (konuşma, sohbet etme, karşılıklı tartışma vb.) söylenebilir. Bu durumun da iletişimi olumlu yönde etkileyeceği değerlendirilmektedir.

"Dinleme" alt faktöründe araştırmaya katılan anne-babaların iletişim algılarının ailede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür [x^2(sd=4, n=120) = 22.78, p<0.05]. Diğer bir ifadeyle, "dinleme" faktöründe anne-babaların iletişim algıları ailede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre değişmektedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, "dinleme" faktöründe en yüksek puana aile yanında beş kişi yaşayanların ve en düşük puana iki kişi yaşayanların sahip olduğu görülmüştür. İletişim algısına ait puanların aile yanında yaşayan kişi sayısı yükseldikçe arttığı görülmüştür. Bu bulgulardan çekirdek aile yanında yaşayan kişi sayısı arttıkça aile içi iletişimin dinleme faktöründe olumlu yönde etkilendiği söylenebilir. Çekirdek ailenin yanında yaşayan kişi sayısı arttıkça çekirdek aile bireylerinin birbirlerini daha sabırla dinledikleri söylenebilir.

"Mesaj" alt faktöründe araştırmaya katılan anne-babaların iletişim algılarının ailede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür [x^2(sd=4, n=120) = 33.45, p<0.05]. Diğer bir ifadeyle, "mesaj" faktöründe anne-babaların iletişim algıları ailede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre değişmektedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, "konuşma" faktöründe en yüksek puana aile yanında dört kişi yaşayanların ve en düşük puana iki kişi yaşayanların sahip olduğu görülmüştür. İletişim algısına ait puanların aile yanında yaşayan kişi sayısı yükseldikçe arttığı görülmüştür.

Bu bulgulardan çekirdek aile yanında yaşayan kişi sayısı arttıkça aile içi iletişimin mesaj faktöründe olumlu yönde etkilendiği söylenebilir. Çekirdek ailenin yanında yaşayan kişi sayısı arttıkça çekirdek aile bireylerinin birbirlerini daha iyi anladıkları söylenebilir. Konuşma, mesaj ve sözsüz iletişim alt faktörleri bir arada değerlendirildiğinde, çekirdek ailenin yanında yaşayan birey sayısı arttıkça çekirdek aile bireylerinin birbirleriyle jest, mimik, surat ifadesi gibi iletişim yolları vasıtasıyla iletişime geçtikleri değerlendirilmektedir.

"Sözsüz İletişim" alt faktöründe araştırmaya katılan anne-babaların iletişim algılarının ailede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür [x^2(sd=4, n=120) = 43.93, p<0.05]. Diğer bir ifadeyle, "sözsüz iletişim" faktöründe anne-babaların iletişim algıları ailede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre değişmektedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, "sözsüz iletişim" faktöründe en yüksek puana aile yanında dört kişi yaşayanların ve en düşük puana iki kişi yaşayanların sahip olduğu görülmüştür. İletişim algısına ait puanların aile yanında yaşayan kişi sayısı yükseldikçe arttığı görülmüştür.

Bu bulgulardan çekirdek aile yanında yaşayan kişi sayısı arttıkça aile içi iletişimin sözsüz iletişim faktöründe olumlu yönde etkilendiği söylenebilir. Çekirdek ailenin yanında yaşayan kişi sayısı arttıkça çekirdek aile bireylerinin birbirleriyle jest ve mimikler yoluyla anlaşabildikleri söylenebilir. Konuşma, mesaj ve sözsüz iletişim alt faktörleri bir arada değerlendirildiğinde, çekirdek ailenin yanında yaşayan birey sayısı arttıkça çekirdek aile bireylerinin birbirleriyle jest, mimik, surat ifadesi gibi iletişim yolları vasıtasıyla iletişime geçtikleri değerlendirilmektedir.

"Empati" alt faktöründe araştırmaya katılan anne-babaların iletişim algılarının ailede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür [x^2(sd=4, n=120) = 24.01, p<0.05]. Diğer bir ifadeyle, "empati" faktöründe anne-babaların iletişim algıları ailede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre değişmektedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, "empati" faktöründe en yüksek puana aile yanında dört kişi yaşayanların ve en düşük puana iki kişi yaşayanların sahip olduğu görülmüştür. İletişim algısına ait puanların aile yanında yaşayan kişi sayısı yükseldikçe arttığı görülmüştür. Bu bulgulardan çekirdek aile yanında yaşayan kişi sayısı arttıkça aile içi iletişimin dinleme faktöründe olumlu yönde etkilendiği söylenebilir. Çekirdek ailenin yanında yaşayan kişi sayısı arttıkça çekirdek aile bireylerinin kendilerini birbirlerinin yerine koyarak durumları yorumlayabildikleri söylenebilir.

Anne baba çocuk iletişim algılarının ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis H Testi analiz sonuçları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Ailede Yaşayan Kişilerin Yakınlık Derecesine Göre Kruskal Wallis H Testi Analiz Sonuçları

Anne Baba Çocuk İletişimi	Yakınlık Derecesi	N	Sıra Ortalama	Sd	x^2	p	Anlamlı Fark
Konuşma Faktörü	1.Büyükanne	66	61,80	3	,55	.907	-
	2.Büyükbaba	8	64,75				
	3.Amca	12	60,33				
	4.Diğer yakın	34	57,04				
Dinleme Faktörü	1.Büyükanne	66	49,81	3	15,40	.002	II>III>IV>I
	2.Büyükbaba	8	82,63				
	3.Amca	12	74,08				
	4. Diğer yakın	34	71,25				
Mesaj Faktörü	1.Büyükanne	66	49,43	3	17,43	.001	IV>II>III>I
	2.Büyükbaba	8	67,06				
	3.Amca	12	62,92				
	4. Diğer yakın	34	79,59				
Sözsüz İletişim Faktörü	1.Büyükanne	66	62,48	3	2,26	.518	-
	2.Büyükbaba	8	71,44				
	3.Amca	12	61,13				
	4.Diğer yakın	34	53,87				
Empati Faktörü	1.Büyükanne	66	57,98	3	1,89	.595	-
	2.Büyükbaba	8	61,44				
	3.Amca	12	72,83				
	4.Diğer yakın	34	60,82				

"Konuşma" alt faktöründe araştırmaya katılan anne-babaların iletişim algılarının ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür [x^2(sd=3, n=120) = .55, p>0.05]. Diğer bir ifadeyle, "konuşma" faktöründe anne-babaların iletişim algıları ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesi değişkenine göre değişmemektedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, "konuşma" faktöründe en yüksek puana aile yanında büyükbaba yaşayanların ve en düşük puana diğer yakını yaşayanların sahip olduğu görülmüştür.

Araştırmamızda anne baba çocuk iletişim algılarının ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesine göre kruskal wallis H testi analiz sonuçlarına bakılırsa çekirdek ailenin yanında bir yakının kalması aile bireylerinin birbirleriyle iletişimlerinin dinleme alt faktöründe olumlu şekilde etkilendiği söylenebilir. Bunun da sebebinin ailenin yanında kalan kişi ne kadar yakın olsa da çekirdek ailenin dışında olmasının

iletişimdeki otoriteyi sağladığı değerlendirilmektedir. Aileler kendi başlarına iken iletişimde ve birbirlerini dinlemede problemler olsa bile aile içerisinde bir başkası olduğu zaman bu durumu o kişiden saklama ihtiyacı hissedebilmektedirler.

"Dinleme" alt faktöründe araştırmaya katılan anne-babaların iletişim algılarının ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür [x^2(sd=3, n=120) = 15.40, $p<0.05$]. Diğer bir ifadeyle, "dinleme" faktöründe anne-babaların iletişim algıları ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesi değişkenine göre değişmektedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, "dinleme" faktöründe en yüksek puana aile yanında büyükbaba yaşayanların ve en düşük puana büyükanne yaşayanların sahip olduğu görülmüştür.

Araştırmamızda anne baba çocuk iletişim algılarının ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesine göre kruskal wallis H testi analiz sonuçlarına bakılırsa çekirdek ailenin yanında bir yakının kalması aile bireylerinin birbirleriyle iletişimlerinin dinleme alt faktöründe olumlu şekilde etkilendiği söylenebilir. Bunun da sebebinin ailenin yanında kalan kişi ne kadar yakın olsa da çekirdek ailenin dışında olmasının iletişimdeki otoriteyi sağladığı değerlendirilmektedir. Aileler kendi başlarına iken iletişimde ve birbirlerini dinlemede problemler olsa bile aile içerisinde bir başkası olduğu zaman bu durumu o kişiden saklama ihtiyacı hissedebilmektedirler.

"Mesaj" alt faktöründe araştırmaya katılan anne-babaların iletişim algılarının ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür [x^2(sd=4, n=120) = 17.43, $p<0.05$]. Diğer bir ifadeyle, "mesaj" faktöründe anne-babaların iletişim algıları ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesi değişkenine göre değişmektedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, "konuşma" faktöründe en yüksek puana aile yanında diğer yakını yaşayanların ve en düşük puana büyükanne yaşayanların sahip olduğu görülmüştür.

Araştırmamızda anne baba çocuk iletişim algılarının ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesine göre kruskal wallis H testi analiz sonuçlarına bakılırsa çekirdek ailenin yanında bir yakının kalması aile bireylerinin birbirleriyle iletişimlerinin mesaj alt faktöründe olumlu şekilde etkilendiği söylenebilir. Otorite figürü olmayan diğer

yakınlar çekirdek aile içerisinde kaldığında aile içi iletişimin mesajlaşma boyutunda olumsuz yönde etkilenmediği söylenebilir.

Çekirdek aile bireyleri otorite figürü olmayan akrabalarının yanında mesajı karşıdakine daha anlaşılır iletebildikleri ve mesajı alabildikleri söylenebilir. Bu durum daha çok geleneksel geniş aile yapısını yansıtan bir durumdur. Bizim örneklemimizin Ankara ili olmasına rağmen sosyo-ekonomik olarak daha çok kırsal kesim özelliklerini yansıtan bölgelerden seçilmiş olmasının böyle bir sonuçla karşı karşıya kalmamıza neden olduğu değerlendirilmektedir.

"Sözsüz İletişim" alt faktöründe araştırmaya katılan anne-babaların iletişim algılarının ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür [x^2(sd=4, n=120) = 2.26, p>0.05]. Diğer bir ifadeyle, "sözsüz iletişim" faktöründe anne-babaların iletişim algıları ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesi değişkenine göre değişmemektedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, "sözsüz iletişim" faktöründe en yüksek puana aile yanında büyükanne yaşayanların ve en düşük puana diğer yakını yaşayanların sahip olduğu görülmüştür.

"Empati" alt faktöründe araştırmaya katılan anne-babaların iletişim algılarının ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür [x^2(sd=4, n=120) = 1.89, p>0.05]. Diğer bir ifadeyle, "empati" faktöründe anne-babaların iletişim algıları ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesi değişkenine göre değişmemektedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, "empati" faktöründe en yüksek puana aile yanında amcası yaşayanların ve en düşük puana büyükbaba yaşayanların sahip olduğu görülmüştür.

Anne baba çocuk iletişim algılarının aile yapısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANAVO) sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Aile Yapısına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Anne Baba Çocuk İletişimi	Aile Yapısı	N	Ort.	SS	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Konuşma Faktörü	1.Çekirdek aile	127	14,64	4,80	2	9,45	,000	II>I>III
	2.Geniş aile	118	16,22	5,85				
	3.Parçalanmış aile	42	12,33	3,18				
Dinleme Faktörü	1.Çekirdek aile	127	9,61	3,29	2	1,45	,234	-
	2.Geniş aile	118	9,09	3,59				
	3.Parçalanmış aile	42	8,66	3,23				
Mesaj Faktörü	1.Çekirdek aile	127	17,61	4,88	2	,053	,948	-
	2.Geniş aile	118	17,83	6,70				
	3.Parçalanmış aile	42	17,83	5,33				
Sözsüz İletişim Faktörü	1.Çekirdek aile	127	11,18	3,62	2	1,37	,255	-
	2.Geniş aile	118	11,72	4,13				
	3.Parçalanmış aile	42	10,66	3,01				
Empati Faktörü	1.Çekirdek aile	127	18,58	4,96	2	,622	,538	-
	2.Geniş aile	118	18,83	5,32				
	3.Parçalanmış aile	42	17,83	4,19				

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "konuşma" alt faktöründe aile yapısına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=9,45, p<0,05]. Bu sonuç, aile yapısı farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına geniş aile grubu, en düşük iletişim algısına ise parçalanmış aile grubu anne- babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların,iletişim algılarının "dinleme" alt faktöründe aile yapısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=1,45, p>0,05]. Bu sonuç, aile yapısı farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına

göre, en yüksek iletişim algısına geniş aile grubu, en düşük iletişim algısına ise parçalanmış aile grubu anne- babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların,iletişim algılarının "mesaj" alt faktöründe aile yapısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=,053, p>0,05]. Bu sonuç, aile yapısı farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına geniş aile grubu, en düşük iletişim algısına ise parçalanmış aile grubu anne- babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "sözsüz iletişim" alt faktöründe aile yapısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=1,37, p>0,05]. Bu sonuç, aile yapısı farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına geniş aile grubu, en düşük iletişim algısına ise parçalanmış aile grubu anne- babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "empati" alt faktöründe aile yapısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=,622, p>0,05]. Bu sonuç, aile yapısı farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına geniş aile grubu, en düşük iletişim algısına ise parçalanmış aile grubu anne- babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmamızda anne baba çocuk iletişim algılarının aile yapısına göre tek yönlü varyans analizi sonuçlarına bakılırsa 127 ailenin çekirdek, 118 ailenin geniş ve 42 ailenin ise parçalanmış aile yapısına sahip olduğu görülecektir. Bilindiği üzere kırsal yerleşim yerlerinde aile yapısının genellikle geniş olduğu ancak kente doğru gidildikçe çekirdek aile yapısının daha fazla olduğu bilinmektedir.

Bu durum genellikle yerleşim yerlerinin kültürel farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Ancak çalışmanın örneklemi Ankara ili seçilmiş olmasına ve

Ankara da büyükşehir olmasına rağmen, örneklem grubumuzdaki çekirdek ve geniş aile oranlarının birbirine oldukça yakın bulunması son derece düşündürücüdür. Bu duruma örneklem grubumuzun Ankara ilinin daha çok sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve kırsal yerleşim yeri özellikleri gösteren bölgelerden oluşmasının neden olduğu değerlendirilmektedir. Araştırma grubumuzda 42 ailenin parçalanmış aile yapısına sahip olmasını dikkat çekici olarak değerlendiriyoruz. Çünkü son yıllarda dünyada olduğu gibi ülkemizde de boşanma oranlarının arttığı ve bu durumun aile içi iletişimi etkilediği bilinmektedir.

Araştırmamızda alt faktörlerin iletişimin kalitesine etkisine baktığımızda konuşma faktörü hariç diğer alt faktörlerde anlamlı bir farkın olmadığını görüyoruz. Konuşma alt faktöründe ise geniş aile bireylerinin birbirleriyle iletişim kurabilmelerinin daha iyi olduğunu görüyoruz. Bu durumun ailenin kalabalık olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Parçalanmış ailelerde iletişimin seviyesinin çok düşük olduğu söylenebilir. Literatür incelenip parçalanmış aile özelliklerine bakıldığında da durumun böyle olduğu görülmektedir.

Anne baba çocuk iletişim algılarının çocuğun doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANAVO) sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11: Anne Baba Çocuk İletişim Algılarının Çocuğun Doğum Sırasına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Anne Baba Çocuk İletişimi	Doğum Sırası	N	Ort.	SS	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Konuşma Faktörü	1.Birinci Çocuk	121	13,42	4,44	3	11,08	,000	IV>II=III>I
	2. İkinci Çocuk	79	15,29	4,63				
	3.Üçüncü Çocuk	44	15,11	4,57				
	4.Dördüncü ve Üzeri	43	18,46	6,96				
Dinleme Faktörü	1.Birinci Çocuk	121	8,44	3,38	3	9,72	,000	III>II>IV=I
	2. İkinci Çocuk	79	9,58	2,81				
	3.Üçüncü Çocuk	44	11,45	3,14				
	4.Dördüncü ve Üzeri	43	8,72	3,81				
Mesaj Faktörü	1.Birinci Çocuk	121	16,20	5,84	3	7,96	,000	III=II>IV=I
	2. İkinci Çocuk	79	19,31	4,86				
	3. Üçüncü Çocuk	44	19,97	6,72				
	4. Dördüncü ve Üzeri	43	16,86	4,37				
Sözsüz İletişim Faktörü	1.Birinci Çocuk	121	10,09	3,54	3	8,55	,000	IV=III=II>I
	2. İkinci Çocuk	79	12,00	3,58				
	3. Üçüncü Çocuk	44	12,13	3,75				
	4. Dördüncü ve Üzeri	43	12,76	3,82				
Empati Faktörü	1.Birinci Çocuk	121	17,26	4,47	3	5,48	,001	III=II>IV>I
	2. İkinci Çocuk	79	19,72	5,31				
	3. Üçüncü Çocuk	44	19,93	4,16				
	4. Dördüncü ve Üzeri	43	18,79	5,85				

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "konuşma" alt faktöründe çocuğun doğum sırasına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=11,08, p<0,05]. Bu sonuç, çocuklarının doğum sırası farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir.Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına dört ve üzeri sırada çocuğu olan anne babaların, en düşük iletişim algısına birinci sıradaki çocuğu olan anne babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların,iletişim algılarının "dinleme" alt faktöründe babanın yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3, 283)}$=9,72, p<0,05]. Bu sonuç, çocuklarının doğum sırası farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir.Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına üçüncü sırada çocuğu olan anne babaların, en düşük iletişim algısına birinci sıradaki çocuğu olan anne babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların,iletişim algılarının "mesaj" alt faktöründe babanın yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3,283)}$=7,96, p<0,05]. Bu sonuç, çocuklarının doğum sırası farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir.Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına üçüncü sırada çocuğu olan anne babaların, en düşük iletişim algısına birinci sıradaki çocuğu olan anne babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "sözsüz iletişim" alt faktöründe babanın yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3,283)}$=8,55, p<0,05].Bu sonuç, çocuklarının doğum sırası farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına üçüncü sırada çocuğu olan anne babaların, en düşük iletişim algısına birinci sıradaki çocuğu olan anne babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan anne-babaların, iletişim algılarının "empati" alt faktöründe babanın yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmektedir. [$F_{(3,283)}$=5,48, p<0,05]. Bu sonuç, çocuklarının doğum sırası farklı olan anne-babaların farklı iletişim algılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, en yüksek iletişim algısına üçüncü sırada çocuğu olan anne babaların,

en düşük iletişim algısına birinci sıradaki çocuğu olan anne babaların sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmamızda anne baba çocuk iletişim algılarının çocuğun doğum sırasına göre tek yönlü varyans analizi sonuçlarına bakılırsa 121'inin birinci çocuk, 79'unun ikinci çocuk, 44'ünün üçüncü çocuk ve 43'ünün dördüncü çocuk olduğu görülecektir. Araştırmalara bakıldığında çocuk sahibi olma ya da kadının doğurganlık oranlarında bir düşüşün olduğu söylenebilir. Artık birçok aile 1-2 çocuktan fazlasını yapmamaktadırlar.

Bazı ülkelerde ve ülkemizde bunun ailenin geleceği için tehlikeli bir durum olduğu değerlendirilmekte ve buna yönelik bir takım çalışmalar yapılmaktadır. Devlet tarafından yapılan çocuk yardımı buna örnek olarak verilebilir. Bizim araştırmamızda da birinci çocuk sayısının fazla olmasının nedeninin bu durum olduğu değerlendirilmektedir. Araştırmamızda alt faktörlerin iletişim becerisine etkisine baktığımızda dördüncü ve üzeri çocukların diğer aile bireyleriyle sağlıklı bir şekilde konuşabildikleri söylenebilir. Bizim toplumumuzda "babadan sonra evin sorumluluğu birinci çocuktadır" anlayışı hakimdir.

Durumun böyle olması, ilk çocuğun daha baskılı ve otoriter bir ortamda yetişmesine neden olabilmektedir. Birinci çocuğun konuşma alt faktöründe puanının çok düşük çıkmasının nedeninin bu durum olabileceği değerlendirilmektedir. Diğer alt faktörlerde de birinci çocuğun puanlarının düşük çıkması son derece dikkate değerdir. Bunun sebebinin de yukarda açıkladığımız durum olduğu değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Sonuç ve Değerlendirme

Aile kurumu birçok toplumbilimci tarafından toplumun en temel yapı taşı olarak değerlendirilmektedir. Ailedeki bireyler arasındaki iletişim ve etkileşim aile ilişkilerine yön vermektedir. Günümüz toplumlarında birçok sorunun temelinin aile kurumundaki çözülmeler olduğu vurgulanmaktadır. Bu durumda ailede ya da aile ilişkilerinde önemli olabilecek sorunların neler olduğunu incelemenin faydalı olabileceğini değerlendiriyoruz.

Aile içi ilişkilerde en önemli sorunlar; eşler ve çocuklar arası iletişim kalitesinin ve süresinin eksikliği, çiftlerin kendi aileleri ile olan iletişim problemleri ve anne babaların çocuklara karşı tutumları yani olumsuz anne baba tutumları olarak sayılabilir. Literatürde incelediğimiz gibi en önemli sorunlarda anahtar kavram olarak karşımıza "iletişimsizlik" çıkmaktadır.

Çocukta ilk öğrenme yaşantıları ailede oluşmaktadır. Çocuk anne babasından taklit yoluyla yani sosyal öğrenme yoluyla birtakım davranışlar edinmektedir. Bu durumda ailede anne baba arasında sağlıklı ve mutlu bir ilişkinin olması çocuğun da bu olumlu davranışı kazanmasında etkili olacaktır. Mutlu ve sağlıklı bir evliliğin sürdürülebilmesinin ve dolaylı olarak ta sağlıklı nesiller oluşmasının temeli aile bireyleri arasındaki iletişimin niteliğine doğrudan bağlıdır. Aile içerisinde yaşanan iletişim problemleri sadece anne babanın kendi çocuğunu olumsuz şekilde etkilemeyecek, bunun yanında çevreyi ve toplumu da dolaylı olarak olumsuz şekilde etkileyecektir.

Yapılan bu çalışmada da tüm bu bilgiler ışığında toplumların sağlıklı bir şekilde biçimlenmesinde çok önemli bir faktör olan "aile içi iletişim" konusu çeşitli alt faktörler

açısından incelenmiş ve ailede anne-baba-çocuk iletişim algılarına ilişkin aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir. Öncelikle araştırma grubunda toplanan veriler SPSS 18.00 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bağımsız değişkenlere göre iletişim algılarının incelenmesi t-testi, Kruskal wallis H ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya 287 anne-baba katılmıştır. Çocuğun cinsiyeti değişkeninde %59,6 kız, %40,4 erkek; Çocuğun yaşı değişkeninde 6-11 yaş grubunda %84, 12-18 yaş grubunda %16; Aile yanında yaşayan kişi sayısı değişkeninde %22,3 bir kişi, %9,1 iki kişi, %2,8 üç kişi, %3,8 dört kişi, %3,8 beş kişi; Aile yanında yaşayanların yakınlık derecesi değişkeninde %55 büyükanne, %6,7 büyükbaba, %10 amca, %28,3 diğer; Çocuğun okul öncesi eğitime devam etme durumu değişkeninde %14,3 devam ediyor, %85,7 devam etmiyor; Çocuğun okul öncesi eğitime devam etme süresi değişkeninde %48,7 bir yıl, %16,8 iki yıl, %34,4 üç yıl ve üzeri; Babanın yaşı değişkeninde %12,5 24-29 yaş grubunda, %25,1 30-35 yaş grubunda, %30 36-41 yaş grubunda, %32,4 42 yaş ve üzeri grubunda; Annenin yaşı değişkeninde %22 24-29 yaş grubunda, %34,1 30-35 yaş grubunda, %28,6 36-41 yaş grubunda, %15,3 42 ve üzeri yaş grubunda; Aile yapısı değişkeninde %44,3 çekirdek aile, %41,1 geniş aile, %14,6 parçalanmış aile; Doğum sırası değişkeninde %42,2 birinci çocuk, %27,5 ikinci çocuk, %15,3üçüncü çocuk ve % 15 dördüncü ve üzeri çocuk grubunda bulunmaktadır.

Anne-baba-çocuk iletişim algılarının, çocuğun cinsiyeti değişkenine göre "konuşma, dinleme, sözsüz iletişim ve empati" faktörlerinde anlamlı düzeyde farklılaştığı ($p<0,05$); "mesaj" faktöründe ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,005$). Anne-baba-çocuk iletişim algılarının çocuğun yaşı değişkenine göre "konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati" faktörlerinin hepsinde anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($P<0,005$).

Anne-baba-çocuk iletişim algılarının ailede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre "konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati" faktörlerinde anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($P<0,005$). Anne-baba-çocuk iletişim algılarının ailede yaşayan kişilerin yakınlık derecesi değişkenine göre "dinleme ve mesaj" faktörlerinde anlamlı düzeyde farklılaştığı ($P<0,005$); "konuşma, sözsüz iletişim ve empati" faktörlerinde ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür ($P>0,005$).

Anne-baba-çocuk iletişim algılarının çocuğun okul öncesi eğitime devam etme durumu değişkenine göre "konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati" faktörlerinde anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür (P<0,005). Anne-baba-çocuk iletişim algılarının babanın yaşı değişkenine göre "konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati" faktörlerinde anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür (P<0,005).

Anne-baba-çocuk iletişim algılarının annenin yaşı değişkenine göre "dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati" faktörlerinde anlamlı düzeyde farklılaştığı (P<0,005); "konuşma" faktöründe ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür (P>0,005). Anne-baba-çocuk iletişim algılarının aile yapısı değişkenine göre "konuşma" faktöründe anlamlı düzeyde farklılaştığı (P<0,005); "dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati faktörlerinde ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür (P>0,005).

Anne-baba-çocuk iletişim algılarının çocuğun okul öncesi eğitime devam etme süresi değişkenine göre "mesaj" faktöründe anlamlı düzeyde farklılaştığı (P<0,005); "konuşma, dinleme, sözsüz iletişim ve empati" faktörlerinde ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür (P>0,005). Anne-baba-çocuk iletişim algılarının çocuğun doğum sırası değişkenine göre "konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati" faktörlerinin hepsinde anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür (P<0,005).

ÖNERILER

Araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular aile içi iletişim algısının çocuğun benliğine etki ettiğini onaylaması bakımından önemlidir. Çocuklar toplumun geleceği açısından yüksek bir öneme sahiptir. Dolayısıyla kendi benliğine saygı düzeyi yüksek olan bir çocuk önemli oranda kaliteli bir geleceğin ve toplumun kapılarını açacaktır. Bu kapsamda sonuçlar da dikkate alınarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Çocuğun olumlu bir benlik geliştirmesinde aile bireyleriyle olan iletişimi yadsınamaz bir gerçektir. Çocuğun kendi benliği hakkındaki yorumlarını daha olumlu şekilde geliştirmesini sağlamak amacında olan ebeveynlerin kendi iletişim biçimlerini değerlendirmelerinin gereği ortaya çıkmaktadır. Çocuğun kendine güven kazanmasının önemi fark edilmeli ve Türkiye'de çok daha fazla hakim olan ama yavaş yavaş özellikle metropollerde aşılmaya başlayan "otoriter aile içi iletişim biçimi" elastikileştirilmelidir.

Çocuğun özgüven kazanması ve temel demokratik değerlere sahip olması açısından "otoriter aile içi iletişim biçimi" yerine "demokratik aile içi iletişim biçimi" tercih edilmelidir. İletişim uzmanları tarafından özellikle iletişim konusunda problemli ailelere eğitimler ve seminerler verilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir. Önleyici hizmetler kapsamında sadece problemli aileler değil her aileye uzman kişilerce eğitim ve seminerler verilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir. Çünkü bir problem ortaya çıkmadan önce tedbir almak, problem oluştuğunda onu çözmeye çalışmaktan daha ekonomik ve kolaydır.

Örneklem grubu daha da genişletilerek anne-babalara uygulanan bu ölçeğin çocuklara da uygulanıp çıkan sonucun karşılaştırmasının yapılmasının bu alan için katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

ACAR, A, (1990), **Türk Aile Yapısı Ve Kızılcahamam Aile Yapısı Üzerine Bir Araştırma,**(Basılmamış doktora tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ACAR, V, (2009). **Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri**, Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.

ALDOUS, J.(1978). "Family Careeres, Developmental Change İn Families, Anne – Baba Eğitimi, "Bir Kurum ve Bir Sistem Olarak Aile", Anadolu Üniversitesi Yayınları.

ASAGEM (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Genel Müdürlüğü)(1997), **Örf ve Adetlerimiz**, Ankara.

AVCI Erdemli, K. (2006). "**Ailede İletişim**", Diyanet Aylık Dergi, Sayı. 187, Yıl. Temmuz.

AYDIN, M. Zeki, (2005), **Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi**, İstanbul: Dem Yayınları.

AYHAN, A. (2007). **Propaganda nedir?.** 1. Baskı, İstanbul: Literatürk Yayınları.

AZİZ, A. (2010). **İletişime Giriş**. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

BALÇIK, B. (2002). **İşletme Yönetimi.** (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık

BALTAŞ, Zuhal ve Acar Baltaş (2000), **Bedenin Dili.** 9. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

BALTAŞ, G, Z.,Baltaş, G, A. (2004). **Bedenin Dili**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

BAŞARAN, İ. Ethem (1996). "**Eğitime Giriş**".Ankara: Yargıcı Matbaa.

BAYRAKTAR, M Faruk. (1984).**İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri.** İstanbul: M.Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları

BİLEN, M. (2004). **Sağlıklı İnsan İlişkileri**, Ankara: Anı Yayınları

BİLGİLİ, Ahmet, (1993), **Avrupa Topluluğu İle Bütünleşme Sürecinde Türk Aile Yapısı,(**Basılmamış doktora tezi), İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİNBAŞIOĞLU, C. (1978). **Eğitim Psikolojisi,** Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi

BOTOMORE, T.B. (1984). **Toplumbilim,** İstanbul: Beta Basım, Yayım, Dağıtım A.Ş.

BULUT, I. (1990). **Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı**. Ankara: Özgüzeliş Matbaası

BÜYÜKALAN, Filiz, S. (2/2004). **Sınıf yönetimi**. (Edt. Şule ERÇETİN ve Çağatay ÖZDEMİR). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

CANAN, İ. (2009). **Aile İçi Eğitim**. İstanbul: Gül Yurdu Yayınları

CÜCELOĞLU, D. (1997). **Yeniden İnsan İnsana**. Remzi Kitapevi, İstanbul

CÜCELOĞLU, D. (2006). **İçimizdeki çocuk. (37.Basım).** İstanbul: Remzi Kitabevi

CÜCELOĞLU, D.(2011). **Yeniden İnsan İnsana**. İstanbul: Remzi Kitabevi

ÇAĞDAŞ, A. (2003). **Anne-baba-çocuk iletişimi.**(2. basım). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları

ÇAĞLAR, G. Ve Kılıç, S. (2008).**Genel İletişim**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ÇALIŞKAN N ve Karadağ E. (2010). Tüm Özel Öğretim Kurumları Derneği. http://www.toder.org/images/makaleler/ogretim_surecinde iletisim_ogeleri_ve_beden_dilinin_onemi.doc (erişim tarihi, 21.10.2010)

ÇELİKKAYA, H. (1996).**Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi**. 2.Basım, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım

ÇETİNKANAT, C. (1996). **İnsan İlişkilerinde Etkili İletişim**. Çağdaş Eğitim Dergisi, 21 (223), 18-20.

DEVİTO J. A. (2001), **Human Communication**, Basie Course (3. Baskı). New York, Harperand Row Publishing.

DÖKMEN, Ü. (2002). **İletişim Çatışmaları ve Empati**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

DÖNMEZER, İ. (1999). **Ailede İletişim ve Etkileşim**. 2. Baskı, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

EKŞİ, A. (1990). **Çocuk Genç Ana Babalar**, İstanbul: Bilgi Yayınları.

ELMACIOĞLU, T. (1998). **Başarıda Aile Faktörü**, İstanbul: Hayat Yayınları.

ENVER Y. (1991).**Kişilerarası İlişkiler**. İstanbul: Sağlık Eğitim Kültür ve Araştırma Vakfı Yayınları, s. 128-130.

ERDEN, M. (1998). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Ankara: Alkım Yayınları.

ERDOĞAN, İ. (2010). **Sınıf Yönetimi.** (13. baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

ERDOĞMUŞ, Z. (1976). "**Sosyalizasyon**". Sosyoloji, Ankara:Yaykur, Yayınları, s.102-114.

ERGİN, A. (1998). **Öğretim Teknolojisi İletişim**. (2. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.

ERGİN, A. ve Birol, C. (2005). **Eğitimde İletişim**. Ankara: Anı Yayıncılık

ERGÜN, M. (1987). **Eğitim ve Toplum, Eğitim Sosyolojisine Giriş,** Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.

ERKAL, M. (1987). **Sosyoloji**, (3. Baskı), İstanbul, Filiz Kitabevi.

ERSEL, B. (2004). **"**Sosyal Güvenlik Sistemi**,** Yoksulluk ve Aile", IV.Aile Şurası "Aile ve yoksulluk" Bildirileri, Ankara.

FİŞNE, M. (2009). **Fiziksel Aktivitelere Katılım Düzeyinin Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarıları İletişim Becerileri ve Yaşam Tatminleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

GÖKÇE, B. (1990). "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", **Aile Yazıları I,** (Derl: B.Dikeçligil ve A.Çiğdem) Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Bilim Serisi No: 5/1, ss.205-223.

GÜÇLÜ, N. (2007). **İletişim**. **(**Editör: Leyla Küçükahmet). **Sınıf Yönetimi**. (9.Baskı).Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 191-218.

GÜNEY, S. (2000). **Davranış Bilimleri,** Nobel, Ankara, 568s

GÜNEY, S.(2001). **Yönetim ve Organizasyon**., Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara

GÜRGEN, H. (1997). (Ed), **Örgütlerde İletişim Kalitesi**, İstanbul: Der Yayınları, Yayın No:221, s. 37-49.

HANÇERLİOĞLU, O. (2001).**Toplumbilim Sözlüğü**, 3. Baskı, İstanbul: Remzi yayınları.

HOŞGÖRÜR, V. (2003). **İletişim**. (Editör: Zeki Kaya). **Sınıf Yönetimi**. (3. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık, 65-89.

KAŞIKÇI, E. (2003).**Doğrucu Beden Dili**, 4. Baskı, İstanbul: Hayat Yayınları.

KIR, İ. (2010). "**Eğitimin Toplumsal Temelleri**" Eğitim Bilimine Giris, Edt. Fatih Töremen, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık

KIRKINCIOĞLU, M. (1999).**Çocuk Ruh Sağlığı**. İstanbul: Esin Yayınevi.

KOÇEL, T. (2003). **İşletme Yöneticiliği**. İstanbul: Beta Basım A.Ş.

KÖKSAL, E. Cemile Funda, (2008).**Okulöncesi Eğitim kurumlarında ailenin eğitime katılımı (Kocaeli'nde Beş Anaokulunda Yapılan Araştırma), (Yayınlanmamış yüksek lisan tezi)**, Adapazarı: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KUT, S. ve Koşar, N. (1988).**Aile ve Çevre Sorunlarının Gencin Kişiliğine Etkisi,** Ankara

MACLVER R.M. AND Pagey, C.(1969). **Cemiye**t Çev.: Amiran Kurtkan, İstanbul: Divan Yayınları.

MISIRLI, İ.(2010). **Temel ve Teknik İletişim**, Ankara: Detay Yayıncılık.

MUSGRAVE, P.M. (1979).**TheSociology of Education**. 3.Baskı London: Methuen

NİRUN, N. (1994). **Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür.** Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı:73.

ORTA, A. Z. (2009). **Etkili İletişim Sürecinde Kişilerarası İletişim Becerileri ve Yaratıcı Drama Uygulama Örneği**. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

OZANKAYA, Ö. (1991). **Toplumbilim.** 7. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi

ÖNDER, A. (2003).**Ailede İletişim.** 1. Baskı. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları

ÖNÜR, N. (1990). Sembolik Etkileşimci Bir Perspektifle Aile İçi İletişim İlişkilerinin Çözümlenmesi. . İçinde B. Dikeçligil, A. Çiğdem (Ed.), **"Aile Yazıları 3 - Birey, Kişilik, Toplum",** (s.). Ankara: C. Başbakanlık, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Bilim Serisi: 5/3.

ÖZGÜVEN, İ. E. (2010). **Ailede İletişim ve Yaşam.** Ankara: PDREM, Psikolojik Danışma Rehberlik Eğitim Merkezi Yayınları.

ÖZGÜVEN, İ. E. (2000). **Evlilik ve Aile Terapisi.** Ankara: PDREM, Psikolojik Danışma Rehberlik Eğitim Merkezi Yayını.

ÖZKAN, Z. (2005).**NLP Teknikleriyle Aile İçi İletişim.** II.Baskı, İstanbul: Hayat Yayınevi

PALA, A. (2006). **Sınıfta İletişim**. (Editör: Mustafa Yılman). Sınıf Yönetimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 83-99.

RANKIN, Robert P. **Sociology the Science of Society**, New York, Charles Serıbener'sSons Ltd.,ss 56 – 59, 1969

SAYIN, Ö. (1990).**Aile Sosyolojisi**, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi

TEZCAN, M. (1985).**Eğitim Sosyolojisi**. 4.baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

TEZCAN, M. (1997).**Eğitim Sosyolojisi**. 11.baskı, Ankara: Zirve Ofset

TURNER, R. H. (1965). "**The Family",** SociolojiEd.: BrownandSelznick, London.

TUTAR H, Yılmaz M. K. (2002). **Genel İletişim Kavramlar ve Modeller**. Nobel Yayın Dağıtım, 243s, Ankara

TUTAR, H. (2009).**Örgütsel İletişim**. 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık

TÜRİNAY, Necmettin. “Aile Haftası Münasebetiyle Düzenlenen Toplantıda Açılış Konuşması”, Türk Edebiyatı, Ağustos, 1990.

YAVUZER, H. (2005).**Ana- Baba ve Çocuk.**18. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

YILMAZ, H. (2004). **Sevgili Anne Ve Babacığım, Lütfen Bu Kitabı Okur musunuz!..,** 16.Basım, Konya: Çizgi Kitabevi Yayını

YÖRÜKOĞLU, A. (2000).**Aile ve Çocuk**.6. Basım, İstanbul: Özgür Yayıncılık

YÖRÜKOĞLU, A. (2000). **Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar**. İstanbul: Özgür yayınları.

YÖRÜKOĞLU, A. (2004). **Çocuk ruh sağlığı (27. Bs)**. İstanbul: Özgür yayınları.

ZILLIOĞLU, M. (1996). **İletişim nedir?,** İstanbul: Cem Yayınevi